

Lund 1973
Studier över ägonamn
i sydvästra
Värmland

Birgit Falck-Kjällquist

Lundastudier
i nordisk
språkvetenskap

STUDENTLITTERATUR



Digitized by the Internet Archive
in 2026

STUDIER ÖVER ÄGONAMN I SYDVÄSTRA VÄRMLAND

AV

BIRGIT FALCK-KJÄLLQUIST

FIL MAG, VRML

AKADEMISK AVHANDLING

SOM FÖR AVLÄGGANDE AV FILOSOFIE DOKTORSEXAMEN
VID HUMANISTISKA FAKULTETEN VID UNIVERSITETET I
LUND KOMMER ATT OFFENTLIGEN FÖRSVARAS Å NOR-
DISKA INSTITUTIONEN, SAL 435, HELGONABACKEN 14,
LUND, LÖRDAGEN DEN 12 MAJ 1973 KL 10.00

LUND 1973

CARL BLOMS BOKTRYCKERI A.-B.



LUNDASTUDIER I NORDISK SPRÅKVETENSKAP

SERIE A NR 25

*Serie grundad av Ivar Lindquist och Karl Gustav Ljunggren,
fortsatt av Bertil Ejder och Gösta Holm*

BIRGIT FALCK-KJÄLLQUIST

Studier över ägonamn i sydvästra Värmland

STUDENTLITTERATUR



© Birgit Falck-Kjällquist 1973

Printed in Sweden

Carl Bloms Boktryckeri AB
Lund 1973

ISBN 91-44-06781-X

FÖRORD

Många människor har på olika sätt hjälpt mig i mitt arbete. Jag tackar dem alla. Endast några kan här namnges.

Personalen på OAU och ULMA har aldrig förtröttats i sin strävan att hjälpa och uppmuntra en pendlare från Lund. Speciellt har arkivarie Rickard Broberg på ULMA varit en ovärderlig hjälp vid genomgången av det värmländska dialektmaterialet.

Doc Inger Haskå och doc Bengt Pamp har läst avhandlingen i manuskript och givit värdefulla råd och kommentarer både under avhandlingsarbetet och vid det slutliga färdigställandet av manuskriptet.

Fil lic Göran Hallberg har läst avhandlingen i manuskript och dessutom har han och fil lic Lars Svensson läst den i korrektur.

Manuskriptet har renskrivits av kansliskrivare Karin Delmar och fröken Margit Persson. Civ-ing Tore Persson har utfört de statistiska beräkningarna och fil stud Perry Hadley har översatt sammanfattningen till engelska.

En person har dock betytt mer än någon annan för arbetets slutförande. Det är min lärare, prof Gösta Holm, som alltid varit beredd att avsätta tid för handledning, hjälp och uppmuntran. Jag tackar honom varmt härför. Dessutom vill jag tacka honom och prof Bertil Ejder för att de låtit mitt arbete ingå i serien Lundastudier i nordisk språkvetenskap.

Min man, Arne, och mina barn, Sara, Kristian, Johanna och Anna, har genom sitt aldrig svikande stöd gjort mitt arbete möjligt.

KÄLLANGIVELSER OCH TECKENÅTERGIVNING

Vid belägg från ULMA utsätts källhänvisning endast i sådana fall där sammanblandning med andra källor kan ske.

Då Blöndal, Fritzner, Heggstad 1930, Schlyter och Söderwall citeras utsätts källhänvisning endast i sådana fall där sammanblandning med andra källor kan ske.

Samtliga namn som excerperats ur lh är från Tveta sn, Näs hd. Jag har därför inte ansett det nödvändigt att skriva ut socknens namn vid dessa. Tveta sn, Näs hd, ingår från och med 1951 i den då bildade Säfte stad. Här betecknas socknen enbart: Tveta sn.

Tecknen α och α återges genomgående med ett tecken, α .

Förutom vanlig grav och akut accent förekommer följande accentuering:

- ∨ =akut cirkumflex. Förekommer i bitryck i dialekten.
- ^ =grav cirkumflex. Förekommer normalt ej i bitryck i dialekten.
- ⌞ ⌟ =akut med svagt bitryck. Förekommer ofta.
- ⌞ ⌑ =akut med starkt bitryck. Kan ibland förekomma i dialektområdet.

I uppteckningarna förekommer ofta starkt bitryck där ordet i verkligheten har svagt. Orsaken är svårigheten för upptecknaren att skilja mellan starkt och svagt bitryck, speciellt i områden som också har musikalisk accent. Normalt förekommer dock inte musikalisk accent i det av mig undersökta området.

FÖRKORTNINGAR AV TERRITORIELLA NAMN

Al sn	Alsters socken	Kst hd	Karlstads härad
Ar sn	Arvika socken	Kö sn	Köla socken
Ba sn	Boda socken	Le sn	Lekvattnets socken
Bf sn	Brattfors socken	Lu sn	Lungsunds socken
Bj sn	Bjurtjärns socken	Ly sn	Lysviks socken
Bk sn	Borgviks socken	Lå sn	Långseruds socken
Bl sn	Blomskogs socken	M sn	Mangskogs socken
Bn sn	Bogens socken	nF sn	Norra Finnskoga socken
Bsk sn	Brunskogs socken	Nm sn	Nordmarks socken
D sn	Dalby socken	Nm hd	Nordmarks härad
Ed sn	Eds socken	nNy sn	Norra Ny socken
Ek sn	Ekshärads socken	Nor sn	Nors socken
Fd sn	Frykeruds socken	nR sn	Norra Råda socken
Fe sn	Fryksände socken	Ra sn	Ransäters socken
Fr sn	Fryksdals socken	Ru sn	Rudskoga socken
Fä sn	Färnebo socken	sF sn	Södra Finnskoga socken
Fä hd	Färnebo härad	Sid sn	Silleruds socken
Gi hd	Gillbergs härad	Sil sn	Sillbodals socken
Gi sn	Gillberga socken	Sk sn	Skillingsmarks socken
Gl sn	Glava socken	Sst sn	Segerstads socken
Gra sn	Grava socken	Sv sn	Svanskogs socken
Gru sn	Grums' socken	T sn	Tveta sn (i översikterna)
Gsk sn	Gunnarskogs socken	Tr sn	Trankils socken
Gu sn	Gustav Adolfs socken	Tö sn	Töcksmarks socken
Ha sn	Hammarö socken	vF sn	Västra Fågelviks socken
Ho sn	Holmedals socken	Vä sn	Väse socken
Hö sn	Högeruds socken	vÅ sn	Västra Ämterviks socken
J sn	Järnskogs socken	Åd sn	Älvdals socken
K sn	Kila sn (i översikterna)	Åå sn	Älgå socken
Ka sn	Karlanda socken	Öls sn	Ölseruds socken
Kil sn	St Kils socken	Öm sn	Östmarks socken
Kr sn	Kroppa socken	öU sn	Övre Ulleruds socken
Kst sn	Karlstads socken	Öv sn	Östervallskogs socken

VIKTIGARE FÖRKORTNINGAR

a a	anfört arbete
allm	allmänt
alt	alternativ
best	bestämd
bil	bilaga
boh	bohuslänsk(a), bohuslänskt
c	cirka
cit litt	citerad litteratur
dial	dialekt, dialektal(t)
ds	detsamma
dl	dalmål
dsl	dalsländsk(a), dalsländskt
f (F)	femininum (F i översikterna)
f	och följande sida
f d	före detta
ff	och följande sidor
fht	fornhögtyskt
fspr	fornspråklig(a), fornspråkligt
fsv	fornsvensk(a), fornsvenskt
fvn	fornvästnordisk(a), fornvästnordiskt
fär	färöisk(a), färöiskt
hd	härad
hmd	hemmansdel
lh	lantmäterihandlingar
lh-namn	namn som excerperats ur lantmäterihandlingar
m (M)	maskulinum (M i översikterna)
mtl	mantal
n (N)	neutrum (N i översikterna)
nisl	nyisländsk(a), nyisländskt
no	norsk(a), norskt
pl	pluralis
rspr	riksspråk, riksspråklig(t)
s	sida
sg	singularis
sn	socken
ssg	sammansättning
sv	svensk(a), svenskt
vg	västgötsk(a), västgötskt
vml	västmanländsk(a), västmanländskt
vrml	värmländsk(a), värmländskt

INLEDNING

Detta arbete är ett försök att belysa genus, plural form med singular syftning samt namnbildning i det upptecknade ägonamnsbeståndet i Jösse och Nordmarks härader, Värmlands län, samt i två till varandra gränsande socknar i Näs härad, Värmlands län.

Termen och begreppet ägonamn

Med ägonamn avser jag sådana namn som utgör beteckningar på terrängpartier, som varit föremål för mänsklig odling och bearbetning innefattande olika former av såväl åkerbruk som boskapsskötsel.¹ Jag har uteslutit namn på sådana ägor som står på gränsen till någon form av odlad mark, tex mossar som utnyttjats som betesmarker, såvida dessa inte kunnat betraktas som av människan bearbetad terräng. Som bearbetad mark har jag betraktat även områden utnyttjade för höbärgning. Ofta tycks de talrikt förekommande myrarna nyttjas just för höfångst. Det är ofta vanskligt att avgöra om en viss lokal ska anses vara ett exempel på bearbetad terräng eller ej. Enligt Frödin s 104 ff² har bearbetning av mark skett inte bara genom röjning, bränning, hackning, dikning o d. Han påpekar att det i äldre tid var lika vanligt med tex översilning av mark för att foderväxten skulle gymnas. Myrarna utnyttjades till foderfångst i mycket stor utsträckning och var säkerligen föremål för olika former av bearbetning, kanske i lika hög grad som ängarna. Exempel på dylik bearbetning är de fördämningar, urtappningar och översilningar som ägde rum dels på myrar och mossar, dels på sankängar vid stränder. Lika omöjligt som det är att fullständigt skilja mellan sk naturlig äng och bearbetad ängsmark, lika omöjligt är det att skilja mellan myr som är bearbetad och myr som inte är det. Samma problem uppstår vid *mad*, *slor*, *sjösänkingsområde* o d. Begreppet *myr* ligger i dialekten inte långt från begreppet *äng*. I Tveta sn, Näs hd, har jag själv noterat att med *mosse* avses i socknen oftast en svampig, sumpig, till intet användbar terräng, medan en *myr*

däremot anses ha mycket god åkerjord och bli god åkermark sedan den väl dikats.³

En liknande betydelse förefaller orden *mosse* och *myr* ha i Bullarens hd. Härom OGB 18 s 239. Begreppen äng och naturlig myr står varandra givetvis mycket nära. Jag ser ordet äng som beteckning på bearbetad mark, därför att ordet i dialekten i dagligt tal avser någon form av bearbetad terräng. Jag har härvid också tagit i betraktande att ängen var bearbetad mark i det gamla kulturlandskapet. De myrlokaler som på namnlapparna ej särskilt angivits vara bearbetade ingår ej i undersökningen. Det gör ej heller lokaler som anges vara *mad*, *slor*, *sjösänk-ningsområde*. Inhägnad betesmark ser jag som bearbetad, medan icke inhägnad mark som på namnkorten anges vara vallmark, betesplats, bete och betesmyr är osäkra fall vilka inte ingår i undersökningen. Visserligen kan en lokal som betecknas som betesplats vara bearbetad för att ge kreaturen rikligare foder och Frödin ger exempel på det, men detta kan inte ha varit en förutsättning för att en lokal skulle betecknas som bete i en tid då det vanliga var att djuren gick lösa på skogen. Beteckningar som *äga*, *inäga*, *intag*, *del av ägor*, *ägomark*, *teg* m m har inte heller ansetts vara ett kriterium för bearbetning. Beteckningar för bearbetad mark har jag ansett följande vara: ord för åkerstycken av olika slag såsom *åker*, *äckra*, *land*, *åkerflik*, *åkerskifte* o d; ord för olika sätt att röja mark såsom *rönning*, *vål*, *vålland*, *kas*, *bråte* o d; ord för olika hägnader såsom *gårde*, *gårdsla*, *hag*, *hage*, *lycka* o d; vidare ord som *äng*, *åkermyr*, *myråker*, *slåttmark*, *slåttmyr* o d.

Ett av de få svenska arbeten som enbart behandlar ägonamn är Bruhns avhandling *Ägonamn i Rönnebergs härad* 1931. Bruhn presenterar här en materialsamling som består av excerpter ur »Lunds stifts Landebok av 1569, den s.k. skånska Palteboken och Malmöhusläns Lantmäterikontors handlingar (Akter) över Rönnebergs härad [— —] från början av 1700-talet och fram till tiden omkring enskiftet, som för de flesta socknarna i häradet verkställdes under 1800-talets första decennium» (Bruhn inl s VII). Ett svenskt arbete som behandlar marknamn, av vilka många kan anses vara ägonamn, är också B Ejders Marknamn och kulturhistoria, där han diskuterar terminologin kring begreppet ägonamn.⁴ Ejder menar att »Namn på åkrar och ängar faller utanför den hävdvunna indelningen i bebyggelsenamn och naturnamn och borde kunna betecknas som k u l t u r n a m n» (Ejder s 4).

I OGB finns ett rikhaltigt västsvenskt ägonamnsmaterial publicerat. Här ägnas också jämförelsevis stort utrymme åt beskrivningar av de namngivna lokalerna samt åt namnkommentarer och tolkningar. Vidare är ett separat band i SOV, 9 B, helt ägnat åt naturnamn. I detta band

finns också åtskilliga ägonamn. I SOV finns för övrigt delar av det här behandlade naturnamnsmaterialet från Värmland publicerat. Beträffande marknamn i Danmark hänvisas till Lumholt s 9 ff.

Kring ägonamnens genus, numerus och sakliga syftning

En livlig diskussion om ägonamns genus, numerus och saklig syftning hos ägonamn i plural form blossade upp efter Hellbergs undersökning 1960 av äldre plurala bebyggelsenamn av typen *Berga*, *Lunda*. Hellberg menar att dessa namn är en äldre motsvarighet till yngre bebyggelsenamn av typen *Bergane*, *Lundane*. Han hävdar att bebyggelsenamn av denna typ är gamla ägonamn. Numerus sakliga syftning skulle då förklaras genom sk »ägonamnspluralis». Ägonamn spelar alltså en framträdande roll i meningsutbytet kring bebyggelsenamn. Av diskussionen kan man ibland få uppfattningen att problemen kring ägonamnens genus och namnbildning är både färdigundersökta och lösta. Så är inte fallet. Det förefaller tvärtom i hög grad motiverat att undersöka genus-, numerus- och namnbildningsförhållanden i ett så stort material som möjligt. Jag har valt att i denna avhandling undersöka ett geografiskt sammanhängande värmäländskt ägonamnsmaterial. Av särskilt intresse bör det vara att undersöka om det i materialet förekommer speciella namnbildningar, plurala, typen *Bergane*, vid sidan av singulära bildningar.

Den plurala formen hos namn av typen *Bergane*

Janzén diskuterar namn av typen *-torpane*, *-bergane* m m (1936 s 220 ff) och anser det märkligt, om den plurala formen i sådana fall skulle vara en dialektal plural i best form av det appellativiska grundordet. Enligt Janzén s 218 saknar de neutrala a-stammarna i regel ändelse i pluralis i boh »Inom ett område i norr, Bullarens, Tanums och Vette härader, uppträder fakultativt ändelsen *-ær*, t.ex. *bèrjær* 'berg' [— —]. Dylika pluralformer äro ganska sällsynta i södra delen av det nämnda området, men bli allt vanligare ju närmare norska gränsen man kommer. [— —] I västliga dalbomål saknas *-(æ)r* alldeles,

utom i Lerdals sn, där ord på vok. uppges sporadiskt kunna ha *-r*, t.ex. *bkar*.»

Janzén anser att ändelsen *-(ə)r* har kommit in från sydöstnorskan.⁵ Den har inte trängt långt ner i inlandet men har spritt sig längs den bohuslänska kusten. Vissa ord här har *-ər*.

Janzén diskuterar (s 220 ff) ortnamn med denna pl-ändelse, både bebyggelsenamn och naturnamn. Han påpekar att dessa namn har en annan spridning än appellativens pl-ändelse *-ər*, att ortnamnen förekommer långt in i landet och att det i nordbohuslänska och dalsländska ortnamn förekommer en pluraländelse *-ar* av neutrala ord. Som exempel anför han bla gårdnamnet *Torpane* i Edsleskogs sn, Tössbo hd, Dalsland, »Namnet är i dial. pl. best. form av ordet *torp*» (SOÄ 17 s 14) och 6 bebyggelsenamn *Bergane* i västra Dalsland med samma förklaring till 3 (SOÄ 17 s 2; 18 s 85; 19 s 45, 47, 104, 170). Janzéns kommentar till SOÄ:s tolkning av namnens pluraländelse är följande: »Det vore ytterligt märkvärdigt, om appellativet *torp* hade plur. på *-ar*» (s 223).

I OGB 18 s 84 ges en kort översikt av denna namntyp. Där framhålls att namn som *Bergane* och *Hultane* är vanliga i Västsverige. Se härom materialredovisningen s 89 f (*Holtane*). I SOV, t ex 9 A s 47, finner man bebyggelsenamn som *Fjällane* förklarade som dialektal best form pl av ordet *fjäll*. Mer härom materialsamlingen s 78 (*Fjällarna*). Obestämd plural på *-ar* (*-ər*) förekommer visserligen enligt Kallstenius s 141 sporadiskt hos de neutrer som i rspr ändas på svagtonigt *-ə* och *-a*⁶ i Fe Le Ly Vs Öm socknar, Fr hd, och Gu Ek nR socknar, Äd hd, Värmlands län. I Ly sn, Fr hd, förekommer ändelsen även hos neutrer som i rspr ändas på konsonant.⁷ I Öm sn är samma pluraländelse alternativt angiven för *golv*. En alternativ bestämd plural på *-əna* uppges enligt Kallstenius s 156 i Ru sn, Visums hd, för *dike*, *öra*.

Man kan alltså inte helt utesluta möjligheten av en obestämd plural-ändelse på *-ər* av neutrala appellativ som *holt* och *fjäll* i sydvästra Värmland och det kan finnas en möjlighet att en neutral pluraländelse *-ar* kan förekomma i Tössbo hd, Dalsland. (Jfr Janzén ovan om *torp* m m.)

Med tanke på att det enligt Kallstenius endast är i Ly sn, Fr hd, som ändelsen i några få ord förekommer hos neutrer som i rspr ändas på konsonant, förefaller det vara mycket som talar för att en neutral pl-ändelse *-ər* av neutrer som i rspr ändas på konsonant inte förekommer dialektalt i Jösse, Nm och Näs hd.

Man kan tänka sig flera förklaringar till typen *Fjällane*. Janzén yttrar följande härom: »På den tid då artikel ej förekom i ortnamn, kunde man hos starka neutrer ej formellt uttrycka pluralen. Men det fanns fall då det var nödvändigt eller viktigt att kunna göra det. Då

använde man sig, givetvis omedvetet, av de mask. och fem. ändelserna *-ar*, *-ir* [— —] I så måtto kan man med OGB säga, att pluralformerna sammanhänga med ordens användning såsom ortnamn, i det att man i sådana fall icke på bestämningsord och dylikt kunde avgöra om ett singulart eller pluralt begrepp åsyftades, vilket man däremot oftast kunde med appellativa subst. i sammanhängande tal. Det är en känd sak, att dylika former, just av ortnamn, äro vanliga inom hela det nordiska språkområdet. Men till stor del äro nog de många fallen av ändelserna *-ar* och *-ir* hos neutrala ord rena analogibildningar utan verkligt plural innebörd. Det förefaller nämligen som om en princip, ett mod, att vid namngivning använda pluralformer så småningom uppstått.» (s 223). Janzén vänder sig dock mot påståendet att orden genom tillägg av feminina ändelser övergick till feminint genus. Han vänder sig också mot att dessa namn från början skulle vara plurala inbyggarnamn, en åsikt som framfördes av Lundahl 1935 och då delades av Sahlgren (Janzén 1936 s 224). I sin förklaring av namntypen gör Janzén ingen skillnad mellan de bebyggelsenamn och de naturnamn han diskuterar. Ett verkligt behov att tydligt uttrycka ett pluralt begrepp skulle alltså enligt honom utgöra orsaken till namntypens uppkomst, vilken skulle datera sig till en tid då best form ej förekom i ortnamn.

Janzén har visat att namn som *Fjällane* inte är att betrakta som dialektala pluraler av neutrala grundord. Vad det är för ett pluralt begrepp som behöver uttryckas diskuterar aldrig Janzén. Däremot har andra forskare behandlat denna fråga och därvid framfört olika förslag till förklaringar.

Den naturligaste förklaringen är att det i de berörda ortnamnen ingående appellativet faktiskt har plural syftning, bebyggelsenamn såväl som naturnamn och ägonamn. Det har också hävdats att markområdet i fråga hör till flera ägare, att lokalen på ett naturligt sätt är delad i flera delar, att den av ägaren delats upp i flera bruksningsdelar m m (Heggstad 1931 s 19). Jfr härom Ståhle s 70. En tredje förklaring framförd av Hellberg 1960 Pl f s 152 ff är att markområdet består av flera odlingar, vilka är uppodlade vid olika tidpunkter (ägonamn, bebyggelsenamn). Ännu en förklaring, se text Janzén 1962 s 61 ff och där cit litt, är att flera bebyggelser avses (bebyggelsenamn). Förslag 2 och 3 kan avse namn på nuvarande bebyggelser i sådana fall⁸ där bebyggelsenamnet är ett ursprungligt ägonamn. Se vidare om dessa problem i kap 4. Hellberg publicerade 1960 en undersökning som syftade till att utreda den sakliga bakgrunden till den plurala formen i bebyggelsenamn av typen *Berga*, *Fjälla*. Han anser här att den plurala formen i dessa namn inte beror på att appellativet verkligen har plural syftning

utan att den bör ha någon annan förklaring.⁹ I anslutning till denna tes diskuterar han ur denna synpunkt »namn, vilkas grundord ha en mera klart definierbar topografisk syftning» (Hellberg 1960 Pl f s 70) än *Berga*-namnen. Han påpekar att »Någon som helst fullständig redovisning av det omfattande materialet kan det här givetvis icke bli tal om» (s 70) men menar att »exemplen torde dock vara ägnade att på ett fullt klagörande sätt belysa problemet» (s 70). Efter en diskussion av vissa plurala bebyggelsenamn med huvudled som är sjö- eller vattendragsnamn, huvudled som betecknar vik eller udde, vegetation, markbeskaffenhet eller jordmån kommer han till följande resultat: »De plurala namnen kunna på grund av grundordens syftning icke innehålla appellativiska pluralformer. Namnen syfta icke i sig själva på något flertal av de genom grundorden betecknade företeelserna» (s 85). De fall på vilka Hellberg stöder sin tes verkar vara helt godtyckligt valda ur en stor mängd namn på *Berga*, *Fjälla* m m. Hur stor denna mängd är framgår ej, liksom ej heller eventuella relationer mellan namn som syftar på något flertal av de genom grundorden betecknade företeelserna och namn som inte gör det. Hellberg anser att de plurala bebyggelsenamnen är av samma namntyp antingen de uppträder i bestämd (*Bergane*) eller obestämd form (*Berga*). »De artikelförsedda namnformerna tillhöra endast ett yngre språkskede än de artikellösa» (s 91).

På grund av att vissa av de bestämda plurala namnformerna är ursprungliga ägonamn, drar Hellberg slutsatsen att yngre plurala bebyggelsenamn med bestämd form är plurala ägonamn och »Bebyggelsenamnens påfallande flertalsform får på så sätt en enkel och naturlig förklaring» (s 94). Det faktum att några yngre bebyggelsenamn av typen *Fjällane* säkerligen med fog kan anses vara före detta ägonamn är dock inte något bevis för att samtliga namn av denna typ skulle vara ursprungliga ägonamn. Det bör också framhållas att åtskilliga av de namn som Hellberg i sin diskussion rubricerar som ägonamn bevisligen är rena naturnamn, vilket Olsson övertygande visar i sin kritik av Hellbergs avhandling i NoB 51: 124 ff.

Åtskilliga, om inte alla, av de namn som Janzén diskuterar i anslutning till denna namntyp får väl också anses vara naturnamn.

I kap 3 går jag igenom delar av mitt material för att försöka bestämma i vilka fall pluralis har saklig täckning.

Ortnamn med från grundordets genus avvikande ändelser

Ortnamn med från grundordets genus avvikande böjningsändelser behandlas bl a av Sahlgren, Lindén och Hellberg. Sahlgren diskuterar företeelsen i samband med elliptisk bildning hos sjönamn (Sahlgren speciellt s 26 ff) under benämningen *döda ellipser*, d v s ellipser som uppstått utan att en ellipsbas existerat, med Hellbergs ord »den »företeelse», som ibland fått gå under namnet »ideell ellips»: av ett endast såsom språklig föreställning upplevt men aldrig utsagt **Bäck-åkrarna*, *-ängarna* har man skapat det reella språkliga uttrycket *Bäckarna*»¹⁰ (Hellberg 1960 s 45).

Enligt Sahlgren är sådana ellipser ej »mycket beroende av ellipsbasernas genus ock så gott som oberoende av deras böjning. Genus ock böjning bestämmas i stället vanligen av ellipsens form ock semologiska associationsmöjligheter» (Sahlgren s 28 f).

Lindén berör frågan om förekomsten av plural feminin ändelse av ett appellativiskt ord eller en naturbenämning.¹¹ Han kallar denna företeelse *moverande avledning* och beskriver den på följande sätt: »nybildning av ortnamn (bebyggelse-, ägo- el. traktnamn) genom avledning med plural feminin ändelse av ett appellativiskt ord eller en naturbenämning, varvid man får tänka sig flertalsformen motsvara ett ursprungligt kollektivt-pluralt begrepp '*markerna*, *ägorna*' e.d.» (DNO I:1 s XVIII). Sin term *movering* definierar Lindén på följande sätt: »Sådan förkortande, s.a.s. »titelbortläggande» mer eller mindre schablonmässig ombildning, som innebär att en sammansatt benämning (natur-, inbyggat osv.), vilken hunnit erhålla en viss förtrolighet, får efterleden utbytt mot ett suffix och antar form av enkelt nomen, ej sällan med förändring av genus och böjning och ibland t.o.m. med slopning av förledssuffix; detta oberoende av eller i anslutning till av gammalt nyttjad elliptisk form av samma benämning» (s XVIII). Av dessa definitioner får man intrycket att Lindén anser att pluraländelsen förändrar namnets genus och att den snarast bör ses som en avledningsändelse. Han utvecklar senare denna tanke (NoB 57:5 ff) och menar att namn av denna typ antingen kan vara elliptiska bildningar eller en bildningstyp som står den normala substantivbildningen mycket nära. (Jfr dock Hellberg härom.) I likhet med Lindén och i motsats till Janzén (se s 15 ovan) anser Hellberg att ett namns genus förändras, då det förekommer med böjningsändelse från en annan genuskategori, en företeelse som Hellberg med Lindén kallar *movering* eller *moverande avledning*. Om ägonamn med böjningsändelse från en annan genuskategori än grundordet visade sig

vara femininer, ha feminin böjningsändelse, skulle givetvis detta vara ytterligare en likhet mellan dessa namn och bebyggelsenamn med från grundordet avvikande feminin böjningsändelse. Hellberg påpekar att det inte går att skilja maskulin böjningsändelse från feminin. Här om yttrar han: »Med ledning av dialekternas uttalsformer eller yngre (nyspråkliga) skrivformer i jordeböcker, lantmäteriakter osv. kunna vi icke avgöra om plurala ägonamn av den typ, som hittills behandlats i denna artikel, ha maskulint eller feminint genus» (Hellberg 1960 Pl f s 136). Hellberg ser dock ut att mena att »då så många slagkraftiga argument för en ursprunglig formell identitet mellan plurala ägonamn och plurala bebyggelsenamn framförts», är det sannolikt att de yngre plurala ägonamnen har feminin böjningsändelse, om äldre plurala bebyggelsenamn visar sig ha det (s 136). Det mest övertygande argumentet för feminint genus skulle dock vara om det visade sig att feminint genus tillkom sådana ägonamn som bildats genom avledning eller substantivering. Dessa namnbildningar skulle då nämligen ha anslutit sig till en existerande feminin formkategori. Hellberg anför exempel på sådana bildningar (s 136 ff). Att döma av t ex Olsson i NoB 51: 131 ff och Janzén 1962 s 57 f är ett stort antal av dessa exempel synnerligen diskutabla. Alla är det dock inte. Men att se appellativ som *sylta* och *länga* som exempel på speciella ägonamnsbildningar av *iön*-stamtyp verkar inte övertygande.

Genus hos sådana ägonamn i mitt material som bildats genom avledning eller substantivering och hos den bildningstyp som av Lindén och Hellberg kallas moverande namnbildning, av Sahlgren döda ellipser, undersöker jag i kap 2 och kap 5. För att ytterligare belysa frågan om ägonamnens genus går jag igenom genus hos samtliga namn i materialet i kap 2.

Materialurval

Naturnamnsmaterialet på OAU från Jösse och Nordmarks härader samt Kila och Tveta socknar, Näs hd, består till största delen av upptecknade namn. Enstaka belägg från 1600- och 1700-talen förekommer liksom ett belägg från tiden före 1600. Vidare finns ett antal belägg från Tveta sn (c 300) från 1800-talshandlingar, huvudsakligen laga-skifteshandlingar. De äldre beläggen anser jag vara alltför få för att behandlas här. Nordmarks hd har till största delen undersökts av Silfors på 30-talet, Jösse hd huvudsakligen av två upptecknare.

Granér och Henningsson, i slutet av 30-talet och början och mitten av 40-talet. Kila sn är undersökt av Britta Johansson 1934 och Tvetå sn av mig själv 1964.

Jag har inte undersökt de namn med finsk huvudled som förekommer i den del av undersökningsområdet där inflyttning av finnar ägt rum, mest i delar av Jösse härad. Dessa namn har avskilts med hjälp av Mägiste.

För att skilja ägonamn från övriga namn i naturnamnssamlingarna har jag utgått från den angivelse av lokalens art som i de flesta fall finns på namnkortet. Jfr inledningen s 11 f. Jag har här undersökt endast de s k säkra fallen, c 3000 namn.

Namnens ledindelning

Vid bearbetning av materialet har namnen uppdelats i namnleder i enlighet med Zilliacus syn på ledbegreppet (Zilliacus s 65 ff), vilken baseras på det sammansatta ordets definition enligt t ex Beckman s 204: »[— —] då ordet [— —] är bildat av två svenska ord, så säga vi, att det är ett *sammansatt ord*.» Zilliacus utvecklar tanken vidare på följande sätt: »För att kunna ge en rättvisande bild av namnens uppbyggnad och av namnledsförrådet måste indelningen obetingat skilja till ett enda (sammansatt) ord bildade enledade namn som *Katt-rumpan* [— —] eller *Skutställningen* [— —] från motsvarande till två ord bildade tvåledade namn som *Kattkärr* och *Skutören*. [— —] Den enda utvägen att uppnå en ledindelning som riktigt återger strukturen i namnskicket är vad jag kan se att genomföra indelningen från syntaktisk synpunkt och kombinera den formella bedömningen med semantisk analys. Denna synpunkt har i själva verket ofta (men utsagt) nyttjats av forskare vid behandlingen av speciella namnbildningar [— —]» (s 65 f). Zilliacus påpekar att »Den syntaktiska definitionen av namnledsbegreppet har att beakta såväl formella som semantiska kriterier» (s 67) och med hänvisning till Kousgård Sørensen (inledningen till Marknavnestudier s 2 f) formulerar han ett förslag till definition på följande sätt: »En *namnled* är en i namnet ingående form av ett språkligt uttryck vartill namnet bildats, angivande en enda för namnbäraren utmärkande omständighet» (s 67).

Syntaktisk indelning

För att kunna skilja namn som är normala dialektala bildningar av sådana ord som tillhör det allmänna ordförrådet på orten från namn

som är individuella onomastiska bildningar gör jag först en syntaktisk ledindelning av namnmaterialet. Till grund för denna ligger Zilliacus' syntaktiska ledindelning, först presenterad i Ortnamnen i Houtskär (s 64 ff). »Ortnamnen återgår i regel på ortsbeskrivande språkliga uttryck ur vilka en eller flera syntaktiska leder bevarats i namnen. Vanligen är namnen enledade (I) eller tvåledade (II) syntaktiska helheter, syntagmer, ibland framstår de närmast som treledade (III). Jfr t.ex. *Örarna: Frostören: Stora Armo ören*. Oberoende av om bildningarna har formen av sammansatta uttryck eller av ordgrupper utgör de vanligen hypotaktiska förbindelser där en led är huvudled och den eller de återstående är bestämmingsled(er). Huvudleden står oftast som efterled, ibland som förled»¹² (s 66).

Semantisk indelning (av vissa huvudleder)

De flesta namn som inte är speciella namnbildningar kan delas in i ur semantisk synpunkt olika typer.¹³

A. Huvudleden betecknar område, areal o d

- α. Huvudleden betecknar generellt eller kameralt ett markområde (oavsett om detta är en äga, en naturföreteelse eller består av en blandning av bådadera). Ex: *skifte*: någons *skifte* kan bestå av skog med ängar och åkrar eller bara av odlad mark eller av skog. Sak samma med *teg* m m. Ett *ståstöde* kan vara en ås, en äng e d, *plats* en synnerligen generell beteckning för område osv.
- β. Huvudleden betecknar speciellt en
 - a. naturföreteelse
 - b. äga.

B. Huvudleden har annan innebörd.

Syftet med denna indelning är dubbelt.

Jag kan särskilja ur namnbildningssynpunkt olika grupper:

- a) Namn med sådan huvudled som innehåller information om vilken typ av markområde namnet betecknar (= Artbetecknande huvudled).¹⁴
- b) Namn som saknar sådan huvudled. Dessa namn kan även anses vara elliptiska namn. Se vidare härom i kap 5.

De namn som är speciella namnbildningar indelas inte semantiskt utan endast ur ordbildningssynpunkt.

Jag kan vidare bilda mig en uppfattning om vilka namn som kan vara ursprungliga naturnamn och som i samband med uppodling övergått till att beteckna bearbetad mark. Så kan vara fallet när det gäller namn med naturbetecknande huvudled.

Huvudleden

Huvudledens genus, numerus och bestämdhet är alltid lika med hela namnets. Detta är förhållandet även i det fall då namnet inte består av enbart huvudled utan av huvudled i kombination med framför- eller efterställd bestämning. Huvudleden kan antingen vara ett dialektalt appellativ i normal böjningsform eller inte. Om huvudleden i ett namn är ett dialektalt appellativ och har en böjningsändelse som inte avviker från vad som är normalt för det dialektala appellativets böjningsmönster, har den bedömts vara ett appellativt grundord i normal böjningsform.¹⁵ Om huvudleden inte är ett dialektalt appellativ i normal böjningsform, anses namnet vara en speciell namnbildning. Då namnets tolkning är osviss går det ej att avgöra vilket som är fallet.

Huvudledens genus är lika med appellativets, när huvudledens böjningsform inte avviker från appellativets normala dialektala böjningsform. Om böjningen avviker är huvudleden inte dialektalt appellativ. I några fall är huvudleden ett dialektalt appellativ med växlande¹⁶ genus.

Huvudledens genus kan här endast avgöras i de fall då detta tydligt framgår av dess böjningsändelse. Ändelsen *-ən* markerar alltid maskulint genus och *-a* feminint, då grundordet är femininum eller har maskulint eller feminint genus. Vid grundord som växlar (kan tänkas växla) mellan femininum och neutrum eller maskulinum, femininum och neutrum markerar ändelsen *-a* inte enbart femininum singularis bestämd form utan även neutrum pluralis bestämd form. Ändelsen *-anə*, *-əra* betecknar bestämd form pluralis av både maskuliner och femininer. Se översikten av vissa dialektala böjningsmönster s 23. I några fall har namnet en huvudled som är ett av två eller tre möjliga dialektala appellativ, vilketdera kan ej säkert bestämmas. Så kan tex huvudleden i namnet *intāga* vara en form av antingen *intag* n eller *intaga* f. I vissa fall kan sådana huvudleder ändå genusbestämmas, nämligen 1) på samma sätt som då grundordets genus är växlande och 2) då de grundord som kan komma ifråga har samma genus. Exempel på det sistnämnda är namn på *-væna*, vilkas huvudled antingen kan vara *vänd* eller *vända* och vilka båda har feminint genus.

I några få fall är huvudledens grundord ett dialektalt appellativ som har ovisst genus. Ibland kan sådana huvudleder ändå genusbestämmas med hjälp av böjningsändelsen. Huvudleder som utgör ett dialektalt appellativ i normal böjningsform redovisas för sig i grupper vilka bestäms av respektive grundords genustillhörighet i svensk och norsk dialekt.¹⁷ Huvudleder med och utan bestämning redovisas tillsammans. Huvudledernas frekvens anges i bil 1—17.

I de fall där det dialektala böjningsmönstret lägger hinder i vägen finns det ingen möjlighet att avgöra, om en huvudled har ett från det dialektala grundordet avvikande genus och alltså är en moverad avledning eller en elliptisk bildning. Det kan inte anses osannolikt att det förekommer huvudleder av typen moverad avledning/elliptisk bildning även i denna del av materialet, eftersom flera huvudleder av denna typ förekommer i den del av materialet där de går att avskilja. I gruppen »appellativa grundord i normal böjningsform» kan alltså finnas en dold grupp moverade avledningar/ellipser av okänd storlek som jag inte kan se något sätt att avskilja.

Vad som däremot verkligen kan avskiljas är fall, då namn vilkas grundord normalt har neutralt genus förekommer med maskulin/feminin pluraländelse. Dessa kan avskiljas i best form lika väl som i obest form. Vidare är det möjligt att sälla ut sådana till ett maskulint grundord bildade moveringar som står i best form f sg eller n pl vilkas böjningsändelser ju sammanfaller i dialekten. Best form av n pl anser jag dock vara en föga trolig möjlighet, även om den teoretiskt sett är tänkbar.

Mångtydigheten hos vissa dialektala böjningsmönster

För att kunna avgöra vilka böjningsändelser som är normala för ett ord, måste man klarlägga ordets genustillhörighet. Om svårigheten att få tillförlitliga upplysningar om ett ords genus se Janzén 1936 s 29. Janzén skriver bla i anslutning till måttordet *mil*: »Sannolikt förekommer både fem. och neutr. genus inom samma sockenmal i flera fall än vad uppteckningarna visa. Det är nämligen långt ifrån alltid man vid uppteckning far fram mer än ett av två fakultativa genus, om

man inte är inställd på förhållandet och direkt utfrågar meddelarna. Inte ens då lyckas man alltid att få klarhet i saken.»

Med ett dialektalt appellativs genus menas i denna avhandling det/de genus ordet har enligt källorna s 133 not 15. Vid användandet av de norska dialektordböckerna har hänsyn tagits till den geografiska distributionen. Se s 133 f not 17.

För att klargöra de svårigheter som mångtydigheten hos viktiga dialektala böjningsmönster lägger i vägen för en analys av namnens genus med hjälp av böjningsändelserna, gör jag nedan en översikt av dialektens numerus- och artikelböjning. Det framgår här att dialektens böjningssystem tyvärr är sådant, att det är omöjligt att avskilja namn, som är moverade avledningar eller elliptiska bildningar i best form f sg till neutrala grundord från namn som står i best form n pl av samma neutrala grundord. Inte heller går det att avgöra om ett ord med ändelsen *-ara* (*-ənə*, *-anə*, *-anə*) är ett maskulint ord med feminin böjning eller tvärtom. Enligt en ännu ej publicerad undersökning av Broberg skulle det visserligen i princip vara möjligt att skilja best form f pl från best form m pl i vissa socknar i Nordmarks hd. Ändelsen i best form f pl skulle här vara *-ənə*, medan *-anə* skulle markera uteslutande maskulinum. Jag har dock inte använt mig av detta kriterium, bl a av den anledningen att vissa feminina ord som *myr* även i dessa socknar ser ut att ha ändelsen *-anə* i best form pl. Även om det existerat en skillnad mellan best maskulin och feminin plural form i genuin värm-landsdialekt i delar av Nordmarks hd, kan denna skillnad ha varit helt eller delvis uppluckrad då ortnamnen upptecknades.

Härnedan ges en schematisk och förenklad översikt av dialektens substantivböjning. För detaljer hänvisas till Kallstenius s 137 ff samt Broberg. Hänvisning till Kallstenius sker i vissa fall även vid kommentarerna till de enskilda huvudlederna.

		obest form	best form
M	sg	—	— <i>-(ə)n</i>
	pl	<i>-ar -ər</i> ¹⁸	<i>-anə -anə -ənə -ara</i> ¹⁹
F	sg	—	<i>-a</i>
	pl	<i>-ar -ər</i> ¹⁸	<i>-anə -anə -ənə -ara</i> ¹⁹
N	sg	—	— <i>-ə(t)</i>
	pl	— <i>-ər</i> ²⁰	— <i>-a</i> ²⁰

Man ser här att best form f sg sammanfaller med best form n pl. Vidare sammanfaller best och obest form pl i maskulinum och femininum. Det är alltså endast i best form m sg som man av ett namns böjningsändelse kan se vilket genus själva namnet har. Samma problem föreligger inte vad beträffar grundordets genus, eftersom man därvidlag kan använda de kriterier som nämns på s 23.

Vid starka enstaviga femininer på vokal råder speciella böjningsförhållanden. Härom yttrar Janzén: »Redan i samnord., vid tiden för hiatusupphävningen, kunde hos ord på vokal artikelnas vokal försvinna. I de nordiska fornspråken existerade alltså former som *kōn*, *brōn* osv. Här inträffade icke något bortfall av *-n*. Hade utvecklingen försiggått ostört skulle man hos dylika ord fått en best. artikel *-n*» (s 144 f).

Ord av denna typ utvecklades genom systemtvång på olika sätt i olika dialekter. På vissa håll betraktades ord som *bron* och *tān* som maskuliner, utom i vissa fall där naturligt genus lade hinder i vägen, t ex i degerforsmålet (Åström s 22 f § 32,3). I andra dialektområden såg man *n*-formen som obest form av ett feminint ord och former som *tāna* kom att uppstå, exempelvis i vissa värmländska dialekter (Kallstenius s 151).

Apokope i värmländska

Jösse och Nordmarks härader samt Näs härad ligger söder och väster om sydgränsen för apokope i värmlandsdialekten. (Se Broberg s 171 karta 5.) Norra delen av Jösse härad, d v s ett område omfattande Bn, Eda, Gsk, Kö socknar samt J och Sk socknar i norra delen av Nordmarks härad har dock apokope i trestavingar som *garvare*, *klockare* enligt samma källa. Detta har beaktats vid namntolkningarna. I vissa fall kan dessutom efterledsapokope förekomma i sammansättningar, trots att motsvarande enkla ord inte apokoperas. Denna typ av apokope tycks kunna uppträda i områden som inte tillhör de egentliga apokopeområdena (jfr Dahlstedt t ex s 55).

Kvantitetsosäkerhet i värmländska

För tolkningen av vissa namn är det nödvändigt att känna till att det råder en viss kvantitetsosäkerhet i värmländskan. Som exempel härpå kan anföras *mēs̄m* — *mēs̄ən*, *br̄ət* — *br̄ət̄*, *līna* — *līna*, *br̄ēnə* — *br̄ēnə*.

Enligt muntlig uppgift av R Broberg, ULMA, följer de gamla kortstaviga orden ofta Götamålen, särskilt i Vänerområdet, och vokalen förlängs. Denna tendens avtar sedan uppåt Fryksdalen och norrut. I Nm hd och Jösse hd kan dock ske avvikelser från detta på grund av inflytande från norskan, t ex *gūt*—*gut*. I gamla långstaviga ord sker ofta förkortning före dubbelkonsonant och ibland framför enkel konsonant.

MATERIALETS SLUMPMÄSSIGHET OCH DE STATISTISKA BERÄKNINGARNA

Principer för sammanräkning

Då en lokal namngivits har ett val gjorts mellan olika namngivningsmöjligheter. Den beteckning som lokalen fått är dess namn.¹ Vissa lokaler har flera beteckningar. Så kan en och samma lokal ha namnen *Bastuåkern* och *Torkhusåkern* (Bn sn, Jösse hd). Vidare kan en lokal kallas både *Sand(en)* och *Sandarna*, en annan *Kolhullet* och *Kolhulten*, ännu en *Tranmyren* och *Tranmyrarna* (Tveta sn, Näs hd), d v s en singular och en plural variant förekommer. I sådana fall ser jag den plurala namnformen som ett namn, den singulära som ett annat. *Sanden* och *Sandarna* är alltså två namn på samma lokal enligt det beräknings-sätt som tillämpas här. På samma sätt är en maskulin och en feminin variant av samma grundord som beteckning på samma lokal två namn. t ex *Kasen kásen* och *Kasen kása* (Tveta sn, Näs hd).

I sådana fall där ett namns huvudled kan ha ett annat genus än själva grundordet är den beteckning som följer det dialektala appellativets genus ett namn medan den speciella namnbildningen är ett annat. Ex: *Pepparhulten* och *Pepparhultarna* (betecknar samma lokal), *Fjällen* och *Fjällarna* (samma lokal) (Tveta sn, Näs hd).

Bestämd form respektive obestämd form av samma grundord som beteckning på samma lokal är två namn innehållande samma grundord i huvudleden. Ex: *Fjärding* och *Fjärdingen*, *Storedråg* och *Storedrågen* (Tveta sn, Näs hd).

Materialets slumpmässighet

Materialet för undersökningen kan enligt min mening betraktas som ett slumpmässigt stickprov ur en okänd population. Hela populationen utgöres av samtliga ägonamn i den undersökta regionen. Då namn-uppteckning skett genom OAU har en stor del av namnen registrerats.

Det icke medvetna urval som kan antas ha skett vid uppteckningen har ur min synpunkt varit slumpmässigt, eftersom ingen upptecknare instruerats eller rimligen kan antas själv ha sökt göra ett urval efter kriterier som genus, numerus, bestämdhet och bildningssätt.

De namn som upptecknats² kan alltså betraktas som slumpvis valda på samma sätt som en handfull kulor på måfå tagen ur en urna vilken innehåller ett okänt antal kulor.

Med ledning av förhållandena i stickprovet är det möjligt att dra slutsatser om samma förhållanden i den okända namnpopulationen i det undersökta området. Detta har gjorts bland annat vid undersökningen av ägonamnens genus i kap 2. En stötesten har därvid varit de namn som inte kunnat genusbestämmas. För att möjliggöra en statistisk analys av materialet har jag uteslutit dessa namn ur den statistiska analysen. Motivet till denna åtgärd var följande: dels skulle en meningsfull statistisk analys av materialet eljest varit omöjlig, dels svarar förfarings-sättet mot tanken att obestämbara namn för jämförelsens skull lika väl kunnat vara oupptecknade. Läsare som ej instämmer i sistnämnda tanke kan tolka alla statistiska uttalanden i det följande som gällande enbart den del av populationen som skulle ha kunnat genusbestämmas.

All redovisning av materialet i tabellform gäller hela materialet, således även den del som är oviss med hänsyn till genus, bestämdhet o s v. Den statistiska bearbetningen har utförts av civ-ing Tore Persson, avdelningen för matematisk statistik vid Lunds universitet.

De statistiska beräkningarna

Med signifikant skillnad menas statistiskt signifikant skillnad. Det innebär att den skillnad som förekommer i stickprovet knappast skulle ha kunnat förekomma, om inte också en skillnad funnes i hela populationen.

Med hjälp av stickprovet undersöks populationen statistiskt i tre avseenden:

1. Är genusfördelningarna lika eller likartade i de tre häraderna? Detta prövas med ett χ^2 -test.
2. Förekommer M, F och N inom varje härad lika ofta eller förekommer något genus rikligare eller sparsammare än de övriga? Denna fråga försöker jag också besvara medelst ett χ^2 -test.
3. Om svaret på 2 är att det finns olikheter i förekomst av olika genus, blir frågan: mellan vilka genus finns det egentligen skillnad? Kanske mellan alla? Frågan besvaras med hjälp av ett t-test.

AVDELNING 1

MATERIALREDOVISNING OCH KOMMENTAR

I materialredovisningen nedan presenteras huvudlederna efter genus i ur semantisk synpunkt olika grupper, när de är appellativ i normal dialektal böjningsform. Som uppslagsform används obest form sg av ordet. Vissa av huvudlederna kommenteras och då redovisas samtliga namn i vilka huvudleden ingår, utom i de fall då lokalernas antal överstiger 15. För dessa fall hänvisar jag till frekvensbilagorna, i vilka samtliga huvudleders frekvens anges, då de tillhör kategori I. Då huvudlederna är speciella namnbildningar presenteras de efter bildningssätt. Som uppslagsform används den form som förekommer i namnet. Samtliga huvudleder kommenteras. Huvudleder med oviss tolkning presenteras i bokstavsordning. Uppslagsformen är namnformen och samtliga huvudleder kommenteras.

I HUVUDLEDEN ÄR ETT DIALEKTALT APPELLATIV I NORMAL BÖJNINGSFORM

I: A Huvudleden betecknar område, areal o d

I: A: α Generellt eller kameralt

I: A: α : 1 *Dialektalt fast genus*

Maskuliner: del, part, *smock*, teg, ögård 'ödegård'.

Femininer: vrå.

Neutrer: skifte, stycke, *ståstöd(e)*, tomtmål »Anledningen till denna benämning är den att delningen av tomtarna är den första och att denna skall ligga till grund för delningen av åkrar etc» (Schlyter), torg 'mötesplats för djur i skogen', torp, ötorp 'ödetorp'.

Kursiverade ord kommenteras nedan. Huvudledernas frekvens anges i bil 1.

Maskuliner

SMOCK — *smókən* 5 lokaler a) — c) åker, Bsk sn, Jösse hd; d) åker vid pasformig utvidgning av dal, Sil sn, Nm hd; e) gärde, Kila sn, Näs hd — *-smókən -ŋ, -v* 2 lokaler a) gärde, Kila sn, Näs hd, *mårsmókən*;

b) igengånget skogsgärde, Tveta sn, Näs hd, *fjælsmókən* -n — *-smockern* 1 lokal, åker, *Jonesmockern*, lh 1848.

S v d i a l: vrml: *smok* m 'litet område' (namnkort); 'liten plats, vrå' (Noreen Ordb); *smok*, *smæk*, *smøk* m 'ds' samt 'undängömd plats' (ULMA); dsl: 'liten plats, vrå', 'fingerhätta' (ULMA) m (Noreen s 115); boh: 'ds' (Nilén s 119); vg: 'ds' samt 'liten skinnpåse' (ULMA). — N o d i a l: *Smokk* m 'Hätteformigt Hylster' (Ross); 'Fingerhætte, Skindhylster til en saaret Finger eller Haand' (Aasen).

Huvudleden är best form m sg av *smock* förmodligen i betydelsen 'liten plats, vrå'. Jfr SOV 9 B s 235.

Neutrer

STÅSTÖD(E) — *stætstø* »betesbag» (se *hay* s 58), Eda sn, Jösse hd.

F v n: *nåttstæði* n 'natthärbärge'. — S v d i a l: vrml: *stætstø* = *stætsta* 'ett ställe där korna stod och vilade (i väntan på att bli insläppta när de varit ute på bete)'. Jfr vrml: *stø* n 'plats, ställe, tillhåll', dsl: *stø* n 'ställe där prämen dras upp' (*præmstø*), dl: *støe* n 'tomt, plats där något hus har stått', ex: *kvænstø* (Malungs sn, Västerdalarna). — N o d i a l: *Kvernstøde* n (Aasen).

Huvudled är dialektordet *ståstöd(e)*, vilkets senare led kan vara an-
tingen ett *stöd* eller, troligare, ett *støde*. Namnet tolkas i SOV 6 s 166,
där man tydligen inte anser det vara enledat och där ett dialektalt
-*stöd* 'plats för vilken f.led. är karaktäristisk' antas vara huvudled.
Namnet får dock anses bestå av enbart huvudled. Enligt upplysning på
namnkortet brukade korna samlas på lokalen då de ville bli mjölkade.
Troligen är *stø* i *stætstø* samma ord som *støde* *støe* (belagt i Malungs sn,
Västerdalarna) med den trycksvaga slutljudande vokalen apokoperad.
Jfr *kvænstø* (Malung). Eda sn och Kö sn, Jösse hd, ligger ej inom det
värmäländska apokopeområdet. Enligt Dahlstedt, t ex s 55 f, kan dock
apokope i de av honom behandlade målen förekomma i långstaviga
och vissa kortstaviga efterleder av sammansatta ord, fastän motsva-
rande enkla ord inte apokoperas. Dahlstedt visar i sin avhandling att
denna typ av apokope, efterledsapokope, uppträder i områden som
inte tillhör de egentliga apokopeområdena. Beträffande bildningen jfr
fvn *nåttstæði*, en neutral *ia*-avledning till *stød* f.

Huvudledens förhållande till bestämdhet går ej att avgöra.

I: A: a: 2 Dialektalt växlande genus

Båtsta(d), hugg, lott, magasintomt, plats, smedjetomt, *sta(d)*, *tomt*.

Kursiverade ord kommenteras nedan. Huvudledernas frekvens anges
i bil 1.

BÅTSTA(D) — *båtstán* gärde vid sjön, Sid sn, Nm hd.

S v d i a l: vrml: *båtstá* m f n 'tilläggsplats för båtar, båtställe vid älven, även innefattande uppförsbacken därifrån'; vg: *båtstá* m 'plats där man brukar ha båtar liggande' (Kållands hd) (ULMA); dl: m f n 'ds' (Levander-Björklund).

Huvudled är dialektordet *båtsta(d)*, vars senare led antagligen motsvarar fvn *stōð* f 'landningsplats'. (Sahlgren NoB 43: 14 samt Lindén i artikeln Månsta och Tunsta m m i DNO I: 1 s 102 f.) Det går inte att säkert bestämma huvudledens genus. Inte heller kan man med absolut visshet avgöra om den står i best eller obest form (se anmärkning nedan).

Anmärkning: Beträffande genus skriver Sahlgren bl a »Även om namn som *Skomakarstan* ha bestämd artikel -n i stället för -a, så visar detta dock icke, att -stan är maskulinum» (a a s 12). Femininer som *bro* och *tå* uppfattas i degerforsmålet i Västerbotten som maskuliner p g a ändelsen -n i best form sg, d v s *bron* och *tån* (Janzén s 144 ff, Åström s 22 f samt s 15 § 21 anm 2). Jfr här västgötadialektens *båtsta* m. I vissa värmäländska dialekter kan *tå* och *ö* i obest form heta *tån* och *ön* (Kallstenius s 151 § 142 anm 2). Det är inte helt utslutet att appellativet *båtsta* har haft en sidoform **båtstan* (obest sg). Jfr *sta(d)* nedan. På grund härav bör man för namnet *Båtstan* i Sid sn räkna med den teoretiska möjligheten att det bildats till ett appellativ **båtstan* f eller m.

STA(D)

F v n: motsvaras av *stōð* f 'landningsplats' (Sahlgren NoB 43: 14). — S v d i a l: vrml: *stad stā* f 'väg nerför älvbacke'; *stā* n 'båtställe vid älven, även innefattande uppförsbacken därifrån'; 'båtställe vid vattendrag med tillhörande nerförsbacke' (ULMA); 'ds', 'grävd snedväg i backslutning som uppfartsväg till allmän körväg' (Dalbyordb); vml: m 'landningsplats, plats där man drar upp eka eller båt'; dl: *stā(d)* m f 'landningsplats för båtar'.

I materialet finns fem namn med huvudleden -*sta(d)*. För att belysa huruvida det är troligt att huvudleden är en dialektal motsvarighet till fvn *stōð* f 'landningsplats' eller inte, går jag nedan igenom fyra av dem. Dessa kan antas ha huvudleden *sta(d)* 'landningsplats'. Det återstående namnet, *Ropstan*, behandlas för sig, eftersom det även kan innehålla ett fspr *staðr* m.

Brattsta(d) — *bråsta* 2 lokaler, gården, Öv sn, Nm hd.

Det ena gårdet ligger i en brant sluttning ner mot en sjö och det andra i sluttning ned mot en älv. Bestämningsleden är vrml adj *bratt* 'brant'.

Huvudleden tolkas i SOV 9 B s 181 som »*stad* (fsv. *stadh* n.) 'sjö-, åkant'?».

Grönstan — *gr̥nstan* gårde, Kö sn, Jösse hd.

Gärdet ligger vid en vik med samma namn, vid vilken hemmanet hade kyrkbåtshamn. Bestämningsleden är sannolikt adj *grön*.

Grötstan — *gr̥tstan* gården i Gryttved, Kö sn, Jösse hd.

Lokalen ligger på fuktig ängsmark syd Gryttvedstjärnet öster om Vrängsälven (ek 11 C Arvika 7 a Köla) vid en sank vik av sjön Hugn.

Inte långt härifrån ligger *Gryttvedsängarna*. Jfr uttalet av *Gryttved* i *Gryttvedsängarna* gr̥t. Huvudleden kan vara *stad* 'landningsplats' eller en redukt av *båtsta(d)*. Man kan eventuellt tänka sig att namnet *Grötstan* utvecklats ur ett **Gryttved* (*båt*) *stan* **gr̥tva(b̥)stan* som genom reduktion blivit till ett **Gryttstan* *gr̥tstan* vilket folkhumorn med tanke på det sumpiga läget omskapat till *gr̥tstan*.

Det framgår av ovanstående att de fyra lokalerna med namn på *-sta(d)* ligger i omedelbar närhet av vatten, ibland i sluttning ner mot vatten, där tidigare troligtvis landningsplatser för båtar varit belägna. Det förefaller rimligt att anta att huvudleden i dessa fall är en motsvarighet till fvn *stōð* f, liksom är fallet med senare leden av dialektordet *båtsta(d)*. Att *sta(d)* i denna betydelse även förekommer med maskulint och neutralt genus i dialektbelägg från Värmland och Dalarna kan dels bero på påverkan från no dial *stad* n eller m 'aabredd, elvebakke', dels på de förhållanden som nämns på föregående s i samband med behandlingen av genus hos *båtsta(d)*. Liksom i fallet *båtsta(d)* går det inte att säkert bestämma huvudledens genus. I namnen *Grönstan* och *Grötstan* kan man inte med absolut visshet avgöra om huvudleden står i obest form. Namnet *Brattsta(d)* står i obest form.

TOMT — *tōmta* gårde, Bn sn, Jösse hd — *tōmt(ə)nə* 2 lokaler a) gården, Eda sn, Jösse hd; b) (gräsbackar, äng och) åker, Sil sn, Nm hd — *-tōmta* 2 lokaler a) åker, Bsk sn, Jösse hd; b) ängsmark, Gsk sn, Jösse hd, a)—b) *gām̥tōmta* -ā- -t- (gamla tomtplatser).

F v n: *topt*, *tupt* f 'Tomt, Sted paa hvilket en Bygning opføres eller er opført'. — F s v: *tomt* f 'tomt, plats avsedd för eller använd till bebyggelse av något slag'. Betydelsen 'liten äng m m' är sekundär (Holmberg s 31 f). — S v d i a l: En översikt av *tomt* i sv dial ges av Holmberg s 44 ff. Uppgifter om genus saknas här i flera fall, men det framgår dock klart att appellativet *tomt* har feminint och maskulint genus. — No dial: En översikt av no dial ger Holmberg s 112 ff samt Beito Genusskifte s 382. Härav framgår att *tomt* har feminint och maskulint genus.

Huvudlederna på *-a* är best form f sg av appellativet *tomt*, den på *-(ə)nə* är best form m eller f pl av samma ord. Av de namngivna loka-

lerna utgörs de flesta av f d bebyggda tomter. En lokal ser ut att ha fått namn efter den hmd till vilken den hör.

I: A: α: 3 *Huvudleden är ett av två eller tre möjliga dialektala appellativ, vilketdera kan ej bestämmas*

Sta(d), tömta/tömte.

STA(D) — *-stån* f d gården i Näs, Bl sn, Nm hd, *røpstån*.

Lokalen ligger enligt ek (10 B Årjäng 6 g Ingebyn) strax ovanför krönet på den backe som går ner mot *Ropstadviken*, vilken är en vik av Nedre Blomsjön. Se bilden, motsläende sida. Genom eller invid lokalen löper en gångstig till gårdarna i Näs. *Ropstadviken* kan ha varit en av byns båthamnar. Inte långt från *Ropstan* och *Ropstadviken* ligger *Brattstadbergen*, vid vilka en gångstig går ner från gårdarna i Näs till en eller eventuellt två vikar av Blomsjön. Dessa kan också ha varit hamnar för Näs båtar och har troligen kallats **Brattsta(n)* (se bilden). Man kan fråga sig om byn verkligen haft två tilläggsplatser för båtar så nära varandra. Det är möjligt att så är fallet och i så fall kan huvudleden vara dialektalt *sta(d)* f n m, fvn *stqð* f 'landningsplats' eller ett *båtsta(d)* som sedan reducerats till nuvarande *sta(n)*. Minst lika troligt är det dock att huvudleden i *Ropstan* är vrml *stad* 'ställe, plats', fspr *staðr* m. Jfr tolkningen i SOV 9 B s 232. Enligt denna källa anger bestämningsleden att man kunnat ropa över sjön efter båt för överfart. Andra namn i häradet med bestämningsled som anspelar på *ropa* är *Ropardrågen*, dalsänka invid sjön St Le (SOV 9 B s 204), och *Ropareberget*, vid sjön St Le (a a s 171). I dessa namn är bestämningsleden en bildning med västsvenskt *-are* till *ropa* i betydelsen 'ropa efter båt' enligt SOV. Anledningen till namnet *Roparebacken* (a a s 186) anser man däremot kunna vara att man ropat på kreaturen därifrån. Bestämningsleden i *Ropstan* kan också tyda på att man ropat på kreatur därifrån lika väl som på båt för överfart.

Huvudledens förhållande till genus och bestämdhet kan inte avgöras. Jfr s 32.

TÖMTA/TÖMTE — *tømtə* 1 lokal, gården, f d beb, Åå sn, Jösse hd.

S v d i a l: *tømt*, *tømt* f, n. Huvudsakligen belagt i vrml, eventuellt även i vml (Holmberg s 44 ff).

Huvudleden är antingen best eller obest form n sg av *tömte* n eller obest form f sg av *tömta* f.



Ek 10 B Årjäng 6 g Ingebyn. Ekvidistans 5 m.

I: A: β Speciellt (speciell mark)

I: A: β: a *Huvudleden betecknar naturföreteelse*

I: A: β: a: 1 *Dialektalt fast genus*

Maskuliner: Backe,¹ björklund, botten, bäck, dal,² *enerhög*, gruskulle, holme, *hög*, *högg*, klövsten 'kluven sten', knatte 'bergstopp', bergknalle', kulle, *kult* (lh), lerbacke, lerkulle, mosse, rabbe,³ sand, sjö, sjöbotten, sjöände, *skalle*, skog, småskog, ström, tånge 'lång smal udde eller landremsa mellan två vatten', udde, *vase*, ås.

Femininer: Basmyr 'fast myr', *bräcka*, *dulpa*, *flaga*, *flata*, *gjuta*, *hall*, hed, håla, *klamm*, *kulpa*, lid, mad, myr, *näbba*, *sik*, *skinta*, *slack*, slätt, strand, *sylta*, tuva, vik.

Neutrer: Berg,⁴ *brän(n)e*, djup, fjäll, fält, hål, kärr, näs,⁵ snår, sund.

Kursiverade ord kommenteras nedan. Huvudledernas frekvens anges i bil 2—4.

Maskuliner

ENERHÖGG — *énərħšqanə* 1 lokal, 2 åkrar, Bl sn, Nm hd.

Sv dial: vrml: *enerhög* m 'tätt bestånd av en' (SOV 9 B s 214).

Huvudleden är förmodligen best form pl av dialektordet *enerhög* m. Jfr *Högg* m nedan.

HÖG — *-hōgən* 2 lokaler a) skogshage, Ba sn, Jösse hd, *kālŕælhōgən*; b) hage på en höjd innanför ett brett näs, Kö sn, Jösse hd, *nášhōgən*.

Fv n: *haugr* m. — Fsv: *hōgher* m 'hög, kulle'. — Sv dial: vrml: *høg* m 'hög' (Noreen Ordb); 'dunge' (namnkort, Sil sn, Nm hd); *hæg* yngre *høg* 'hög' (synonymt med *dunge* m) (Dalbyordb); vg: *høg* m 'hög'; vml: m 'ds'; dl: m (som senare ssgled) 'klump, samling o d'. — No dial: *Haug* m 'en Høi, en Forhøining paa Jorden; især rundartig eller med afrundet Top' (Aasen).

Huvudleden är säkerligen best form m sg av appellativet *hög* 'hög, liten kulle' och ses som ett naturbetecknande appellativ. Förmodligen har namnöverföring skett från en höjd till hagen på höjden.

HÖGG — *hšgən* åker i kanten av tät skog, Sil sn, Nm hd (även namn på skogen) — *-hšgən* f d bråtar, nu tät underskog, Sil sn, Nm hd, *bəšəhšgən* — *-hšqanə* åkrar, vF sn, Nm hd, *skætəhšqanə*.

Sv dial: vrml: *högg* m 'dunge'; *skoghögg* m 'skogsdunge' (namnkort vF sn, Nm hd); 'tätt bestånd av skog, särskilt ungskog' (SOV 9 B s 212). Jfr *enerhög* m 'tätt bestånd av en', se ovan.

Två av lokalerna ligger i närheten av tät skog eller består numera av tät skog, medan uppptecknaren om den tredje lokalen ger upplysningen att den ligger på en höjd som består av »skarp sand» (*Skatehöggar*). Huvudleden är antagligen best form m sg respektive pl av dialektordet *högg* m (jfr SOV 9 B s 212, *Bässehögg*), vilket verkar vara formellt identiskt med *högg* m 'eggverktyg' och sannolikt är en med *hugg* parallell bildning till *hugga*. Kanske uthuggning? *Högg* m 'eggverktyg' finns i dialekten. I fallet *Skatehöggar* kan huvudleden också vara ordet *hög* 'liten kulle', eftersom kvantitetssäkerhet råder i dialekten. Vidare härom se inledningen s 24 f.

KULT — *Kulten* åkerdel, lh 1843.

S v d i a l: vrml: *kult* m 'liten kulle' (Tö sn, Öv sn, Nm hd); dsl: m 'mindre ås'. — N o d i a l: *Kult* m 'Knold, Bjergknold, rund Bjergtop'; 'en tyk og rund Figur' (Aasen).

Huvudleden är best form sg av dialektordet *kult* m i dess betydelse 'liten kulle, mindre ås'; 'Knold, Bjergknold m m'. Jfr ön *Kulten* i Näs hd (SOV 11 s 101). Lokalen höjer sig över den omgivande terrängen.

SKALLE — *-skål* åker, J sn, Nm hd, *støgskål*.

F v n: *skalli* m. — F s v: *skalle* m. — S v d i a l: vrml: *skål skål skål* m 'skalle, berg i dagen, upphöjning'; dsl: vg, vml, dl m (ULMA); vg m (Landtm s 27). — N o d i a l: *Skalle* m 'en tør og stenig Forhøining paa Jorden; f. Ex. i en Ager' (Aasen).

Huvudleden är best form m sg av *skalle* 'berg i dagen, upphöjning m m'. Jfr tolkningen av *skalle* i OGB, tex i Lane hd (a a 12 s 277) 'hög, torr mark' och i Sörbygdens hd (a a 17 s 200 f) 'jordkulle med hård lera'. Jfr holmnamnet *Skallen skål* (vF sn, Nm hd, SOV 9 B s 144), vilket ses som jämförelsenamn i SOV. Lång volkal med cirkumflex betecknar här best form. Se Kallstenius s 149 § 139, 1. I huvudleden ovan förekommer visserligen akut cirkumflex och ej grav. Förklaringen är dock troligen den att uppptecknaren haft svårt att skilja på grav och akut cirkumflex, speciellt då den som här förekommer i bitryck.

VASE — *-våsen* åker vid sjön Rinnen, Bsk sn, Jösse hd, *tøsvåsen*.

F s v: *vasi* m 'knippa, vase, stormvase'. — S v d i a l: vrml: *våsa vås* m 'risvase, trädrusor o d som läggs ut för att skydda fisken'; 'tvärs över bäck, dike eller dylikt lagd stock på vilken själva bron ligger'; dsl: 'fiskvase'; vg: 'ds' (ULMA); 'sumpig plats på en väg, där man *våsat* med enbuskar e.d.' (norra Sjuhäradsbygden) (Ivarsson i NoB 27: 71 f); boh: 'viska, knippa' (Nilén s 152). — N o d i a l: *Vase* m 'Hob af Smaatræer eller Grene, som nedsænkes i Vandet ved en Fiskeplads' (Aasen).

Huvudleden är best form m sg av *vase* antagligen i en betydelse 'sank plats där man vasat med enbuskar e d', utvecklad ur 'risknippe'. Jfr den i norra Sjuhäradsbygden förekommande betydelsen 'sumpig plats på en väg där man vasat med enbuskar e d'. Abrahamson antar i NoB 42: 97 f *vase* 'sank äng' vara ett från ovan nämnda *vase* särskilt ord, vilket skulle gå tillbaka på ett fht *waso* m 'feuchter Erdgrund, feuchter Erdmasse'.

Femininer

BRÄCKA — *brèka* 4 lokaler a) åker i brant sluttning, Ho sn, Nm hd; b)—d) åkrar i Sil sn, Nm hd.

F v n: *brekka* f. — F s v: *brækka* och *brikka* f (Moberg s 89). — S v dial: *brækæ* med mera f. En översikt av ordet i sv dial ges av Moberg s 91 ff. — N o dial: *Brekka* f 'en Bakke; især en stor Bakke imellem en lavere og en høiere Flade' (Aasen).

Åkerområdet och den ena åkern ligger i sluttningar. Detta är troligen även fallet med den tredje lokalen men det är ej angivet på namnkortet.

Namnen är best form sg av *bräcka*. Jfr SOV 9 B s 181 och 198.

DULPA — *dulpa* åker, Ba sn, Jösse hd.

S v dial: »*dulpa*, f. 1. 'grop el. håla el. fördjupning i marken', i synnerhet 'fördjupning i väg'. [— —] Vgötl., Dals., Värml. [— —] märk särskilt (jfr bet. 2.) 'större el. mindre hålighet, oftast fylld med vatten' Eda i Värml. (SOAd); 2. 'liten (djup) tjärn' Jösse hd [— —]» (Jonsson s 304). — N o dial: »*dulpa* (även *dølpə*), f. 1. '(mindre, fuktig) fördjupning i marken' [— —] 2. 'kulp i bekk, fordybning i bekker og ær' [— —] 3. 'vattenfylld fördjupning, liten vs. (mindre än »*tjern*»)» [— —]» (Jonsson s 305).

Upptecknaren anger: »åkern har ungefär formen ~ i profil». Huvudleden är best form sg av ovan nämnda *dulpa*. Jfr SOV 9 B s 213 samt s 79.

FLAGA — *flàga* stor, flat, jämn åker, Ka sn, Nm hd.

F v n: *flaga* f 'floga, avfлект skiva el. skal'. — S v dial: vrml: *flàga flàg* 1) 'stor vattenyta'; 'buk, bred vik, vanligen med holmar varför den användes som hamn' (Öls sn, Näs hd); 'större vattenyta'; 'öppna sjön'; 2) 'flat yta, flata' (ULMA); dls: f 'där sjön är som bredast' (ULMA); 'öppen, ö-lös vattenspegel' (OAUD); vg: f 1) 'slätt som vanligen odlas, men som sjön ofta går över' (Åse hd). — N o dial: *Flaga* f 'afflækket el. overhovedet fraløst Plade eller Skive' (Ross).

Enligt SOV 9 B s 215 är huvudleden »best. form av *flaga* 'tunn skiva, flat yta'.» Jfr SOV 6 s 85. Att *flaga* jämte 'tunn skiva' m m även betecknar flata ytor i naturen, sasom vattenytor och flat mark kan anses

framgå av dialektbeläggen. *Flaga* ses här som ett naturbetecknande appellativ.

FLATA — *flàta* stor flat åker, Sil sn, Nm hd.

F v n: **flata* f i gårdsnamn. — F s v: *flata* f 'slätt, jämnt liggande mark'. — Sv dial: vrml: *flàtə* f 'flat markyta' (J sn, Nm hd); vml: 'liten platt, flat sten'. — No dial: *flate* m, f 'flat mark' (Beito Genusskifte s 182).

I SOV 9 B s 215 tolkas huvudleden som best form av *flata* 'slätt åkerstycke' och jämförs med SOÄ 19 s 59, 127. Enligt dialektbeläggen och det fsv belägget ovan ser dock ordet ut att beteckna flat mark i allmänhet, inte speciellt flat åkermark.

GJUTA — *jòta* åkerområde i en flack svacka, Sk sn, Nm hd.

F s v: **giuta* f 'ränna, kvarnränna'. — Sv dial: *gjuta* f 1) 'kvarnränna'; 2) 'liten dal, dalgång mellan berg, bergskreva, pass'; 3) 'sank däld, (sank) flik av en äng (som går in i skog)' (se vidare Jonsson s 309 f). — No dial: *Gjota* f 'langstrakt Huulning i Jorden'; 'langagtig Græsplet imellem Bakker eller Klipper'; 'Hals eller Smalning af en Sump' (Aasen, Ross).

Huvudleden är best form f sg »av en motsvarighet till sv. dial. *gjuta* 'sänka, dalgång' och no. dial. *gjota* (isl. *gjóta*)» (SOV 9 B s 199).

HALL — *håla* 1 lokal, åkrar, f d bebyggelse, Gsk sn, Jösse hd.

F v n: *hallr* m 'stein'. — F s v: *hal* f och m 'häll, flat sten'. — Sv dial: vrml: *hal* f 1) 'häll, stenhäll, berghäll' (allm); 'stenhäll, varpå ved brann vid logtröskning i mörker' (Gl sn, Gi hd); 'stenhäll framför ingångsdörren' (Gl sn, Gi hd; Fä sn, Fä hd); 'bergpartier, som genom släppor eller sprickor var skilda från det övriga berget, hette [— —] hall' (f) (Gu sn, Äd hd); 2) 'spis(el)häll' (allm);⁶ vg: *hall* f 'flat sten'; 'flat sten framför dörren'; 'spiselhäll' (ULMA); 'häll' (Rietz 236 b);⁷ bhl: *hall* f 'berghäll' (Widmark s 69 not 3); vml: f 'berghäll' (ULMA). — No dial: *Hall* m 'Steen; især om mindre, rundagtig Steen' (Aasen).

Huvudleden är best form sg av *hall* f 'berghäll, stenhäll'.⁸ Jfr tex *Hallen håla* SOV 9 B s 148.

KLAMM — *klåma* 2 lokaler a) stycke äng o skog i »klåmma» mellan två vägar, Åå sn, Jösse hd; b) liten åker mellan två höjder, Tveta sn, Näs hd.

F v n: *klombr* f 'klomber, klemma, knipa'. — Sv dial: En översikt av ordet i sv dial ges av Widmark s 79 ff. Formerna för vrml ges på s 80 f. Den i Värmland förekommande formen är *klamm* f, som betecknar trånga partier av olika slag eller något som klämmer ihop. — No dial: Se Widmark s 78 f och 81. Märk speciellt det feminina *klåmm* i sydöstra Norge.

En svensk formväxling *klamber*, *klammer*, *klamra*, *klamm* motsvaras enligt Widmark av en norsk växling *klåmb(er)*, *klåmm(er)*, *klammer*, *klamra*. Widmark uppger s 81 att »Formerna utan *r*, *klåmm*, *klamm*, är svåra att härleda ur fvn. *klq̃mbr* men torde kunna förklaras som ombildningar. [— —] Det fem. *klåmm* i sydö. Norge, *klamm* i Västsverige, beror kanske på anslutning till andra ord med liknande betydelser, [— —]».

Huvudleden är best form sg av det feminina *klamm* och syftar på lokalernas belägenhet i trånga, inklämda terrängpartier. Jfr SOV 6 s 153, 9 B s 201.

KULPA — *kùlpa* 1 lokal, odlade myrar, Ho sn, Nm hd.

S v d i a l: vrml: *kulpa kâlp* 'djup håla eller fördjupning i vattendrag eller sjö' (ULMA). Se även Jonsson s 318. — N o d i a l: Endast ett starkt *Kulp* m 'Hule, Fordybning i Bunden' (Aasen). Se vidare Jonsson s 318 f.

Huvudleden är best form sg av ett svagt femininum *kulpa*, vilket enligt SOV 9 B s 94 förekommer som namn på höljor och gölar i mossmark och även som ägonamn (a a s 225). Lokalen består av en sänka i terrängen.

NÄBBA — *nèba* kilformigt gärde, Kila sn, Näs hd.

S v d i a l: dlst: *nàba* f 'bergudde' (Vedbo hd) (ULMA, OAUd); *nèba* f 'bärgudde' (Noreen s 145); vg: f 'udde' (OAUd); boh: 'mindre näs' (Nilén s 95);⁹ dl: f 'näsliknande landparti vid större vattendrag' (Venjans sn, Ovansiljan) (OAUd); *nèbva* 'i vatten utskjutande udde'; 'i ett annat markområde kilformigt inskjutande spets, udde av en åkerlott' (Gagnefs sn, Nedansiljan) (NoB 7: 47) (OAUd).

Huvudleden är best form sg av dialektordet *näbba* f, en avledning av *näbb*, i dess terrängbetecknande funktion.

SIK — *síka -í-* 3 lokaler a) sidlänt gärde; b) den nedre, låglänta delen av några gården, båda i Kila sn, Näs hd; c) vattensjuka åkrar på plan mark mellan skogbeväxta förhöjningar i terrängen, Tveta sn. Näs hd — *Sikarna -erna* 1 lokal, åkrar, lh 1843.

(F v n: *sík* n 'lite stilt vatsfar, liti vik, dam, dike' = *síki* n. —) F s v: **sík* f 'sidlänt ställe'. — S v d i a l: »*sík* (*sík* *síg* o. dyl.), f. 1. 'sank (ängs)mark, sankt ställe, vattensjuk sänka' [— —] Dals., Vgötl., [— —] även dels 'sänka där vattendrag rinner fram' Lane-Ryr i Boh., Våmb i Vgötl. [— —] dels (jfr bet. 2.) '(liten) fördjupning i berg el. marken, där vatten samlas' Styrö i Vgötl. [— —] 2. 'liten sjö' Askim i Vgötl. [— —] 'liten vs., pöl' Vgötl. [— —]» (Jonsson s 272). — N o d i a l: *sík* f »1. 'en liden Sump, en Myr med sivende Vand' [— —] (Aasen), 2. 'liden Slump Vædske' [— —]»; »*sík* [— —] n. 'liden långsamt rindende Bæk, som undertiden blot siver gjennem Græs' [— —]» (Jonsson s 272 f).

Formellt kan huvudleden vara ett neutralt eller feminint ord. Ur betydelsesynpunkt är det dock troligast att leden är best form sg av norskt och svenskt dialektalt *sik* f. Jfr SOV 11 s 128.

SKINTA — *sìnta* odlad lerkulle, Sid sn, Nm hd.

S v d i a l: vg: *skinta* f 'ofruktbart markområde' (OAud); 'torr och mager backe' (OGB 1 s 19); boh: *skinta* f 'mager mark' (OGB 4 s 148).

Huvudleden är best form sg av det i OGB omtalade *skinta* f 'torr och mager backe'. Jfr SOV 9 B s 234.

SLACK — *sláka* åker intill en svacka på landsvägen, Sil sn, Nm hd.

S v d i a l: vrml: *slak* f 'svacka, långsträckt fördjupning' (ULMA); 'sänkning m m' (Noreen Ordb). — N o d i a l: *Slokk* f 'svag Bugning nedad' (Ross).

Huvudleden är best form sg av dialektordet *slack* f. Ordet behandlas av Widmark s 136.

SYLTA — *sýlta* 2 lokaler a) åker, även kallad *lástomtásýlta*, Ka sn, Nm hd; b) stor åker, Ka sn, Nm hd — *-sýlta* åker, Ka sn, Nm hd, *lástomtásýlta* (jfr ovan).

S v d i a l: vg: *sylta* f 'sankt markområde, sankmark' (OAud). — N o d i a l: *Sylta* f = *Sylt* f 'liden Sump som oftast er uden synligt Afløb og vegetationsløs og saltholdig i Midten og derfor gjerne slikkes af Fæet'; jfr. *Salta*¹⁰ (Ross). (Jfr *Syltemyr* 'Sump med Syltehol' (Ross).

Lokalerna är eller har varit sank. Enligt SOV 9 B s 238 är huvudleden best form sg av *sylta* f 'sumpig äng o d', vilket väl är den rimliga tolkningen. Att *sylta* f förekommit i värmländsk dialekt i ovan nämnda terrängbetecknande funktion visar den bla i Sk sn, Nm hd, belagda sammansättningen *sýltablæşə* som beteckning på kärrväxten missne (*Calla palustris*).

Neutrer

BRÄN(N)E — *brʲenə* ängsmark, Eda sn, Jösse hd, *blʲæksdrægsbrʲenə*.

Huvudleden är enligt upptecknaren vrml *bränet*, vilket förmodligen är best form av ett ord motsvarande vg *bränne* n 'bränsle, bråte, bränna' (ULMA), 'ställe där skogsbrand rasat' (Hagshults sn, Östbo hd, Småland) (OAud). Om kvantitetsosäkerhet i vrml se inledningen s 24 f. Enligt upptecknaren avser *brän(n)e* n en på ofrivillig väg, genom skogsbrand, uppkommen svedja. Huvudleden är best eller obest form n sg eller obest form n pl av ovan nämnda *bränne*.

I: A: β: a: 2 *Dialektalt växlande genus*

Bjurdam, ¹¹ *blöta, bratt, dråg, dy, dyssel, döp, flak, hult, kjos, låg, mo, sek, sjöflå(e), sump, tove*.

Kursiverade ord kommenteras nedan. Huvudledernas frekvens anges i bil 5.

BLÖTA — *blø̊ta* mycket fuktigt gärde, Kila sn, Näs hd.

F v n: *bleyta* f 1) 'noget blødt'; 2) 'blød Landstrækning'. — S v d i a l: vrml: *blöta blø̊to blø̊t* f 'blöta, långvarig regnskur, sumpigt väglag, sumpig mark'; 'våta kläder'; 'maträtt (åt djur)' m (Ek sn, Åd hd) (ULMA); vg: f 'genomdränkning, modd, rotblöta, (grundligt regn som går till rötterna)' (ULMA); vml: m f 'häftigt regn, blöta, humiditas; även fuktighet tex vatten i gräs efter regn' (ULMA); dl: f 1) 'kraftig regnskur', 2) 'våta' (Levander-Björklund). — N o d i a l: *Bløyta* f 'Bløde paa Jorden af Regn eller Tøveir' (Aasen); 'blødt og vaadt Sted (f. Eks. i en Mose)' (Ross).

Huvudleden är best form f sg av *blöta*. Namnet kan sammanställas med de övriga ortnamn på *blöta* vilka Lindroth nämner i Fornvännen 1915 s 15 och syftar säkerligen på sumpig eller fuktig mark.

BRATT — *brát(ə)ŋ* 3 lokaler, åkrar, Sil sn, Nm hd.

S v d i a l: vrml: *brat* f (nR sn, Åd hd); m (Eda sn, Jösse hd); dsl: *brant* f; vg: *brat* *brant* m, f; vml: *brant* m.

Huvudleden är best form m sg av dialektordet *bratt*, vilket finns belagt bla i vrml, dsl, vg, vml. Ordet är en substantivering av en värmländsk motsvarighet till det i fvn belagda adj *brattr*. Om åker-namnen vore äldre än det dialektala substantivet, skulle de utgöra namnavledningar av adjektivet. Då ett dialektord *bratt* m, f finns belagt i vrml och angränsande dialekter, ser jag dock huvudleden som best form m sg av dialektordet. Namnet tolkas annorlunda i SOV 9 B s 181. där huvudleden ses som »väl snarast en förkortning för **Bratt-å kern* till adj *bratt* 'brant'».

DRÅG — *drāga -drāga -drāga* (1 belägg vF) *-drāgəra*.

För fördelningen på olika socknar se bil 5.

F v n: **drog* (se Widmark s 33). — S v d i a l: Se Widmarks redovisning av *dråg* i betydelse b, 'dalsänka, sankmark' s 34 ff. Feminina och maskulina former i Väse i Värmland samt i Västergötland; neutrala former i Bohuslän, Västergötland, Västmanland.¹² — N o d i a l: *drog* f i betydelsen 'lang Huulning i Jorden' (Aasen). Om ordet i no dial se Widmark s 33.

Motsvarigheten till sv *dråg* 'dalsänka, sankmark' är det på Östlandet vanliga *drog* 'lang Huulning'. Det svenska dialektala appellativet

har växlande genus. Härav följer att det inte går att genusbestämma huvudleden. Inte heller kan det avgöras om formen *dråga* är sg eller pl.

DYSSEL — *dýska* 2 lokaler, gården, Kila sn, Näs hd.

S v dial: vrml: *dyssel* *dýsl* *dýsəl* n 'sumpig skogsmark'; 'relativt brett område med tuvig, sur mark i skogen' (D sn, Äd hd); »Man kunde inte köra med hjuldon där, utan vägen gick ibland över *dyssler* på kavelbroar [— —]» (Fe sn, Fr hd); 'blöt, tuvig sankmark med källdrag, insprängd i annars hård och fast skogsmark och bredare än (myr)dråg; har kunnat vara beväxt med förkrympt tall- och granskog' ¹³ (Dalbyordb) (ULMA); *dýsəl* *dýsəl* f 'sank mark med kärrhålor' (Sunne sn, Fr hd; Gu sn, Äd hd) (OAUD).

I SOV 11 s 126 anges namnets härledning vara okänd. Säkerligen är dock huvudleden bestämd form n pl eller f sg av *dyssel*. I SOV 15 s 3 förekommer ett namn *Dysslerna* *dýsklora* som beteckning på 5/48 mtl av 1 Bergsjö, Varnums sn, Ölme hd. Här antas namnet vara best form pl av en substantivering av ett adj **dyssel* 'ömklig, liten' som antagits ingå i namnen *Dysselbäcken* ¹⁴ och *Dyssle udden* ¹⁵ med hänvisning till A Noreen (NoB 5:3). Samma adjektiv antas ingå i sjönamnet *Dösslingen* *dðsklɪŋn* -ð- -ð- *duskɪŋn*, Kila sn, Näs hd. Sjön är liten och övergår genom öppet vatten i Harefjorden (NoB 5:1 samt SOV 11 s 73). Ovannämnda tolkningar förutsätter ett icke belagt fornspråkligt adjektiv **dysill* 'ömklig' och bygger på lokalens ringa storlek. Jag anser det rimligare att det ovan nämnda i värmlandsdialekten belagda appellativet *dyssel* ingår i samtliga ovan nämnda namn och att vattensjuk mark åsyftas. I så fall får namnet i Varnums sn, Ölme hd, ses som best form f pl av *dýsəl* f eller en feminin eller maskulin onomastisk bildning till *dýsl* n. Namnen *Dysselbäcken* och *Dyssle udden* har *dýsl* n eller *dýsəl* f som bestämningsled. Sjönamnet *Dösslingen* är en *ing*-avledning av substantivet (vanligt i sjönamn, se Noreen i NoB 5:2 och där cit litt).

dýsl n och *dýsəl* f kan sammanställas med no dial *dyssa* f 'gygende Grund, Mudderpøl' (Ross), och *dissa* [*dysse*, Hallingdal] f 'gygende Grund, Hængedynd' od (Ross) samt med sv och no verbet *dissa*, *dyssa* 'bævre, skjælte, ryste, f. Ex. en Sump' (Aasen, Ross), sakta gunga, svikta' (Rietz 91 b). Ordet kan vara 1) en avledning a) av ett substantiv *duss* n *dəs* 'sumpigt skogsmarksområde m m', också upptecknat i Dalby sn (Dalbyordb), b) av en värmländsk dialektal motsvarighet till no dial *dyssa*, *dissa*, 2) ett nomen agentis till det i sv och no dial förekommande verbet *dissa*, *dyssa* och beteckna det som gungar, sviktar (Torp 1909, § 34 och 35, Olson § 41, 1 speciellt s 241 ff).

DÖP — *dǫp* igenvuxen lågt liggande odling, Ho sn, Nm hd.

F v n: *daup* n 'saadan dyb, lang og smal Indsænkning i Jorden med bratte Sidevægge, at man derover vanskeligen kan komme frem uden ved Hjælp af Bro'. — N o d i a l: *Daup* f 'Hulning' = *Dolp*, *Dump* (Ross).

Enligt SOV 9 B s 213 är namnet troligen best form sg av ett **döp* n, motsvarande no dial *daup* f 'håla, fördjupning'. Enligt Kallstenius, § 57 s 82 och § 52.2 s 73, motsvaras fvn *au* (rspr *ō*) av *a* i en stor del av Nm hd (bl a Ho sn).

FLAK — *-flákæ* åker, Bn sn, Jösse hd, *pásflákæ*.

F v n: *flak* n 'hvad der har skilt sig i sine Sammenføjninger eller utskilt sig som en Del fra det hele'. — S v d i a l: vrml: *flák* m, n 'flak, yta, öppen plats' (ULMA); dsl: n 'flak' (ULMA); vg: n 'stort fält' (Ale hd) (ULMA); vml: n 'stort stycke, stor yta (tex av åker)' (ULMA); dl: f, n 'vidsträckt o ensartad' yta (tex om slättermark med endast ett slags gräs)' (Levander-Björklund). — N o d i a l: *Flak* n 'stor Vidde'; 'vid Flade' (Ross).

Huvudleden kan formellt antingen vara best form n sg av *flak* eller obest form sg av *flaka* f eller *flake* m. Ur betydelsesynpunkt är det troligast att leden är best form n sg av *flak* 'öppen plats, stort fält m m'.

HULT — *hólta hólta -hólt -hólt¹⁶ -hólta¹ -¹⁶ -hólta.ø* växlar med *o s u a*.
För fördelningen på olika socknar se bil 5.

F v n: *holt* n 'liten skog'; 'tør, ufrugtbar Stengrund som hæver sig op over den omliggende Jordoverflade og gjerne er bevoxet med Træer'. — F s v: *hult* n 'hult, liten skog, skogsdunge'. — S v d i a l: vrml: n 'myraktig skogsmark' (namnkort Gsk sn, Jösse hd); 'parti med gles skog' (namnkort Bsk sn, Jösse hd); 'mindre, sankt område' (namnkort M sn, Jösse hd); 'hult, dunge' (Fd sn, Kils hd); 'en tjock skog' (D sn, Äd hd), 'hult' (Fe sn, Fr hd; Sk sn, Nm hd); 'skogsdunge' (Tö sn, Öv sn, Nm hd); 'skogsparti', 'tätt bestånd av resligare skog' (D sn, Äd hd) (ULMA), 'bestånd av hög, rak skog' (OAud); dsl: n 'hult' (ULMA); vg: n 1) 'uthuggning i skog, hygge', 2) 'stor dunge, stor skog, stående skog'; f 'uthuggning i skog' (Skogsbygden).¹⁷ (Jfr det svaga *hulta hólta hulta* f 'uthuggning i skog' (Slättbygden, Skogsbygden); vml: n 'lund': dl: n (Ovansiljan, Nedansiljan), f (Västerdalarna) 1) 'skogbevuxet område i myrtrakt, vilket skiljer sig från en *hol* genom sin mindre fasta mark'; 'låg, skogbevuxen moränmark mellan två myrar; *hol* är högre än *hult* men lägre än *berg* och *klint*' (Älvdalen); 'skogsdunge' (Venjans och Särna socknar i Västerdalarna); 2) 'mindre backe, hol, skarpmark' (Venjans sn); 'liten backe eller upphöjning på annars jämn mark' (Venjans sn). — N o d i a l: *Holt* n 'Skovstykke, Lund, en liden Skov' (Aasen); *Holt* m = *Holt* n (Gbr Vald) (Ross). (Jfr *Holt* m 'liden Aasryg' (Ross bil 3), *Holt* m 'Høi, Bakke, en stenig og ujævn Forhøining' (Aasen)). — N i s l: *holt* *hol't* n 1) 'Skov'; 2) a) 'ujævn, ofte stenet Stykke Jord, delvis blottet for Grønsvær'; b) '(hæð) Bakke'; 3) npr a) alm.

Gaardnavn, ogs. som sidste Led i Sms.; b) pl. Egn i Rangárvallasýsla. Enligt Blöndal numera dött på Island i betydelse 1.

Betydelse 2) i dalmål står den fvn betydelsen nära, då *holt* i båda fallen betecknar en höjning av terrängen.

Den fornspråkliga betydelsen 'liten skog m m' finns också i vrml, vml, dl. I vrml och vg förekommer också en specialisering av betydelsen, nämligen 'tätt bestånd av resligare skog' (D sn, Äd hd), 'stor skog, stående skog' (vg).

Betydelse 3) 'mindre, sankt område (ej nödvändigt skogbevuxet)' och 'myraktig skogsmark' i Jösse hd i Värmland och betydelse 1) i Dalarna visar på en bibetydelse av 'skog på våt, fuktig mark'.

Den sammanhållande enheten i de olika betydelseskiftningarna hos ordet *hult* ser ut att vara någon form av mer eller mindre snävt avgränsad skogsmark, gärna av en viss bestämd typ. Typens beskaffenhet skiftar. Av dialektbeläggen från Värmland att döma har *hult* i Jösse hd (Gsk sn, Bsk sn, M sn) en betydelse 'myraktig, fuktig skogsmark'. I åtminstone M sn ser det ut som om betydelsen 'skogsmark' gett vika för en betydelse av 'mindre, sankt område' i allmänhet. I norra Värmland (D sn) verkar platser som kallas *hult* ha tjock och reslig skog. En närstående betydelse finns belagd i Västergötland, betydelse 2). I Västergötland finns också den till 'skog' sekundära betydelsen 'uthuggning i skog, hyggemark'. Betydelser som 'avgränsat skogsparti, liten skog, skogsdunge, lund' finns belagda i Värmland, Västmanland och Västerdalarna samt i no dial. Betydelseutvecklingen kan skisseras:

skog $\begin{cases} \text{skog på höjd} & \text{—} & \text{höjd} \\ \text{skog på sumpmark} & \text{—} & \text{sumpmark} \end{cases}$

I Jösse hd kan fem namn av nitton anses tala för en betydelse 'fuktig (skogs)mark' hos huvudleden *hult*.¹⁸ Fyra av dessa ligger i M och Gsk socknar, d v s där betydelsen 'fuktig mark m m' är belagd. Namnen i Nm hd säger inte mycket om lokalens beskaffenhet.¹⁹ I Näs hd tyder ett namn i Kila sn på 'fuktig mark m m' (*Blötenhult*). Lh-namnet består av enbart huvudled. Lokalen som det betecknar ligger vid en bäck och marken kan tänkas ha varit fuktig där.

Sammanfattningsvis kan sägas att den betydelse 'fuktig, myraktig skogsmark' som belagts hos appellativet *hult* i vissa socknar i Jösse hd samt i Älvdalen i Dalarna återfinns hos *hult* som huvudled i ägonamn i samma socknar i Jösse hd samt Bsk sn i samma hd. Vidare ser betydelsen 'fuktig, myraktig skogsmark' ut att förekomma i Kila sn och eventuellt också i Tvetå sn, Näs hd, och Sil sn, Nm hd. Övriga hos appellativet *hult* belagda betydelser återspeglas inte i namnbeläggen i mitt material, men då en stor del av *hult*-lokalerna inte är närmare

beskrivna är det möjligt att även de övriga dialektala betydelsevariationerna av appellativet *holt* i realiteten är företrädade i namnskicket. En betydelse 'någon form av upphöjd, stenig och mager mark' hos namnelementet *holt* i mitt material finner jag dock föga sannolik, eftersom en så speciell egenskap hos en lokal som att ligga i en sluttning, backe e d eller utgöra en upphöjning av något slag rimligtvis borde ha kommenterats i något av de upptecknade fallen. En dylik betydelse finns inte heller belagd hos det dialektala appellativet *holt* i Jösse och Nm härader. I de flesta under *Hult* behandlade fallen går det ej att avgöra om huvudlederna står i n eller f. Undantag är huvudled på *høltə* vilket är best form n sg, samt huvudled på *-høltə* i sådana fall, där singular form på *-høltə* även finns upptecknad som beteckning på samma lokal.

De namn som har huvudled på *-høltənə*, *-høltənə* kan vara best form pl av ett starkt *holt* f eller ett svagt *holta* f, vilka båda finns belagda i vg. De kan också vara speciella namnbildningar till *holt* n. Dessa namn föres till avsnittet »Huvudleden är ett dialektalt appellativ eller en speciell namnbildning, ovisst vilket», under vilken avdelning de förmodligen räknas in.

KJOS — *şəsənə* gärde vid Kjosebäcken, T sn, Nm hd.

F v n: *kjóss* m 'Aabning, Hulhed, hvori noget kan gjemmes; særlig om en Bugt, der skjærer sig paatvers ind i Landet fra en Fjord eller Elv, eller om en Forsænkning i Landskabet'. — S v d i a l: *kjus* f (Småland, Östergötland); m (Uppland, Lappland (Tärna) dock ej i levande dialekt) (OAUd). — N o d i a l: *kjos* m och f »f. smal flat grasmærk som går inn i høgare lende liksom ei vik, [— —] Her kan frå gamalt vera to ord, eit maskulint og eit feminint. Men her er òg vilkår for genusskifte, vissa frå hankjønn til hokjønn;» (Beito Genusskifte s 242). — N i s l: *kjós* f 'lille Dal, Hulning'.

SOV 9 B s 223 anger också en namnform *Kjosen* *şósa*. Namnen tolkas i SOV som »möjl. best. form sg. resp. pl. av ett *kjos* f. 'dalsänka, kjusa', motsvarande fvnord. *kjóss* m. 'smal vik, liten dal el. mindre fördjupning'.

Namnformen *şósa* finns inte med i OAU:s naturnamnssamling, vilket beror på att namnet ingår i en ännu ej insorterad namnsamling. Eftersom materialet till föreliggande arbete hämtats enbart ur OAU:s naturnamnssamling, medtages ej *Kjosen* i materialet.

Huvudleden *şəsənə* är best form m eller f pl av *kjos*, f, m.

LÅG — *-lága* ängsmærk (samt väg och berg), Bl sn, Nm hd, *şəgəlága*.

F v n: *lág* f 'nedfalle tre'. — S v d i a l: vrml: *låg* f 'liggende trädstam, vindfælle' (ULMA); m (Tö sn och Öv sn, Nm hd); dsl: f 'ds'; m 'ds'; vg: f 'ds'. — N o d i a l: *Laag* f 'ds' (Aasen).

Huvudleden är säkerligen best form f sg av *låg* 'liggande trädstam, vindfälle m m'. Jfr SOV 9 B s 238, 234. Visserligen kan leden formellt även tänkas vara *låga* f 'ds', men då *låg* förekommer i vrml, dsl, vg samt i no dial medan *låga* är belagt i vml, dl, vg förefaller det troligare att huvudleden här är det starka *låg*.

SEK — *-séka* förr sank åker, Sil sn, Nm hd, *mèlaséka*.

S v dial: »*sík sêk* f. (möjligen även m. och n.) 1. 'sidlänt, sankt el. sumpigt ställe, sankmark, sank dal'; [— —]» (Jonsson s 271). — No dial: »*sik* [—] f. 'frodig (vattenrik) äng (nära husen)' [— —] även=*sik* n. 3 [— —] 'den gjennemsivede Græsstrimmel' *bekkjesik*, *myrsik* [— —]» (Jonsson s 272).

På grund av den öppnare vokalen i *-séka* är det troligast att huvudleden är *sik*, *sek*. Leden kan givetvis både formellt och betydelsemässigt lika väl vara best form sg av ett feminint *sik*, *sek* som best form pl av en neutral motsvarighet. Jfr SOV 9 B s 228 samt 233.

SJÖFLÅ(E) — *sòfłå sòfłå* 7 lokaler a)—f) gården, Kila sn, Näs hd; g) åker och äng, Tveta sn, Näs hd.

S v dial: vrml: *sjöflå* 'sank mark vid sjö' (Kila sn, Näs hd). Jfr sammansättningarna *lerflåe lèrfłåe* m 'tunt lager av lera' (namnkort Bsk sn, Jösse hd) och *sandflå sànfłå* f 'från land utskjutande sandgrund i tex älv'.²⁰ Jfr eventuellt även *flåberg fłåbérj* n 'platt, sluttande berghäll'; 'berg, som ligger nära nog upp i jordytan'. Jfr det osammansatta *flåe fłåe* m²¹ 'flat, jämn terräng, jämn äng, vall e d' (ULMA). — No dial: 1) *flåe* m 'en jävn, svagt skaalformigt fordypet Markflade af nogen Vidde [— —] helst fugtig' (Ross); 2) *flåe*, *flå* m=*floe* 'Vandpyt, Vandsamling, især paa flad og sumpig Grund' (Aasen); *flåe* m 'en ikke meget dyb, naturlig eller for Kvæget tildannet, Vandsamling; grund Pyt'. [— —] Ogsaa *flaa* m (og f) (Ross).

Sammanställningen av no dial är gjord efter Jonssons artikel *flåe* s 225. Jonsson anser att bakom *flå(e)* 2. troligen ligger »såväl *floe* som något (några) ord med ljudföljden *flå(-)*. Snarast utgör *flå(e)* 'vs.' ett av *floe* bet.-påverkat *flåe*, m.»

Samtliga lokaler ligger vid Sjönsjö. Lokalerna är sank och tidvis översvämmade. Huvudleden är obest form sg m eller f av dialektordet *sjöflå*, vilkets senare led är dialektordet *flå(e)*. Detta ords betydelse passar väl in på lokalens terrängförhållanden. I SOV jämför man namnet med vikonamnet *Hällefå*, där *flå* tolkas som en substantivering av ett vrml adj *flå* 'grund'. Ordets ursprungliga betydelse antas vara 'grund vattensamling' (SOV 11 s 128 samt 80).

SUMP — *sòmpera* vattensjuk åker nära bäck, Tveta sn, Näs hd — *sòmpanə* 1 lokal, åkrar, Bl sn, Nm hd.

F s v: *somper* m. — S v d i a l: vrml: m 'fuktighet' (Lu sn, Fä hd); 'damm, pöl' (Kö sn, Jösse hd); 'fisksump'; 'vattenränna vid kvarn'; 'vattendamm vid kvarn' (D sn, Äd hd); m 'avsnörd vindling av älv eller bäck' (Fä sn, Fä hd); 'kvarn- eller sågränna' (Rietz 698 b); dsl: m (oböjligt) 'sumpigt ställe'; vg: m 'fisksump'; 'kvarnränna'; 'pöl'; vml: m allm, f (Lindesberg och Ramsberg) 'sump, pöl, fiskesump'; dl: m rspr 'fiskesump' (sällan). — N o d i a l: *Sump* f 'en ganska liden Huulning eller Sænkning i Jorden, i Snee, i Træ, i levende Krop osv' (Ross).

Huvudleden är best form m eller f pl av ovannämnda *sump*.

TOVE — *tøvæn* 1 lokal, åker o ängsmark, Gsk sn, Jösse hd.

F v n: *bófi* m 'toy, filt'. — F s v: *thove* m 'tova, ulltova, stycke hopvalkad ull, stycke filt'. — S v d i a l: vrml: *tøvæn* m 'grästuva' (By sn, Näs hd); 'toy, test' (Bn sn, Jösse hd); vg: m 'tott'; 'något tilltrasslat'; 'busksnår'; n 'något hoptovat' (Gudhems hd). — N o d i a l: *Tove* m 'en liden, sammenviklet Hob, en Tot eller Visk' (Aasen).

Huvudleden är best form m sg av ovan nämnda *tove*. Betydelsen 'något hoptrasslat' i västgötadialekten står förmodligen grundbetydelsen nära, liksom *tove* n 'något hoptovat' i samma dialekt. Namnet syftar antagligen på tovigheit hos växtlighet på platsen, tex gräs, busksnår, liksom lägenhetsnamnet *Toven* *tøvæn* i samma socken. Se SOV 6 s 42.

I: A: β: a: 3 *Huvudleden är ett av två eller tre möjliga dialektala appellativ, vilketera kan ej bestämmas*

*Bjurdämna/bjurdämme, grund, håll/a,*²² *jänn/a, mark, rabb/e, rind/e, sack/a (lh), sid/d, slätt/a.*

Kursiverade ord kommenteras nedan. Huvudledernas frekvens anges i bil 6.

BJURDÄMMA/BJURDÄMME — *bjùdéma* fd åker vid bäck, Sid sn, Nm hd.

Alt 1. S v d i a l: *dämna* f (Jonsson s 260). — N o d i a l: *demma* f (Jonsson s 260).

Alt 2. S v d i a l: vg: *dämme* n 'något man gör en fördämning med'; 'fördämning, damm'; 'fördämningsvall'; vml: *dämme* n 'damm, fördämning'.

I SOV 6 s 16 menar man att huvudleden i *bjùdéma* hmd i Ba sn, Jösse hd, är best form n pl av sv dial *dämme* 'fördämning'. I SOV 4 s 44 anses huvudleden vara best form av *dämna* 'fördämning', medan man i SOV 9 B s 197²³ och 210 tolkar namnet som best form av det feminina

bjurdämma 'av bävvar byggd fördämning'. Då både best form f sg och best form n pl i dialekten har ändelsen *-a*, går det ej att avgöra om huvudleden går tillbaka på ett neutralt eller feminint grundord.

GRUND — *grūnanə* 1 lokal, åker och timmerupplag, vid hmd Rud, Hosn, Nm hd — *-grun* samma lokal, *rūgrun*.

F v n: *grunnr* m 'grunn, botn, underlag'; *grund* f 'flat mark, låg turr gras-sletta';²⁴ 'land, jord'. — F s v: *grun(d)* n, f och *grunder* m 'grund, botten'; 'grund, mark'; 'tomt'; 'grundval'. — Sv dial: vrml: *grun* m 'mark' (Nm hd); *græn* m 'botten i åkerjord', ex: *jēstū grēn sēm slēpə ŋōnēm jōs/a* 'gisten grund (poröst jordlager i åker) som släpper igenom gödseln' (Dalbyordb) (ULMA); 'rspr' (OAÜd); dsl: *græn* f 'grund'; vg: *græn grun* n i sammansättningarna (*berggrund, stengrund, sandgrund, lergrund; grun* (genusuppgift saknas) 'grund, grundval'; 'gård och grund'. — No dial: *Grunn* m, n 1) 'Grund'; 'Bund i Vandet; ligesaa om Bund i Jorden f. Ex. Berggrunn, Sandgrunn, Leirgrunn. I denne Betydning tildeels Neutrum'. 2) 'Jord, Jordeiendom (Med Gard og Grunn [— —])'; 3) 'Underlag, Grundlag'; (Aasen).

Namn med huvudled på *grund* har i ortnamnslitteraturen²⁵ antagits ha en ursprunglig betydelse a) 'grund, grunt område i vatten' eller b) 'mark, jord mm'. Huvudlederna i namnen *grūnanə* och *rūgrun* kan antas vara best form m eller f pl respektive obest form m eller f sg eller obest form n sg eller pl av ett dialektalt *grund* med betydelsen 'mark, jord mm' eller med betydelsen 'jordegendom, äga od'. En betydelse 'mark' finns upptecknad från Nm hd.

JÄMN/A — *-jēmna* 1 lokal, åkrar på jämn mark, Sil sn, Nm hd, *kājēmna* (ligger syd *kāna*).

Alt 1. F v n: *jafna* f 'jamna, flatlande, sletta'. — Sv dial: vrml, dsl, vml, dl: *jēmna* f 'slätt ställe, plåtå'. — No dial: *Jamna* f 'Flade, flad eller jävn Mark' (Aasen).

Alt 2. Sv dial: vrml, dsl: *jæmn*, best form *jēmna* f 'plant område i terrängen'; 'plan sträcka av väg'.

Grundordet kan vara best form sg av antingen *jämn* f eller *jämna* f, vilket går ej att avgöra. Jfr SOV 9 B s 222. Här antas huvudleden vara *jämna* f.

MARK — *-mārka* 1 lokal, gården, Ny sn, Jösse hd, *gøšasmārka*.

Alt 1. F v n: *mørk* f 'mork, utmark, skog'; 'ubygt land'. — F s v: *mark* f 'skogsmark, mark, fält'. — Sv och no dial: Se Widmark s 97 f.

Alt 2. F v n, f s v: *mark* n. — No dial: *Mark* n 'Mærke, Kjendetegn' (Aasen).

Namn på *mark* behandlas i SOV 9 A s 3 i namnkommentaren till Nordmarks härad. »Namnet var tidigast pl. (gen. *Nordhmarka*, dat.

-um) och betecknar bygden som den norra delen av *Markerna*, det i Snorres Konungasagor ofta omtalade landskapet *Markir*, [— —]. Ordet *mark* är besläktat med lat. *margo* 'kant, rand' (jfr *marginal*) och betyder urspr. 'gränsområde, gränsskog, ödeskog', senare 'utmark, skog' (jfr NG I s. 177, J. Sahlgren i NoB 1925 s. 145 f., I. Lundahl i SOÄ I: 1 s. 14 ff., 65).» Troligen är *gôðasmárka* best sg f av *mark* 'utmark m m'. Namnet kan emellertid formellt också vara best pl av det neutrala *mark* 'Märke, Kjendetegn'. I det senare fallet kunde huvudleden tänkas syfta på råmärken mellan olika ägdområden.

RABB/E — *-rábæn* gärde, Öv sn, Nm hd, *Sorabben só-* — *Rabben* gärde, lh 1851.

Alt 1. Sv dial: vrml: *rabb* 'backe, liten ås' (ULMA); dsl: m 'avröjt område' (Lerdals sn, Valbo hd); 'obruten mark, oftast en backe' (Håbols sn, Vedbo hd); 'tuvig mark; åkerkant; mager, stenig ängsmark' (ULMA); 'obruten (tuvig e.d.) mark' (Noreen s 59). Jfr *tuverabb -en, -ar, -ane* 'ängsmark' eller 'gammal åker med tuvor här och där' (Håbols sn, Vedbo hd) (ULMA). — No dial: *Rabb* m 'et Strøg eller Stykke Mark som i en eller anden Henseende skiller sig eller udskilles fra Omgivelserne' (Ross bil 2); 'en høi Banke eller Jordryg'; 'en langstrakt Vold, især med Steengrund' (Aasen).

Alt 2. *Rabbe*. Se not 3.

Huvudleden är best form m sg av *rabb* eller *rabbe*.

RIND/E — *rìṇáṇə* 1 lokal, ängsbacke ned mot Slorälven, Bsk sn, Jösse hd — *- rìṇáṇə* samma lokal, *vêstə rìṇáṇə*.

Alt 1. No dial: *Rinde* m 'Jordryg, Bjergryg, en høi Banke; især en opadgaaende Forhøining imellem to Bakkeløb i en Bjergside' (Aasen). Enligt Torp avljudande till *Rande*. — Nisl: *rindi* m 'smal Jordstrimmel op ad en Fjældside'. — Jfr OGB, tex 16 s 20, Kville hd, **rinde rìṇə* m 'mindre skogbestånd på jämn mark'.

Alt 2. No dial: *Rind* f 'Jordryg' se *Rinde* (Aasen).

Granér förklarar namnet som best form pl av ett dialektord **rind* eller **rinde*, svarande mot no *rinde* m eller *rind* f 'jordrygg' (NoB 29: 11).

SACK/A — *Sackan* åker, lh 1843.

Alt 1. Sv dial: vrml: *sak* f 'svacka' (bl a Kö sn, Jösse hd; Sil sn, Nm hd); *sə́k* f (sF sn, Äd hd) — omljudd form —; *sak* n 'svacka' (Eda sn, Jösse hd; Ra sn, Kil hd) (ULMA); dsl: *sack* f; bhl: *sack* f. Efter Widmark s 272. — No dial: *sokk* f 'indsenkning, huulning'. Efter Widmark s 272. — Nisl: *sökk* f 'Sump, Morads'; n 'Førsenkning'.

Alt 2. F v n: *sakka* f? Jfr ortnamnet *Sakka* f som enligt Heggstad betecknar en gård på Island.²⁶ — Sv dial: vrml: *sàkə sâk* f 'svacka' (ULMA).

Huvudleden är best form f sg eller n pl av *sack* f, n eller best form sg av *sacka* f. Det går ej att avgöra om huvudleden är det starka eller det svaga appellativet, då inget dialektuttal av namnet finns upptecknat.

SID/D — *sidera* åker, Bsk sn, Jösse hd.

Alt 1. S v d i a l: dsl: *sīd* m 'dal' (Ånimskogs sn, Tössbo hd).

Alt 2. S v d i a l: vrml: *sīd* f 'fuktig dalgång'; 'långt belägen, sidlänt mark eller vattensjuk sådan'. Jfr vrml *siddång* 'djupt liggande ängsmark som ofta översvämmas'. Jfr vidare adj *sid* (om mark) 'långt belägen, sidlänt, vattensjuk' (ULMA); vg: f 'vattensjuk låg mark, sänka'; 'liten mosse' (OAUd).

Huvudleden kan vara best form m eller f pl av ett dialektalt *sid* eller *sidd*, eftersom kvantitetsosäkerhet råder i dialektområdet. Jfr *mēsən* - *mōsən* m m s 24 f. Ett dialektord *sīd* m 'dal' finns upptecknat från Ånimskogs sn, Dalsland, och ett *sīd* f 'långt belägen mark m m' är väl belagt i Värmland. Det maskulina *sid* liksom det feminina *sidd* är sannolikt bildningar till adj *sid*, vilket enligt Jonsson är rotbesläktat med *sik*, *sil* och fvn *sīga*, sv och no dial *siga* 'sippra, sjunka, sakta glida o d' (Jonsson s 273). Jfr Torp under *sikja*, *sil*, *sid*.

SLÄTT/A — *-skēta -ll-* 6 lokaler²⁷ a) ängsmark, Eda sn, Jösse hd; b) liten åker, Gsk sn, Jösse hd; c) gärde, Kö sn, Jösse hd; d) f d odling, Åå sn, Jösse hd; e) åker, Ka sn, Nm hd; f) åker, Sil sn, Nm hd — *Slätten*, åker, lh 1843.

Alt 1. *Slätt*: Se s 36.

Alt 2. *Slätta*: F v n: *slētta* f 'sletta, slett flata'. — F s v: *slätta* f 'jämn yta, slätt'. — S v d i a l: dl: f (Västerdalarna). Ordet förekommer antagligen även i Nedan- och Ovensiljan. — N o d i a l: *Sletta* f 'en Slette, en jävn el. flad Mark' (Aasen).

Huvudleden är best form f sg. Eftersom ordet förekommer som senare sammansättningsled, går det ej att avgöra om *slätt* eller *slätta* är grundord.

I: A: β: b *Huvudleden betecknar äga*

I: A: β: b: 1 *Dialektalt fast genus*

Maskuliner: *Bråte*, *gård*, *hage*,²⁸ *vall*, åker.

Femininer: *Bröta*, *gårdsla*, *hacka*, *häv*, *ingårding*, *kätta*, *lycka*,²⁹ *svälta*, *täppa*, *våla*, *vålta*, *vänd*, *vända*, *äckra*, äng.

Neutrer: *Gärde*, *hag*,²⁸ *hemgärde*, *land*, *utgärde*, *vallbrott*.

Kursiverade ord kommenteras nedan. Huvudledernas frekvens anges i bil 7.

Maskuliner

BRÅTE — *brætə bræt(ə)n̥ brætər brætənə -brætə -bræt(ə)n̥ -brætənə* m m
-*brætəra*. *g* växlar med *ə* och *ɑ*.

För fördelningen på olika socknar se bil 7.

F v n: *broti* m 'Dyngje af Træer som ere fældte i Skoven'. — F s v: *bruti* m 'hög af fällda trån, förhuggning'. — S v d i a l: *brætə bræt* m 'slåthuggen skogsmark, betesmark, svedjeland'; 'hygge i skogen, kalhygge'. — N o d i a l: *Brote* m 1) 'en Hob af nedbrudte eller nedhuggede Træer', 2) 'et Stykke Mark, som ryddes ved Afbrænding og derefter tilsaaes' (Aasen).

Huvudled är olika former av ordet *bråte*, vilket står i avljudsförhållande till *bryta* (Hellquist). Jfr *brottning* s 59. Enligt SOV, t ex 9 B s 212, är *bræt̪n̪ bræt̪ənə* vanliga namn på odlade marker eller skogsmarker, där man haft svedjefall (»bråtar»). Namn med huvudled på *bråte* m m i mitt material betecknade i uppteckningsögonblicket lokaler som beteshag, hagmark, ängsmark; gärde, odling, åker o d; svedjefall, svedjeland o d. I betydelsevariationerna finns åtskilliga stadier exemplifierade av den utveckling en bråte vanligen genomgick: 1a) 'fälld skog, plats efter fälld skog, fall'; 'fälld skog där man bränt och odlat', b) 'markområde med nedfällda buskar och skog, varav riset får ligga och ruttna eller brännas för att ge betesmark', 2a) 'nyodlad f d skogsmark; svedjefall, svedjeland m m', b) 'betesmark där skogen avröjts'. 3) 'fall sedan hö börjat växa därpå', 4) 'hagmark; med småskog beväxt hage (i allmänhet dock något större än en hage), gammalt svedjefall, f ö även om öppna (vanligen torra) hag- och betesmarker (delvis av ängskaraktär) på äldre röjningar'. En bråte var alltså ett markområde med nedfällda buskar och träd, där riset fick ligga och ruttna eller brändes för att ge a) odlingsbar mark, b) betesmark. Ett sådant markområde kunde antingen behållas som nyodling, åker e d eller lämnas att återgå till skog. I det senare fallet användes den gamla svedjan först för höfångst, sedan som betesmark och slutligen trängde skogen åter in över den gamla svedjan. Jfr Ernvik 234 ff. En liknande utveckling har förmodligen ägt rum med ordet *ry(d)*, se detta s 66.

GÅRD — *-gɑrd̪n̪ -q̪-* 4 lokaler ³⁰ a) åker, Ba sn, Jösse hd; b) gärde, Kö sn, Jösse hd; c) kohage, förr ett par åkertäppor, Sk sn, Nm hd; d) äckra, Tö sn, Nm hd.

F v n: *garðr* m 'Gjerde'; 'Jordstykke, Plads, Rum som er omgivet af et Gjerde'. — F s v: *garper* m 'gärdsgård, stängsel, hägnad'; 'inhägnad plats'; 'träd-

gård, gård, gårdsplats' o d. — Sv dial: m bla 'gårdesgård, stängsel, hägnad'; 'inhägnat område'. — No dial: *Gard* m 1) 'et Gjerde, et Hegn', 2) 'en Have, et indhegnet Stykke Jord. Mest i sammensætning som Kaalgard, Eplegard o d', 3) 'Plads eller Rum, som er omgivet af Bygninger' (Aasen).

Huvudleden är best form m sg av *gård*. *Nolgården*, Ba sn, Jösse hd, och *Gamlegården*, Kö sn, Jösse hd, har båda bestämningsleder som förekommer allmänt i gårdsnamn (typen *Sörgården*, *Nyggården* o s v). Namnen kan emellertid också beteckna ägor som ligger i norr, är gamla e d.

De två återstående namnen på *-gård* är *Bugården*, äckra, Tö sn, Nm hd, och *Kogården*, kohage, förr åkertäppor, Sk sn, Nm hd. Här ser namnelementet *-gård* ut att förekomma i betydelsen 'inhägnad'. Samma betydelse kan också huvudleden ha i de andra, ovan diskuterade namnen. Jfr SOV 9 B s 242, där *gård* i *Ögårdarna*, *Ödegården* tolkas som *gård* i betydelsen 'inhägnad'. I dessa namn menar jag dock att *gård* är senare leden i ett dialektalt appellativ *ögård*, *ödegård* (se s 30).

VALL — *val -vål -vål -vål -valøra*.

För fördelningen på olika socknar se bil 7.

Vall behandlas av Widmark s 222 ff. Uppgift om betydelse och genus hos sv dial *vall* ges inte där. Enligt ULMA har *vall* maskulint genus samt följande betydelser i vrml, dlsl, vg, dl: 1) '(klöver)vall, (slåtter)vall, oplöjd jord varpå gräs växer, betesvall'; 'med gräsfrö igensådd åker (till slåtter eller bete)'; 2) 'inhägnad kring fåbod'; 'avröjningen kring säter eller fåbod'; 3) 'uppkastad vall av jord eller annat'; i dlsl även 'nyodling, nybruten mark'; och i dl också 'flat ängsmark, ej myrlänt, vid vattendrag'; 'öppen plats mitt i en by'; 'till viss gård hörande, särskilt inhägnad del av fåbodvall'; 'plats avsedd för visst ändamål'; 'högre beläget parti av tex en fåbodvall'.

Huvudled är olika former av *vall* m. Namnen med huvudled på *vall* i mitt material betecknar åker, gärde, ängsmark, äckra, inhägnad betesmark. Lh-namnen betecknar åker, åkerdel, odling, beteshage. Bestämningslederna betecknar a) gårdsbyggnad i anslutning till vallen, b) aktivitet på vallen, c) form eller storlek, d) person eller anger e) läge. Några bestämningsleder är ovissa. Lh-namnens bestämningsled anger tillhörighet och läge samt växtlighet. Tre bestämningsleder är ovissa. I de flesta namnen är huvudledens betydelse troligen 'slattervall, upplöjd vall, igensådd åker till slåtter eller bete'. Huvudleden i de namn som betecknar ängsmark och inhägnad betesmark skulle också kunna ha betydelsen 'gräsbevuxen mark, gräsvall'. I de fall då *vall* förekommer som huvudled i namn vilkas bestämningsled anger aktivitet på platsen kan innebörden även vara 'plats avsedd för visst ändamål'.

Femininer

BRÖTA — *brøtə brøta -brøta*. *ø* växlar med *o* och *ö*.

För fördelningen på olika socknar se bil 7.

F s v: *bryta* f = *ruþa* f 'ett till odling upprödt jordstycke'. — S v d i a l: vrml: *brøtə*, *brøt* f 'nyodling, uppbruten åker, uppbruten mark, nyröjning'; 'partiet mellan två diken på en åker'; samt *līgə i brøtə* 'ligga i träda' (Eda sn, Jösse hd); 'gärde' (namnkort Eda sn, Jösse hd).

Huvudleden är olika former av vrml *brøta* f, fsv *bröta* f. Jfr SOV 9 B s 212. Om bildningen av ordet se *brottning* s 59.

GÄRDSLÄ — *jàsʔa* 2 lokaler, gärde, J sn, Nm hd.

F s v: *gærþsla* f 'gärdande, gårdsgårds uppsättande'. — S v d i a l: vrml *jàsʔə* f 'gärde' (Dalbyordb); vg: *jàsʔa* f 'stång, använd som gårdsgårdsvirke'. — N o d i a l: *Gjerdsla* f 'Indhegning' (Aasen).

Huvudleden är best form f sg enligt SOV 9 B s 218 »av ett mot no. dial. *gjerdsla* 'inhägnat stycke mark, gärde' svarande ord». Av dialektbeläggen ovan framgår att det även i värmlandsdialekten förekommer ett *jàsʔə* f med betydelsen 'gärde' (Dalbyordb).

HACKA — *hàkənə* 1 lokal, förr odlat område, Ho sn, Nm hd.

S v d i a l: vrml: *hák* f 'ett upphackat åkerstycke i skogen' (Ra sn, Kil hd).

Huvudleden är best form f pl av ovannämnda *hacka*, som kan vara bildat direkt till verbet *hacka*. Jfr SOV 9 B s 219 »Namnet anger väl att marken uppodlats genom hackning.»

HÄVD — *-hævda* åkrar och tomt efter bostad, Sil sn, Nm hd, *sønəra-hævda*.

F v n: *hefð* f 1) 'Besiddelse af en Ting, at man har noget'; 2) 'Ret som vindes ved eller har sin Grund i langvarig Besiddelse'. — F s v: *hæjþ* f 1) 'innehavande, besittning, bruk'; 2) 'häfdvunnen rätt'. — S v d i a l: vrml: *hævd* f 1) 'trakt, ägor' (mest i pl); 2) 'brukning, odling'; även 'växtkraft som vunnits genom brukning och odling, gödsling och bearbetning av jorden'; 3) 'märke, tecken, lämning'; 'spår såväl efter djur som efter gamla byggnader, människor'; 'spillning efter större djur, urin, gödsel, gödselvatten som rinner från en gödselstad ut över en lägre liggande åker'; 4) 'den trakt där en mila ligger, där veden till den är fälld'; dls: f (oböjl) 'hävd'; vg: f 'näring som rinner ur gödselstacken' (ULMA); boh: 'mark som blivit fet genom gödsclavflöde från lagård eller avträde' (Nilén s 59); vml: f 1) 'skötsel (av jord)'; 2) '*kýthævd* var den plats där kolningsarbete bedrevs'. Ex: »*Utjord* [—] *har man i de gamla hävderna*.» (ULMA); dl: f ³¹ 1) 'långvarig besittning', pl 'landområden, vilka på grund av långvarig hävd betraktades som den hävdandes egendom' ³² (Malungs sn, Väster-

dalarna); 2) 'på långvarig besittning grundad rätt' (Malungs sn); 3) 'minnesmärken, spår av långvarig besittning' (Malungs sn); 4) 'spår' (av hare o d); 5) (som senare sammansättningsled) 'kolbotten' (Äppelbo sn, Västerdalarna) (ULMA). — N o d i a l: *Hævd* f 1) 'Hævd, Velmagt'; 'det at en Eiendom er vel vedligeholdt'; 2) 'Hævd, Ret til at beholde noget, som man har brugt i lang Tid og uden Paatale'; 3) 'Eiendom, Mark eller Skov som hører til en Gaard'. Ogsaa: 'Jord som er opdyrket til Ager eller Eng'; 4) 'Jordens Dyrkning og Forbedring'; 5) 'Gjødning, Gjødsel' (specielt i södra Norge) (Aasen).

Huvudleden är best form f av *hävd*, antingen i en betydelse utgående från 'besittning genom långvarig hävd' eller i betydelserna a) 'kolbotten', b) 'mark som blivit fet [— —]'. Lokalen ligger alltför nära bebyggelse för att en betydelse 'kolbotten' skall vara trolig. Jfr OGB:s tolkning av namnet *Hävdedal*³³ i Sörbygdens hd (17 s 221), där bestämmningsleden antas vara 1) målets *hävd* f d v s betydelse b) ovan, 2) det därmed sammanhängande adjektivet, participet *hävdad* 'som blivit fet'. Jfr även OGB:s tolkning av *Hävdelyckan*³⁴ i Lane hd: »väl en lantmäteriterm; 'den *hävdade*, dvs. odlade, gödslade, *lyckan*» (12 s 340). Jfr även *hevd* f som namnled i namn betecknande åker och »ekre» i Østkroken i Aremark, Norge.³⁵ *Hevd* används här enligt Hallesby om åkern närmast gödseldammen »der hvor gjødselen tildels brer sig av sig selv» (Hallesby s 35).

INGÄRDNING — *inǵárkna* f d gärde, nu skog, Sil sn, Nm hd — *inǵárkna* f d svedjeland nu skogsmark, Sk sn, Nm hd, *hínrekens inǵárkna*.

S v d i a l: vrml: *inǵárkna* f 'inhägnat område i allmänhet' (D sn, Äd hd). — N o d i a l: *Inngjerding* f 'Indhegning' (Ross).

Huvudleden är best respektive obest form sg av *ingärdning* f.

KÄTTA — *šèta* 1 lokal, små åkrar i skogsbrynet, Sk sn, Nm hd — *-šèta -gá- -g'é-* 3 lokaler a) gärde i skogen, Kö sn, Jösse hd, *kèvašèta*; b) gärde, Åä sn, Jösse hd, *gèvašèta*; c) liten inhägnad, nu igenväxt med skog, Sk sn, Nm hd, *fèvašèta*.

F s v: *fara kätta* f 'fårålla, fårhus'. — S v d i a l: vrml: *kätta šèta* f 'litet gärde inkilat i annan terräng' (Kö sn, Jösse hd).

Huvudleden är best form sg av *kätta* f. Jfr SOV 9 B s 223. Se även nedan s 63.

SVÄLTA — *svèlta* 4 lokaler a) f d åker, nu granskog, M sn, Jösse hd; b) åker, Ka sn, Nm hd; c) åkrar, Sid sn, Nm hd; d) gärde, Sid sn, Nm hd — *svèltøra* 1 lokal, skogsgården, Tveta sn, Näs hd —

-*svälta* 3 lokaler,³⁶ gården, Kila sn, Näs hd — -*svältära* 2 lokaler,³⁶ gården, Kila sn, Näs hd.

No dial: *Svelta* f 'mager Græsgang' (Ross).

Huvudled är best form sg respektive pl av det enligt SOV i sv och no dial förekommande *svälta* f 'mager betesmark'.³⁷ Jfr SOV 9 B s 237 och där cit litt.

TÄPPA — *täpa* 6 lokaler a) — b) åker, Bsk sn, Jösse hd; c) åker, Gsk sn, Jösse hd; d) gårde, Ny sn, Jösse hd; e) — f) åker, Bl sn, Nm hd; g) 1 lokal, »hag», Kila sn, Näs hd — *täpa* 4 lokaler³⁸ a) beteshag, Bn sn, Jösse hd; b) åker, Bsk sn, Jösse hd; c) åkrar, Gsk sn, Jösse hd; d) åker, Bl sn, Nm hd.

F s v: *täppa* f 'stängsel' (Sahlgren, ANF 44: 279 ff). — Sv dial: vrml: *täpə*, *täp* f 1) 'mindre, inhägnad åker, mest om odling intill en bostad' (namnkort Gsk sn, Jösse hd); 'inhägnat område bestående av åker, potatisland och annan odling'; 'ett mindre gårde som låg på något avstånd från inägorna'; 'täppa såsom jordområde är mindre än en *lycka* och ligger likaledes avsides från gården'; 'inhägnat område på inägorna' m m; vg: f 1) 'trädgårdstäppa', 2) 'litet land'; 'åkerstycke, odlat med tex potatis'; vml: f 1) 'liten äga framme vid gården', 2) 'till betesmark inhägnat, vanligen avsides liggande stycke skogs- eller ängsmark'; dl: f 1) 'ett icke odlat område som äges av en eller flera inombyn'; 'inhägnad, gräsbeväxt mark'; 'inhägnat område där det är eller har varit odlad jord'; 'område invid gården som vanligen är uppodlat men även kan vara slättermark'; 'hage, inhägnad bit i skogskant'; 'odling i skogen'; 'mindre, uppodlad, för sig själv liggande åker'; 'inhägnad omkring gården och närmaste omgivningen'; m m. — No dial: *Teppa* f 'et lidet omgjærdet Engstykke' (Aasen).

Huvudleden är best form sg av sv dial *täppa* f 'inhägnad'. Om bildningen härav se Sahlgren i ANF 44: 279 ff.

VÄLA — *väla* -*və*- 4 lokaler a) hag, b) hagar,³⁹ Ho sn, Nm hd; c) åker,⁴⁰ d) hage,⁴⁰ Sil sn, Nm hd — *väla* 1 lokal, hagar,⁴¹ Ho sn, Nm hd — -*väla* f d odling, nu skogbevuxen, Ho sn, Nm hd, *finväla*.

Sv dial: vrml: *vækə* f 'mindre hygge av småskog för fallbränning' (Ho sn, Nm hd); *vækə* f 'hög av ris som sedan brännes' (Sk sn, Nm hd) (ULMA). Se även Ernviik s 224.⁴² Jfr uttrycket *bræna vœðar* (ULMA). — No dial: *Væla* f 'uordentlig Masse, Dyng, Hop' (Ross).

Väla/värda 'hygge av småskog för fallbränning' har feminint genus liksom *kas* i betydelsen 'svedjeland' o d, medan *väle/värde* 'rishög som skall brännas' har maskulint genus liksom *kas* i betydelsen 'brinnande rishög, eld av sammandragna bränder på ett svedjefall'. Se *kas* s 60.

Huvudleden *vàka vèka* är best form sg av det feminina *vàla/vala* och *vànə* är säkerligen best form pl av samma ord. Jfr SOV 9 B s 240: »Namnet är best. sg., resp. pl. av ortsdial. *vala* f. 'hög av ris o.d.' i uttrycket »*elle vale*». Jfr *Vàlan* nedan.»⁴³ Växlingen *k/d* i dialekten kan bero på korrektion från *k* mot *d*, vilket uppfattas som ett mera riksspråkligt ljud. Vid nedskrivning har sedan *rd* använts, kanske på grund av att rspr *ḑ* av fspr *rð* i vrml återges med *k*, t ex *bok* — *bord* (Kallstenius, s 32). Eventuellt kan ordet felaktigt ha associerats till ordet *världen* *váka vèka*.

VÁLTA — *vèltə* åker, vF sn, Nm hd.

F s v: *válta* f? 'hopvältrad hög; stor bunt (av ris)'. — Sv dial: vrml: *vèltə* f 'bred teg (mellan diken)' (namnkort vF sn, Nm hd). — No dial: *Velta* f 'omvæltet Jord'; 'den oppløiede Jordstrimmel i en Fure' (Aasen).

Huvudleden är best form pl av *válta* f, enligt SOV 9 B s 241 i dess betydelse 'bred teg mellan diken'. Ordet ser ut att ha enbart feminint genus, varför huvudleden här anses vara best form f pl, även om den enligt ändelsen även kan vara m pl.

VÄND — *vénə* åker, Tr sn, Nm hd; 3 lokaler, gärde, Kila sn, Näs hd — *væn* 2 lokaler a) åker, Tveta sn, Näs hd, *krəkven*; kallas även *krəkvenə*; b) åkerdel, Tveta sn, Näs hd, *spæven*; kallas även *spævenə*.

Sv dial: vrml: *væn* f 'del av åker som plöjs i en plogvända; även om vändteg d v s den del av åkern, där man vänder med plogen och måste plöja på tvären'; 'större avdelning av ett gärde'; dsl: *væn* f 1) 'åkerns längd mellan vändtegarna', 2) 'åker (relativt stor, sammanhängande åker utan större »öar» av stenrösen eller berg-, gärdesbackar)'; vg: *væn* f 'varv fram och tillbaka vid plöjning eller sådd' (Väne hd); boh: 'längden av en åker med fårornas längd som måttstock' (Nilén s 159). — No dial: *Vend* f 'Vending, enkelt Gang frem og tilbage; f. Ex. for hver Fure i Pløiningen paa en Ager. (Jf. *Venda*.)' (Aasen). 'Sted hvor man vender i Pløining eller Saaning'; 'en noget stor pløiet og tilsaet Mark' (Ross).

Huvudleden är best respektive obest form sg av ordet *vänd* f. Jfr SOV 11 s 130 »Namnet är best. form av dial. *vänd* f. 'teg'.

VÄNDA — *vænə* åker, Tveta sn, Näs hd, *krəkvenə* = *krəkven*.

Huvudleden är obest form sg av *vända* f. Om ordet se s 63 f.

ÄCKRA — *ækra* -*ækra* -*ækrenə* -*ækənə*.

För fördelningen på olika socknar se bil 7.

F v n: *ekra* f 'oppløiet, dyrket Land'. — Sv dial: vrml: *æh(?)rə*, *ækra* f 'äldre (slätter)vall med utgången ädelgräs'; 'igengångna åkrar'; 'åkerstycke, ofta i träde med bibetydelse ofruktbar'; vg: *ækra* f 'ds' samt 'god åker'. — No dial: *Ækra* f 'Hvilemark, Brakland; Engstykke som forhen har været Ager' (Aasen).

Huvudled är olika former av *äckra* f förmodligen i betydelsen 'igenlagd åker'.

Neutrer

HAG — *hågə* 4 lokaler a) — c) hag, d) gärde, Kila sn, Näs hd — *hågə* »hag», Kila sn, Näs hd, *hågə dævəpə* — *håga* 1 lokal, gården, Tö sn, Nm hd — *-håga* 3 lokaler a) — b) gården, Eda sn, Jösse hd, *həpfəʃhåga mənərhåga*; c) »hag», Sil sn, Nm hd, *həphåga* — *-håga* »hag», Sil sn, Nm hd, *de høgə håga* — *Haget* odling?, lh 1887.

Namn som kan gå tillbaka på både *hag* och *hage* redovisas för sig i bil 9.

I s v: *hagh* n 1) 'inhägnad, stängsel, gårdsgård'; 2) 'inhägnad, inhägnad mark'. — S v dial: vrml: n 'inhägnad betesmark, oftast skogbevuxen' (namnkort, Ba sn, Jösse hd); 'större inhägnad för kreatur'; 'större hage'; 'plats där skog avröjts så att stubbar och buskar kvarstå'; 'större ängs- mark, större inhägnat område beväxt med träd'; 'stor hage för kor, hästar o d, vanligen belägen ett stycke från gården (ibland ganska avlägset, kan omfatta stora delar av en gårds utskog); bör skiljas väl från *hage*' (ULMA). Se även Ernvik; ⁴⁴ dsl: n 'inhägnad betesplats'; vg: n 'gårdesgård'; 'gård- sel'; 'stängsel av skid som lagts diagonalt mellan stavrarna'; dl: n 'till snara hörande stängsel av ris' (Västerdalarna).

Huvudled är olika former av *hag* n, vars betydelse utvecklats från 'hägnad' till 'inhägnad plats'. När *hag* förekommer som senare sam- mansättningsled med bitryck, kan det ej skiljas från *hage*.

VALLBROTT — *vålbrəta* ¹ 9 lokaler, gärde, Kila sn, Näs hd; 2 loka- ler, Tveta sn, Näs hd — *vålbrəta* 1 lokal, gärde, Kila sn, Näs hd — *Wallbrottet* åker, lh 1847 — *-vallbrottet* åker, Åsevallbrättet, lh 1856. *ə* växlar med *ə*.

S v dial: vrml: *vållbrətt* n 'det skifte som föregående höst plöjdes opp från gammal vall' (Al sn, Vä hd); *vålbrət* n 'med plog eller hacka upp- vänd gräsvall innan grästorven ännu förmultnat' (D sn, Äd hd); »den del av jorden som skulle bära havre [— —] är antingen *vållbrət* eller *törrfan*» (öU sn, Kil hd) (ULMA); *vålbrət* n 'upplöjd vall' (Kila sn, Näs hd) (OAud); dsl: *vålbrət* n 'av gräsvall nyss upptagen åker'; 'nybrutet åker- stycke'.

Huvudleden är best form n sg respektive pl av *vallbrott* n. Obs den i dsl belagda formen *vålbrət* n. Jfr SOV 11 s 130. Obs även kvantitets- växlingen varom mera s 24 f.

I: A: β: b: 2 Dialektalt växlande genus

Brottning, bröt(t)ning, hägnad, hägne, kas, nyodling, odling, rönning, vål.

Samtliga ord kommenteras nedan. Huvudledernas frekvens anges i bil 8.

BROTTHING — *brøtning* åker, Sil sn, Nm hd — *-brøtning* 2 lokaler
a) gårde, vF sn, Nm hd, *lågbrøtning*; b) åker, Sil sn, Nm hd, *gubbrøtning*.

Sv dial: vrml: *brøtning* m 'nyodling i skog' (Sil sn enligt SOV 9 B s 211);
dl: *brøtning* f 'odlad och inhägnad ägolott utanför byområdet' (Levander-Björklund). — No dial: *Brotning* m 'Stykke oppløiet gammel Eng' (Ross bil 1).

Huvudled är best form m sg av vrml dial *brottning*, vilket är en maskulin konkret (n)ing-avledning. Beito behandlar no dial *brotning* i Genusskifte s 147. I nynorska är det vanligt att ord på -(n)ing har växlande genus (Beito § 34, 43, 57). Beito påpekar att maskuliner på -(n)ing ursprungligen har en mer konkret betydelse än femininerna på -(n)ing. Han skriver dock: »[— —] oftast vart no tydinga den same, og både i gn. og nyn. finn vi tidt dublettat av dette skapet til same grunnordet [— —] Ved orda på -(n)ing vil det òg lett verta genusoverganger (jfr § 43,1 og § 57,1), og ofte er det vanskeleg å avgjera om det svagande genus har sin grunn i såvoren overgang eller i parallelle avleiingar.» (a a § 34 s 25 f). I fallet *brotning* m, f anser Beito att maskulint genus från början varit knutet till den konkreta betydelsen 'stycke av ei oppløgð gamal eng' (§ 57 s 42) och han menar väl att parallella avledningar, d v s en konkret m och en abstrakt f, här kan vara för handen. *Brottningen* i Värmland är då best form m av vrml dial *brottning* m, antagligen en sv dial motsvarighet till no *brotning* i dess konkreta betydelse. *Brottning* liksom *bråte* har stamvokalerna -ø-, -ø- och går troligen tillbaka på svagstadiet av verbet *bryta*. Jfr däremot *bröta* med -o- (s 54) som förmodligen går tillbaka på det starka stadiet (*braut*). Jfr också *brötning*.

Exempel på en abstrakt feminin variant finns i fvn *brotning* f 'Bryden' samt fsv *brutning* f 'uppgörande av bråtar'.

BRÖT(T)NING — *brøtning* åker, Gsk sn, Jösse hd — *-brøtning* åker.
Sk sn, Nm hd, *ælkabrøtning* — *Brøttningen* 1 lokal, odlingar, lh 1843 — *Brøttningarna* 1 lokal, odlingar, lh 1843.

Sv dial: vrml: *brøtning* f 'uppbrotten mark, åker' (Kil sn, Kil hd) (ULMA);
*brøtning*⁴⁵ m 'nyodling' (Magnusson s 10). — No dial: *brøtning* (Hallesby s 32).

Huvudled är best form f respektive m sg eller best form m eller f pl av *bröt(t)ning*. Jfr SOV 9 B s 213. Ordet är en (n)ing-bildning antingen till a) ett dialektalt verb **bröta* (fsv verbet *bröta* 'röja mark', no dial *brøyta*) eller b) till substantivet *bröta*, se d o (s 54). Om (n)ing-bildningar och genusförhållanden vid dessa se *brottning*.

HÄGNAD — *hægnan* gärde, Kila sn, Näs hd.

F v n: *hegnaðr* m 'Værn, Beskyttelse, Forsvar'. — F s v: *hæghnaþer* m 1) 'hägnad, stängsel'; 2) 'inhägnat område'. — S v d i a l: vg: *hæyna* m f, *hægnæ* m 'stängsel, inhägnad mark' (ULMA); boh: *hægna* m 'hägnad, gärdesgård' (Nilén s 58); dl: *hæyna* f 'tomt, inhägnad åker' (Floda sn, Västerdalarna). Enligt muntlig uppgift av Stig Björklund, ULMA, är ordet inte ett genuint dialektord i Dalarna.

Huvudleden är säkerligen best form m sg av *hägnad* m, f. Jfr OGB Inlands hd 5 s 14 *Hägnan* samt SOÄ 1:2 s 45.

HÄGNE — *hægnæ* åker, Ba sn, Jösse hd.

S v d i a l: vml: *hægnæ* n 1) 'gärdesgård' (Eskilsäters sn, Näs hd); 2) 'gärde' (Åå sn, Jösse hd); 'nhägnad' ⁴⁶ (Kils sn, Kils hd); 'en sämre eller bättre betesmark av växlande beskaffenhet' (öU sn, Kils hd); vg: m 'hägnad'; n 'inhägnat område'; vml: n.

Huvudleden är best eller obest form n sg, obest form n pl eller obest form m sg.

KAS — *kåsa -ô-* gärde som gränsar mot skogen, Tveta sn, Näs hd; kallas även *kåsan*; se s 91. — - *kås* f d svedjefall, nu skogstrakt, Tr sn, Nm hd, *sunnbæš kås* — -*kåsa* ¹ ² 6 lokaler ⁴⁷ a) igenväxt odling, Bl sn, Nm hd; b) gården, Sid sn, Nm hd; c) f d svedjeland, nu skogstrakt, Sid sn, Nm hd; d) f d odlad myr, Sid sn, Nm hd; e)—f) skogsgården, Tveta sn, Näs hd, *örmkåsa*, *hærkåsa* — -*kasa* 2 lokaler a) odling, *Wallbo(r)kasa*, lh 1843; b) skogsgärde, *Herrekasa*, lh 1840.

F v n: *kos* f 'Dynges'. — S v d i a l: *kas* f 'svedjeland, avröjt område' o d. (Obs boh: *kas* m 'brinnande rishög' samt dl: *kas* m 'eld av sammandragna bränder på ett svedjefall' (Mora sn, Ovansiljan).) Se vidare Widmark, dialektöversikten s 86. Observera dock att i dsl (Edsleskogs och Änimskogs socknar, Tössbo hd) förekommer ett *kas* n med betydelsena 'svedjefall' (Edsleskog), 'plats där man huggit ned träd' (Änimskog) (ULMA). — N o d i a l: *kos* f 'Hob, Dynges av sammenlagte Ting'; 'en Samling af fældede Træer eller Buske, som brændes til Aske for at gjøde Jorden'; 'Jordstykke som er tilberedet ved brænding af Træer og derefter tilsaaet' (Aasen). Se Widmark s 85 f.

Huvudled är obest form f eller n sg eller best form f sg eller n pl av ordet *kas* f, n säkerligen i betydelsen 'svedjeland'.

NYODLING — *nyðdliza* 4 lokaler a)—c) åker, Bsk sn, Jösse hd; d) gärde, Kila sn, Näs hd — *Nyodlingen* åker, ⁴⁸ lh 1865 — *Nyodlingarna*, odlingar, lh 1887.

Huvudled är best form f sg samt, i lh-namnen, m eller f sg och m eller f pl av ordet *nyodling*. Om genusförhållanden se *odling* nedan.

ODLING — *ôdlîga* gärde, Kila sn, Näs hd — *ôdlîgan* skogsgärde, Tveta sn, Näs hd⁴⁹ — *-ôdlîga*, 3 lokaler⁵⁰ a) åker, Bsk sn, Jösse hd; b)—c) skogsgärde, Tveta sn, Näs hd.

S v d i a l: vrml: m 'odling, röjning och upphackning i skogen, ensamt liggande åker, äng utanför de egentliga ägorna' (ULMA); f 'odling' (Noreen Ordb); f 1) 'verbalsubstantiv till odla', 2) 'uppodlad mark' (Dalbyordb); dls: m; vg: f; vml: f; dl: f 'nyodling'.

Huvudleden är best form f respektive m sg av *odling* m, f. Om genus och *ing*-avledningar se under *brottnings* s 59. Av namnens böjningsformer i best sg framgår klart att både maskulint och feminint genus förekommer och att feminin *ing*-avledning här används i konkret betydelse.

RÖNNING — *rønîng rønînga -en -rønînga -en rønîngara -äna* m m, *-rønîngara*. *ø ø ø* och *u* växlar.

För fördelningen på olika socknar se bil 8.

F v n: *rudning* f 'Handlingen at rydja' = *hruðning*, *hryðning*; *rudningr* m 'Handlingen at borttrydde, oprydd'. — F s v: *ruþning*, *ryþning* f 'rödning, jordstycke som rödjes till odling, i skog upptagen nyodling'. — S v d i a l: vrml: *rønîng* f⁵¹ 'ängar utanför de egentliga inägorna' (Bk sn, Gru hd); 'svedjeland och nyodlingar som man inhägnat (i allmänhet utanför de sammanhängande ägorna)'; m 'röjning, slåttermark vid å eller bäck'; 'genom röjning uppkommet gräsbeväxt område i skogstrakt, företrädesvis vid vattendrag (gräset skördas)' (nF sn, sF sn, Äd hd); 'avröjt och inhägnat område ofta beläget intill ett vattendrag eller en sjö; användes till slåtter'; 'ängar utanför de egentliga inägorna [— —] ej odlad slåttermark' (D sn, Äd hd) (ULMA); dls: 'uppröddad mark eller äng, nyodling' (Rietz 541 a); vg, vml, dl: f 'ds'. I dl även 'slåttermark som är mera blandad med hårdmark än ett änge och som delvis är bevuxen med buskar'. — N o d i a l: *Rydning* f 1) 'Oprydning' = 'Rudning', 2) 'Engenes Afrydning om Vaaren', 3) 'Jævning, Tilhugning'; *Rudning* f 'Rydning, Opryddelse f. Ex. af et Jordstykke' (Aasen). *Rudning* m 'en oppryddet Plads, et ryddet Jordstykke' (Aasen).

Huvudleden är olika former av *rønning* m, f. Om (n)*ing*-avledningar och genus hos dessa se *brottnings* s 59. Jfr även *odling* ovan. No dial har behållit den abstrakta betydelsen hos det feminina *rønning*. Jfr Noreen s 120 samt noten *rønîngan Rønningen* »[— —] torde vara identiskt med fvn. *rudningr* m., no. dial. *rudning* m. 'en opryddet plads, et ryddet jordstykke' Aas., icke med fsv. *ryþning* (som är f.). Skrivningen med *ö* förklaras enkelt genom anslutning till *röja*, *röjning* o.d., då man vel,

att äm. *ũ* stundom motsvaras av rspr. *ö*, t.ex. *run*, *lun* 'rönn, lönn'. Jfr däremot i Tössbo hd *Rönningen* *rønnga* [— —]. *Rönning* m förekommer i no dial samt enligt dialektbeläggen i norra Värmland och Dalsland. *Rönning* f med konkret betydelse förekommer däremot inte i no dial, men i vrml, vg, vml och dl. Vidare förekommer inte det maskulina ordet i fsv, medan det feminina ordet inte är belagt i fvn med konkret betydelse. Det ser ut som om *rönning* m vore en västlig motsvarighet till *rönning* f i dess konkreta betydelse. Observera att tre lokaler i Tveta sn, Näs hd, har namnformer som växlar mellan *-a* och *-æn*. I sydvästra Värmland betecknar *rönning* m lika väl som *rönning* f lokaler som gärde, åker, äng, odlingar, hagmarker. I Tveta sn är samtliga lokaler med huvudled på *rönning* utgården, skogsgården, utängar o d.

VÅL — *vǣl̥ə(t)* -*ē*-2 lokaler a) gärde, Kila sn, Näs hd, *æ̥vǣvǣl̥ə*; b) gärde, Tveta sn, Näs hd *skǣvǣl̥ə(t)* -*ē*- — *vǣl̥a* f d gården, nu skogsmark. Sil sn, Nm hd, *skǣvǣl̥a*, *skǣvǣl̥a* — *Wāla* odling?, lh 1865.

S v d i a l: vrml: *vāl* f 'svedjeland, bråtar', 'nedfällt ris i bråte', 'fall, svedjefall'; m 'större rishög hopkastad för att brännas'; *vǣl̥ər* m eller f pl obest form 'högar av träd, bränslehög av skräp, huggen skog, svedjebädd för bränning'; m, n 'risanhopning i skog efter avverkning' (ULMA); dl: Se Lindéns sammanställning i DNO I: 3 s 59 ff (maskulint genus överväger; neutralt genus förekommer i något enstaka belägg).⁵² — No dial: *Vaal* m, n (f som namnled hos Hallesby s 33). Se f ö sammanställningen i DNO I: 3 s 65.

Huvudleden är olika former av ordet *vāl*. I fallet *skǣvǣl̥ə(t)* står ordet i best form n sg, i fallen *-vǣl̥a*, *vāla* går det inte att avgöra om ordet står i best form f sg eller n pl. Jfr SOV 9 B s 233, *Skavvålen*. För ordet *vāl* hänvisar man i SOV till *Våldalen* (a a s 207), där *vāl* tolkas som n med betydelsen 'bråte av vindfällerna' eller 'rishög'. Jag finner det dock troligast att huvudleden *vāl* i ägonamn snarare har den i värmlandsdialekten belagda betydelsen 'svedjefall'. Jfr Lindén DNO I: 3 s 64.

I: A: β: b: 3 *Huvudleden är ett av två eller tre möjliga dialektala appellativ, vilketdera kan ej bestämmas*

Hag/e,²⁸ *intag/a*, *kätta/kätte*, *tak/a* eller *intak/a*, *vänd/a*.

Samtliga ord utom *hag/e* kommenteras nedan. Huvudledernas frekvens anges i bil 9.

INTAG/A — *intākə* ^ˈ $\perp$ *intāga* -*intākə*. *g* och *k* växlar.

För namnens fördelning på de olika socknarna se bil 9.

Alt 1. F v n: *inntak* n 'Indhold, hvad som er indtaget i noget f. Ex. i bréfi'. (Jfr *innlag* n 'Jordstykke som er indtaget af Skoven til Dyrkning og indhegnet'.) — S v d i a l: vrml: *intag* n 'röjning' (namnkort, Bsk sn, Jösse hd); 'åkrar som ej gränsa till hemgårderna' (Kö sn, Jösse hd); 'inhägnad plats' (Ny sn, Jösse hd); 'i skog- eller hagmark uppbrutet jordstykke, skilt från de övriga ägorna' (Kö sn, Jösse hd); vg: n 'uppodlat område'; vml: n 'till betesmark inhägnad skogslott'; dl: *intag* n '1) rspr, 2) = *intaga* f'. — N o d i a l: *Inntak* n 'Indtagelse'; 'Sted hvor noget tages ind' (Aasen).

Alt 2. F v n: *inntaka* f troligen = 'innlag, innlaga' (se ovan). — F s v: *intaka* f 'intaga, mark som hägnas till odling'. — S v d i a l: vrml: 'nyodling, inrösningsjord som lagts intill egendomen' (Sil sn, Nm hd) (ULMA); dlsl: *intåka* f; vg: f 'intäkt; avlägsnare åkerremсор i hag- eller skogsmarkerna'; 'odlat stycke av betesmark eller äng'; 'åkertäppa i skogen invid bostaden'; dl: *intagu* f 'oskiftad mark, som blivit inhägnad'; = *intag* n.

Huvudleden är olika former av *intag* n eller *intaga* f. På grund av dialektens böjningssystem går det ej att avgöra vilket av dessa ord som utgör grundord för de enskilda beläggen. Jfr t ex SOV 9 B s 221.

KÄTTA/KÄTTE — *setnə* ängsmark, Eda sn, Jösse hd.

Alt 1. F s v: *kætti*, *kietti* m 1) 'litet rum eller instängt ställe'; 2) 'vagga'. — S v d i a l: vrml, dlsl, vg, vml, dl: *kätte*, *kitte* m 'kätte (i fähus)'; 'inhägnad (kalv)hage'; i dl även 'inhägnat område som odlats'; 'mindre odling som ligger utanför själva byn'; samt 'hägnad'. Dialektformen med *ä* beror på inverkan från det föregående k (*ketil* — *kittel*) (Hellquist).

Alt 2. *Kätta* se s 55.

Huvudleden är best form pl antingen av *kätte* m (alt 1) eller av *kätta* f (alt 2) antagligen i betydelsen 'inhägnad'.

TAK/A/INTAK/A — *-tåka* 1 lokal, åkrar, Bsk sn, Jösse hd, *dålståka*.

Alt 1. a) F s v: *tak* n 1) 'tagande; intagande av förut obrukad jord'; 2) 'den intagna jorden'; b) F s v: *taka* f 'arrende'.

Alt 2. *Intag/a*, se detta.

Huvudled kan vara antingen en dialektal motsvarighet till *tak/a* ovan, jfr Sahlgren i NoB 43:6 ff, eller en redukt av *intag/a*, d v s namnet skulle kunna ha lytt **Dalsintagen* eller **Dalsintagan*.

VÄND/A — *-vænə -vændan -vænə*.⁵³

För namnens fördelning på de olika socknarna se bil 9.

Alt 1. S v d i a l: vrml: *vænə* f 'färd fram och tillbaka'; 'gång, omgång'; 'obestämd tidsenhet'; 'teg'; 'del av åker' (i *ðværvænə*, *mælavænə*) (allm); samt 'gammal vall där klöver och timotej försvunnit' (Al sn, Väse hd); dlsl, vg, vml, dl: *vænə*, *vænə* f 'gång, omgång, tur'; samt i dlsl 'stor åker'

(ULMA). — No dial: *Venda* f 1) 'Vending, en Gang frem og tilbage' (Jf. *Vend*). 2) 'et Jordstykke med Hensyn til Hædning; saasom *Austvenda*, *Vestvenda*, *Nordvenda*' (Aasen).

Alt 2. *Vänd* se s 57.

Huvudled är best form f sg av *vänd* eller *vända* troligen i betydelsen 'del av åker m m'.

I: A: β: c *Huvudleden kan beteckna natur-
företeelse eller äga*

Bränna, bränsel, fall, flat, fälle, ry(d).

Samtliga ord kommenteras nedan. Huvudledernas frekvens anges i bil 10.

BRÄNNA — *brēna* 3 lokaler a) åker med s k »brännsand», vF sn, Nm hd; b) hage, Sil sn, Nm hd; c) gärde, Kila sn, Näs hd — *-brēnør* inhägnad betesmark, »hamn», Sk sn, Nm hd, *olas brēnør* — *-brēna* 2 lokaler a) äng, Eda sn, Jösse hd, *lōtbrēna*; b) hagmark, Sil sn, Nm hd, *mōbrēna*.

F v n: *brenna* f 'Bränden, Brand'. — F s v: *brænna* f 'uppbrännande, förbränning, brand'. — S v dial: f 1) 'svedjefall'; 'tomt i byn eller skogs-
mark som härjats av eld'; 2) 'skogsbrand, brand, eld'; i dl även 'kal-
hugget ställe i skog' samt 'av isen skadad brodd i (råg)odling' (Levander-
Björklund). — No dial: *Brenna* f 'et afbrændt Stykke Land (Skov,
Krat). Sjelden og helst i Stedsnavne' (Aasen).

Huvudled är olika former av *bränna* f 1) 'avbränd mark, skog m m', 2) 'svedjeland'. Ordet betecknar alltså både mark som bränts med avsikt och av våda och kan därför vara ägobetecknande, 'avbränt med avsikt att anlägga odling, röja betesmark e d', eller naturbetecknande 'bränt av våda'. Annan innebörd än ägobetecknande har leden säkerligen i namnet på den åker i vF sn vilken består av s k brännsand. Här syftar namnet troligen på att grödan förbränns på åkern. Jfr SOV 9 B s 212.

BRÄNSEL — *brēnska* »hag», Kila sn, Näs hd.

S v dial: vrml: *brēnsəl*, *brēns(a)l* f 'av våda eller med avsikt avbränd mark'; 'inhägnat svedjeland (i allmänhet utanför de sammanhängande ägora)'. — No dial: *Brensla* f 'Bränden; Forbrændelse' (Aasen).

Huvudleden är best form sg av *bränsel* f och kan liksom *bränna* beteckna äga eller naturföreteelse. I SOV tolkas namnet på följande sätt: »Namnet är best. form av ett urspr. fsv. **brānsl*, bildat till det

transitiva verbet *bränna* såsom nsv. *känsel* (jänte *känsla*) till *känna*, urspr. med den abstrakta bet. 'förbränning' (jfr no. dial. *brensla* 'förbränning'), här med bet. 'avbränd plats'» (SOV 11 s 125).

FALL — (*fälänə* »betesdag» f d slåtterängar, olika skiften, M sn, Jösse hd) — *-fālə* 1 lokal, f d bråtar i dalgång, Sk sn, Nm hd, *ðksəfālə* — *-fāla*, *-ā-* 5 lokaler a) ängsmark, Bn sn, Jösse hd; *šærvgfāla*; b) slåtterängar, Bn sn, Jösse hd, *əkfāla*; c) f d slåtteräng, Gsk sn, Jösse hd, *šəvarfāla*; d) (skog och) åkrar, Kö sn, Jösse hd, *nýgosfāla*; e) gärde, Kila sn, Näs hd, *hæstəfāla*.

F s p r: *fall* n. — S v dial: vrml: *fāl* n 'gles, skogsbevuxen sluttning'; 'svedjefall'; 'plats där man för erhållande av betesmark fällt skogen för att bränna den'; 'den med frodigt gräs och hallonris beväxta platsen efter sådant brännande' (jfr *bråte*) (Öm sn, Fr hd); 'kalt område i synnerhet där skogseld gått fram' (Gu sn, Äd hd); (speciellt i äldre tid) 'avbränd sluttande skogsområde, som blev odlingsbar mark för i synnerhet råg och inhägnades; hägnaden upprätthölls några år efter det rågodlingen upphört och området begagnades då till slåtter och betesmark; numera äro alla dylika *fall* åter skogsbeväxta men benämningen på platsen kvarstår' (Dalbyordb); dls: n 'fall, brant'; vg: n 'kalhugget område'; 'svedjemark'; vml: 'mark där skog blivit fälld, hygge'; 'avbränd plats, nyodling, bränna, svedjeland'; 'område som kalhuggits och där sedan en rik växtlighet uppstått' (ULMA); dl: 1) 'kullfallen el. fälld skog'; 2) 'ställe i skog(en) där träden skall fällas el. fällts; hygge' allm.; 3) 'svedjeland' allm. (i Ors. Ore dock endast om det ännu ej brända svedjelandet) (Levander-Björklund). — N o dial: *Fall* n 1) 'Hældning, Skraaning'; 2) 'Nedfældning i en Skov, Træer som brændes til Askegjødning ogsaa om Jordstykket som saaledes opdyrkes; hertil Rugfall' (Aasen).

Huvudled i samtliga namn är olika former av *fall* n. Då namnen betecknar lokaler som slåtteräng, f d slåtteräng, ängsmark, bråte, gärde, skog och åkrar och då man vet att fallbränning i äldre tid var mycket vanligt, kan det anses troligt att *fall* här används i betydelsen 'skog som fällts för att brännas för erhållande av svedjeland, slåtter m m'; 'svedjeland'. Eftersom *fall* också kan ha betydelsen 'sluttning, sluttande mark beväxt med gles skog', är också denna betydelse hos huvudleden tänkbar. I första fallet har huvudleden ägobetecknande betydelse, i senare fallet naturbetecknande. I M sn, Jösse hd, förekommer *fall* n som grundord till huvudled i m eller f best form pl, *fälänə*. Namnet betecknar beteshag, tidigare slåtterängar. Denna form är antagligen en onomastisk bildning till det neutrala fall, jfr *Holtarna* s 89 f, och förs till s 78 avsnittet »Huvudleden är icke ett dialektalt appellativ i normal böjningsform», under vilken avdelning det formellt räknas in.

FLAT — *flāta* 3 lokaler a) stora åkrar ovanför en damm, Gsk sn, Jösse hd; b) stor flat åker, c) åker, vF sn, Nm hd.

F v n: *flot* f (Widmark s 37). — F s v: *flat* f 'slätt el. jämnt liggande åker, jämnt åkerstycke'. — S v dial: Se Widmarks översikt av *flot* s 39. Enligt denna ser ordet ut att ha feminint genus i Bohuslän (m genus dock i Lyse sn), Västergötland och Närke med betydelser som 'gärde som har flackt, jämnt, slätt läge'; 'flat, flack mark'; 'större åkerstycke'; 'större eller mindre stycke av åker eller äng'; 'avdelning i ett gärde, därav *rog-flat*, *hvetteflat* o s v'. — N o dial: *flòt* m f, *flat* m f. Se vidare Beito, Genusskifte s 181 f samt Widmark s 37 f 'flat mark, slätt'; 'heller liten flate (serleg om ein flat åker) m m'. Maskulina *flot/flat* i sv och no dial går tillbaka på fvn *flotr*.

Huvudleden är enligt SOV 9 B s 215 »best. sg. av fsv. *flat* f., sv. dial. *flat* 'jämn mark, slätt åkerstycke'».

FÄLLE — *-fælə* 3 lokaler, gärde, Kila sn, Näs hd, *væt̪fælə*, *n̪erə væt̪fælə*, *ðerə væt̪fælə*.

F s v: *fælle* n. — S v dial: vrml: *fälle* *fælə* n 'kalhygge, fall' (namnkort Ba och Bsk socknar, Jösse hd); 'bråte, avbrukad skogstrakt, hygge'; jfr *rågfälle* 'rågfall, rågsved'; vg: n 'fälld skog som man bränner vid svedning' (ULMA); vml: n 'öppet område i skogen; kan ha uppkommit genom brand, stormfällning eller avverkning' (OAUD); 'ställe där skogen blivit avverkad' (ULMA).

Huvudleden är best eller obest form sg eller obest pl av *fälle* n. Den kan beteckna äga eller naturföreteelse. Jfr SOV 9 B s 216 där *Fället* anses beteckna 'fälld skog, hygge'.

RY(D) — *r̥ynə* åker, Gsk sn, Jösse hd.

F s p r: Ordet granskas närmare i en ännu ej publicerad undersökning av Bertil Ejder. — S v dial: vrml: *ry* f 'småskog' (namnkort, Bn sn, Jösse hd); 'klen skogsmark'; 'område med tät skog'; 'tät granskog' (namnkort Gsk sn, Jösse hd). Jfr här sammansättningarna *granry* *gr̥r̥ij* f 'område med tät skog, tät granskog' (namnkort Gsk sn, Jösse hd) och *skogry* *sk̥gr̥ij* f 'småskog' (Gsk sn, Jösse hd), (ULMA); f 'ett stycke skog av mindre värde, såsom lövskog o d' (Magnusson); vg: *ry* m, f 1) 'upprödjat fält, avsvedjad plats' (Rietz 541 a). — N o dial: *Ry* f (?) 'Steengrund'; se *Rye* m 'en Goldmark, en stenig og nøgen Strækning paa en Bjergryg eller Fjeldside' (Ogsaa *Ry* eller *Rya* f) (Aasen).

Huvudleden är best form pl av vrml *ry(d)* f, betydelse se ovan. Tolkningen av *ry(d)* i SOV 6 s 16, lägenhetsnamnet *Ryden* *r̥yā*, ansluter sig till Magnussons uppgift om ordet.

Ry(d) har genomgått en betydelseutveckling från 'röjd mark, svedjefall' till 'ungskog o d'. Om d-bortfallet i *ry(d)* se *hägnad* samt SOÄ I: 2 s 45. Jfr den värmäländska betydelsen 'småskog' med norska *ryde* n 'et Krat, en tæt Hob av Buskvexter eller Smaatær'.

I: B Huvudleden har annan innebörd än område, areal e d

I: B: 1 Dialektalt fast genus

Maskuliner: Arrest, *ball*, bing, björn,⁵⁴ fjärding, fläck, frukost, fyrkant, galtrygg, *grad*, hals, handske, hatt, hummel 'tvärså i dragredskap, svängel' (Långström s 194 ff), kakfjärding, *kaksta(d)*, kil, kittel, kodd, kolbotten, kornbinge, kortlek, kove 'liten kammare innanför köket m m', krok,⁵⁵ kusk, kyrkogård, lapp, loge, långfredag, matsäck, *nygg*, plan, plåt,⁵⁶ påse, *rulle*, skult (endast i lh-namn), *skänk*, snepp, snip, spegel, *stryt*, styver, trehörning, trekant, tut 'trut, mun', vägel 'tvärträ som sammanhåller medhuvudena' (ULMA, Noreen Ordb), väst, ände, örfil.

Feminiiner: Bastu, björngrav, björnhud, bod, bringa, brynsticka, byxa, etta, *fåfånga*, fäbro, förstuga, granrumpa, grav, grötebytta, hytta, kista, *kroppa*, kråka, lada, *lina*, långa, mast, mölja 'röra, smörja, mer eller mindre jordblandad, våt massa', pepparkvarn,⁵⁷ pina, plåga, potta,⁵⁸ *pumpa*, pölsa,⁵⁹ rand, rumpa, rävrumpa, sjösänkning, skjutbana, skottfjöl 'stor brödspade', skuppa 'veck, skrynkla, uppslag, påsformigt hållet förkläde', skåk 'skackel', slipvind 'handtag till slipsten', slängkappa, smörhåla, snok 'nos, näsa, mun',⁶⁰ sparbössa, stacka 'kort bit, stump' (SOV 11 s 21⁶¹) 'timmerslåde', *stacksto*, tvåa, vind 'vev', värld.

Neutrer: *Ba(d)*, boställe, bruk, dele 'gräns (mellan ägor eller skiften)', gudsrike, helvete, hängeskåp, kapitel, koffertlock, missionsfält, *skavel*, skräpp 'skryt', tjärbränneri, torkhus.

Kursiverade ord kommenteras nedan. Huvudledernas frekvens anges i bil 11—13.

Maskuliner

BALL — *-bål* gärde, Kila sn, Näs hd, *súrbål*.

FVN: *bøllr* m 'Kugle (om Jorden), Bold at lege med; Testikel'. — **FSV:** *balder*, *baller*, m 'kula, boll'. — **SV DIAL:** vrml, dls, vml m fl: *ball* m 'testikel (pung)'; boh: 'klinka, podex'. — **NO DIAL:** *ball* m 'bold, kugle'; 'stump forhøjning langsad et skarpt redskabs eg'; *boll* m 'testikel'. No och sv dial efter Widmark s 168 ff.

Huvudleden är best eller obest form m sg av *ball* 'testikel'. Namnet anger att den namngivna lokalen är så sank och fuktig att testiklarna blir blöta. Se härom Sahlgren NoB 49: 5 ff.

GRAD — *grádŋ* åker, Sk sn, Nm hd.

S v d i a l: vrml: *grad* m 'fogskärning i arbetsstycke av trä' (=rspr); vml: m 'fåra med snett inåtgående sidor, som utskäres i ett stycke trä för att däri skall kunna inpassas ett annat trästycke med en utskjutande tapp av motsvarande form'.

Huvudleden är troligen best form m sg av *grad*. Lokalen är en åker som består av en gruskulle vid Björklångens utlopp. Där var förr färjeställe. Ett annat namn på åkern är *Gra(d)udden* *gráúðn*. Namnet kan antingen vara ett ursprungligt naturnamn som betecknar gruskullen vid sjöns utlopp och syftar då på kullens form. Det kan också vara ursprungligt ägobetecknande och beteckna åkerns form. Åker-namnet *Graden* är i så fall bestämningsled i *Gra(d)udden*. I SOV 9 B s 148 antas det sammansatta namnet vara *Granudden*, ej *Gra(d)udden*, med hänvisning till Kallstenius s 196 f (om *n*-bortfallet).

KAKSTA(D) — *kàkəstán* gärde (och båtstad) med bra rågjord, Kö sn, Jösse hd.

S v d i a l: vrml: *kàkəstá* m 'mage'; 'mun'; dsl: m 'mage'; vg: 'ds'; vml: *kàkəstá* m 'mage'; dl: 'ds'; 'kant på brödkaka'.

Huvudleden är best form m sg och är antagligen en vitsig semantisk kontamination av dialektordet *kaksta(d)* m 'mage' med en dialektal motsvarighet till fspr *staðr* m 'plats' i senare leden och dialektordet *bátsta(d)* 'tilläggsplats för båtar, båtställe vid älven, även innefattande uppforsbacken därifrån'. Huvudledens genus och form överensstämmer med dialektordet *kaksta(d)*.

NYGG — *nýgən* åker, Bsk sn, Jösse hd.

No d i a l: *Nygg* m = *Nugg* m 'koldt og fugtigt Lufttræk'; 'fugtig Sno' (Østlandet) (Ross).

Namnet behandlas i SOV 6 s 163 och jämförs med sv dial *nygg* n 'inskränande vinkel'. Den bestämda maskulina formen kan enligt samma källa bero på att ordet *åker* föresvävat tanken, d v s namnet skulle vara en elliptisk bildning. Av vikt för tolkningen av namnet är dock att det i no dial på Østlandet förekommer ett maskulint ord *nygg*. Säkertligen är huvudleden *nyggen* i Jösse hd best form sg av en motsvarighet till det östländska *nygg* m. En parallell till denna tolkning av *Nyggen* har man i åker-namnet *Sno* också i Bsk sn. Se *Sno* s 73. Båda namnen åsyftar kalla vinddrag på eller vid lokalerna.

RULLE — *rùlənə* jämnt liggande åker, Bsk sn, Jösse hd.

Huvudleden ser ut att vara best form pl av vrml *rùlə* *rul* m, fsv *rulle* m 'knöl, upphöjning (på något i övrigt jämnt)'; 'något hoprullat';

'rulle (rspr)'. Det anmärks särskilt på namnkortet att åkern »ligger jämnt». Man kan dock tänka sig att eventuella ojämnheter såsom knölar, odlingsrösen eller dylikt på eller vid lokalen numera är bortodlade.

SKÄNK — *ſcæpkæn* åker, M sn, Jösse hd.

F v n: *skenk* m 'skjenk, dryck'. — S v d i a l: *skänk sæſk* m 'skänk, gåva' (Noreen Ordb); dls, vg, vml, dl: m 'ds' (ULMA). — N o d i a l: *Skjenk* m 'Skjenk, Beværing med Drikke' (Aasen).

Huvudleden är best form m sg av *skänk*, förmodligen i betydelsen 'gåva, skänk'. Jfr ortnamn som *Gåvan gåva* hus, avsöndring i Vårviks sn, Vedbo hd, Dalsland (SOÅ 19 s 169), *Gåvan* eller *Karlsgåva*, 1/4 mantal av Stommen i Ärtemarks sn, Vedbo hd, (SOÅ 19 s 195) samt *Morgongåva* i Vittinge sn i Uppland och *Presenten præsæntæn*, lägenhet i Krokslätt, f d Fässbergs sn, Mölndals stad (OGB 3 s 68).

STRYT — *strýtſ* åker, Bl sn, Nm hd — *strýtæn* samma lokal.

S v d i a l: dl: *stryt* m 'stril' (Ovansiljan) (ULMA). I Västerbotten förekommer *stryt* m 'strut'; 'bärstrut, näverskäppa av större vidd i bottnen än i dess öppning' (Rietz 687 b). — N o d i a l: *Stryt* m 'Snude=Strut, Trut' (Ross).

Huvudleden är best form m sg respektive pl av dialektordet *stryt* m, en avledning av *strut*. SOV kommenterar namnet på följande sätt: »Namnet är oklart men säkerl. givet med anledning av åkerns snö-plogsform (jfr no. dial. *stryta* 'kägelformig figur' o.d.)» (9 B s 236). *Stryta* f är också välbelagt i sv dial, bl a i vml, dls, boh, och är likasom ovan nämnda maskulina *stryt* en avledning av *strut*. I ägonamnet *strýtſ* är dock det maskulina *stryt* representerat. Den plurala varianten är förmodligen best form pl av detta ord. Växlingen mellan en plural och en singular namnform är märklig. Man kan tänka sig att pluralformen är den ursprungliga och antingen beror på att åkern i namngivningsögonblicket haft flikig form med flera utskjutande snibbar e d eller på att kägelformiga naturformationer, tex stenar, då fanns vid åkern. Sådana naturformationer kan numera vara bortodlade. Då lokalen genom odling förändrats och alltmer fått karaktären av ett singular begrepp har det plurala namnet fått en singular variant. En annan möjlighet är att den singulara namnformen är den ursprungliga. Om så är fallet, kan pluraliteten bero på att vid en ursprunglig åker, *Stryten*, ännu en åker brutits upp, vilken också denna kallats *Stryten*. Åkrarna kan sedan ha lagts samman till en åker, *Strytarna*. Jfr Hellberg 1960 Pl f s 153. Jfr också inledningen s 15.

Femininer

FÅFÄNGA — *fəfæŋa* 5 lokaler a) åker, Ba sn, Jösse hd; b) — c) åkrar, Bsk sn, Jösse hd (svårbrukad mark); d) dikad myr, Sid sn, Nm hd; e) svårbrukad åker, Tveta sn, Näs hd.

F s v: *fafänga* f. — Se vidare SAOB F 1965 'gagnlöst arbete eller företag'. — N o d i a l: *Faafenga* f 'lidet Gavn, Unytte' (Ross).

Huvudleden är best form f sg av *fäfänga* i betydelsen 'gagnlöst arbete eller företag'.⁶² Jfr SOV 9 B s 216.

KROPPA — *krøpa* gärde, Kila sn, Näs hd.

S v d i a l: vrml: *kroppa*, *kröfte* f vanligen i pl 'mjölklimpar i soppa'. Jfr med avseende på -t- med *kroppning*, *kroftning* f (ULMA).

I vrml *kroppa* är t ett senare inskott.⁶³ Vrml *kroppa* är alltså samma ord som sv dial *kroppa* f (Rietz 357 b).

Jfr sv dial *kropp*, *kroppa*, *kroppning* 'kokad klimp av mjöl och vatten (i soppa)' även 'blodpalt', besläktat med *kropp*, men p g a dialektformerna *kråpa*, *kröpa* knappast identiskt med detta ord (Hellquist, *kroppkaka* s 513 f).

Huvudleden är best form f sg av dialektordet *kroppa* och kan antingen syfta på lokalens form eller på någon naturformation på eller vid lokalen. Jfr SOV om sockennamnet *Kroppa krøpa* i Färnebo hd samt gårdsnamnet *Gammalkroppa* $\triangleleft$ *krøpa* i samma socken: »Namnet *Kroppa* är dial. best. form av *kroppa* 'klimp, klump', troligen i den speciella betydelsen 'bergknöl'» (SOV 3 s 23).

LINA — *lina* gärde, Kila sn, Näs hd.

F v n: *lina* f 1) 'lina, tåg'; 2) 'lina, strek'. — F s v: *lina* f 'lina, rep, tåg'. — S v d i a l: vrml: *lin* *lín* *línə* f (best form *lina* *lina*) 'linje, sträckning, bana, rågång'; i best form 'norska gränsen'; vg: *lina* f 1) 'tåg, rep'; 2) 'rågång'; vml: *lina* f 'lina'; dl: f 1) 'rep'; 2) 'rågång'. — N o d i a l: *Lina* f 'Line'; 'Linie, Streg' (Aasen).

Huvudleden är best form f sg av ovannämnda *lina* förmodligen i betydelsen 'rågång' eller eventuellt 'streck'.

PUMPA — *pòmpa* »beteshag» med timrad och täckt källa, Bl sn, Nm hd.

No dial: *Pumpa* f 'en Pumpe, Vandpost' (Aasen); 'liden tyk og tung Figur' (Ross).

Huvudleden är troligen »best. form av en motsvarighet till no. dial. *pompe* 'pump'» (SOV 9 B h 231). Det norska dialektordet kan emellertid också ha betydelsen 'liden tyk og tung Figur'. Denna betydelse av huvudleden är också tänkbar. I så fall skulle namnet kunna anspela antingen på själva lokalens form eller på formen hos något terrängföremål på eller vid lokalen. Om pump funnits på eller vid lokalen är ej känt, men källan är givetvis ett starkt indicium på betydelsen 'pump'.

STACKSTO — *stākstōa* gärde, Kila sn, Näs hd.

Sv dial: jfr vrml *årsstod* f 'det andra (första?) lagret nekar i lada'; 'det nedersta lagret av kärvarna i en lada, med axen vända uppåt'; *understod* f '=årsstod' (ULMA); uppländska: *stacksto* 'underlag till stack' (SOV 11 s 129).

Huvudleden är enligt SOV 11 s 129 en värmländsk motsvarighet till upplandsdialektens *stacksto* 'underlag till stack'. Sannolikt är leden best form f sg. Den kan antingen syfta på att en *stacksto* funnits på själva lokalen eller, troligare, att lokalen bär så mycket som får plats på en *stacksto*. Man kan här jämföra med det sakligt närstående *golv* (hässjegolv), se Lindén »Till användningen av ordet golv (hässjegolv) som foder- och jordmåttsbeteckning» (DNO I: 3 s 31 ff).

Neutrer

BA(D) — *bā* gärde, Kila sn, Näs hd.

Sv dial: vrml: *bā(d)* n 'bad, ansträngande arbetsomgång, forcerat, svettigt arbete'; 'knog, tag'; ex: går i ett *ba* 'går i ett, utan uppehåll'; 'hastig och våldsam utveckling av något slag t ex häftigt åskväder, regnskur, slagsmål' (ULMA); ⁶⁴ dls: i sammansättningen *llōsbā* n 'slagsmål' (Noreen s 40); vg: *bā(d)* n 'bad' (ULMA); vml: *bā* n 1) 'bad'; 2) fisken går i *bad* 'kommer i stora stim'; 3) 'värmeanfall', 'tillstånd av överhettning i mila, så att stybben avkastas (milan slår)' (ULMA); dl: n 'duvning' (Levander-Björklund). — No dial: *Bad* n 'Anstrengelse, Dyst, Kamp, Strid' (Ross).

I SOV 11 s 124 samt s 85 tolkas *Ba* med hänvisning till Lidén NoB 4: 113 f som det svenska dialektordet *bad* som »ingår i det försvunna namnet *Skarnbad* i Hudene sn, Gäsene hd, Älvsborgs län och väl i namnet *Basjön* i Älvdals hd och Norge (SOV XIV s 51) samt har bet. 'tjockt lager (av sand, havstång, snö, hö, torv, gödsel, m.m.)'» (a a s 85). Av Lidéns artikel verkar det dock inte som om ett ord *bad* med denna betydelse vore belagt vare sig fornspråkligt eller dialektalt. Lidén skriver om *Skarnbad*: »Om namnets rätta form finnes intet tvifvel.

men vårt vanliga ord *bad* ger här ingen rimlig mening. Senare leden hör påtagligen till sv. *bädd* i en från norska dialekter känd användning: jfr no. *bed, bede, bedd, bedde* m. 'en hög, stack, stapel, bank, ett tjockt lager (åstadkommet af naturen eller genom mänsklig åtgärd' [— — —]» (a a s 113). Som framgår av dialektbeläggen finns det emellertid ett dialektord *ba(d)* n vars betydelse ger rimlig mening åt ett ägonamn med samma huvudled. Det tycks därför vara mer motiverat att se huvudleden som en best eller obest form n sg av dialektordet *ba(d)*. Leden anspelar säkerligen på en svettig arbetsomgång, att det var ett arbetsamt göra att bearbeta gärdet, skörda det e d. Paralleller till namn som anspelar på hårda arbetsförhållanden vid eller på en lokal är t ex *Pinan, Plågan*.

SKAVEL — *skávle* åker, Bsk sn, Jösse hd.

F s v: *skaf* l n 'ätliga växter; grönsaker'. — Sv dial: *skavel* n 'vad som finns kvar [— —] sedan det bästa valts ut [— —]' (Jämtland) (OAUd), 1) 'sådant som är ratat, förkastat'; 'skräp'; 2) 'bark som drages af träd och lägges i små rullar; brukas i synnerhet åt småboskap' (Ångermanland, Västerbotten, Norrbotten) (Rietz 582 a).

Huvudleden är best form n sg av *skavel* förmodligen i betydelsen 'skräp m m' och syftar antagligen på ringa bördighet. Namnet har säkerligen pejorativ karaktär liksom *Plågan, Pinan, Fåfången, Kaklösen*. Jfr SOV 6 s 165.

I: B: 2 Dialektalt växlande genus

Aftonvard, damm,⁶⁵ dammarm,⁶⁶ *finnskägg*, harull 1) 'ängsull' (OAUd), 2) 'harpäls' (ULMA), has, hible, *hökämma*, hörn, klypp 'klyka, tjuga' (SOV 9 B s 223), 'något kluvet' (Ståhl s 141 ff), lermaskin, ofred, omm 'ugn', paradis, rävgrop, rös, sakristia, *sno*, stockmyra, stövel, *säter*, tegelomm, tå,⁶⁷ ulvgrop, vamm 'våmm', vänd(n)ing.

Kursiverade ord kommenteras nedan. Huvudledernas frekvens anges i bil 14.

FINNSKÄGG — *finsägg* n gärde med dålig höväxt, Kila sn, Näs hd.

F v n: *skegg* n. — F s v: *skäg* n. — Sv dial: vrml: *finsägg* m (koll) 'Nardus stricta d v s stagg' (ULMA); n 'ds' (OAUd); dsl: n 'ds'; vg: n 'ds'; vml: n 1) 'ds'; 2) 'torrt, dåligt gräs (huvudsakligen på mager backjord)' (ULMA); dl: m, n 1) 'Scirpus cæspitosus (eller palustris) använt till fodergräs'; 2) 'Nardus stricta' (Levander-Björklund). — No dial: n (m) 'Nardus stricta' (Beito Genusskifte s 176). Jfr a a § 114 s 81 »Ord som ofte vert nytta i kollektiv tyding».

Huvudleden är best form m sg av *finnskägg*. Maskulint genus används här i kollektiv betydelse.

HÖKÄMMA — *hø̊gæ̊m̥a* 1 lokal, åkrar, Sil sn, Nm hd.

S v d i a l: vrml: *hø̊gæ̊m̥a* f 'så mycket hö som följer med gaffeln vid varje lyft, när man lastar av eller på' (namnkort, Sil sn, Nm hd); *hø̊sæ̊m̥a* *hø̊sæ̊m* f 'ds' (ULMA); vg: *hø̊sæ̊ma* f (ULMA); boh: *hö-cämme* m 'så mycket hö som man kan bära på en gång' (Nilén s 59); vml: f. — N o d i a l: *Høykjemba* f 'Knippe, Høknippe, som er saaledes sammenraget at Straaene overalt ligge jævnsides eller i tætte Lag' (Aasen).

Huvudleden är best form av *hökämma*, jfr SOV 9 B s 221, och syftar troligen på att höfångsten på åkern är så ringa att det inte blir mer hö än som kan tas i en hökämma. Om namn som anger mått på avkastningen se Lindén DNO I: 3 s 31 ff.

SNO — *sn̥o* 1 lokal, åkrar, Bsk sn, Jösse hd.

S v d i a l: vrml: *sn̥o* f, m 'vindil'; 'vasst och kallt luftdrag'; 'ihållande stark blåst' (ULMA); 'blåst'; 'kallt drag' (Magnusson); 'svag men kall blåst' (Rietz 645 b); dsl: *sno* f 'svag men kall blåst' (Rietz 645 b). — N o d i a l: *Sno* f 'Luftning, Lufttræk; især om den kolde Luft som strømmer ned ad Dalstrøgene i Frostveir' (Aasen).

Huvudleden är obest form f sg av dialektordet *sno*. Eftersom lokalen ligger vid en f d bosättning med samma namn, är namnet kanske att betrakta som ett ursprungligt bebyggelsenamn.

SÅTER — *-sæ̊tra* gärde, Eda sn, Jösse hd, *håmasæ̊tra*.

F v n: *sæ̊tr* n (*setr* n). — F s v: *sæ̊ter* n (*sæ̊ter*). — S v d i a l: vrml: *säter* ⁶⁸ f, m, ⁶⁹ *sätter* f; dl: f. — N o d i a l: *sæter* f n (n bla i östra Østfold. Allm. f). Fspr belägg samt sv och no dial efter Hedblom s 19 f, 23 f, 26 ff, 30, 189, 190 not 2.

Huvudleden är antagligen best form f sg av *säter* förmodligen i betydelsen 'fäbod'.

I: B: 3 Huvudleden är ett av två eller tre möjliga dialektala
appellativ, vilketera kan ej bestämmas

Bo(d), *gåse*, *häck*, *kloft/a*.

Samtliga ord kommenteras nedan. Huvudledernas frekvens anges i bil 15.

BO(D) — *-b̥o* utlagd åker, M sn, Jösse hd, *úggæ̊lb̥o*.

Huvudleden kan vara antingen *bo* n 'djurbo o d' eller *bod* f.

GÅSE — *gəsən* gärde, Kila sn, Näs hd.

Alt 1. F v n: *gasi, gási, gassi* m. — F s v: **gase* m. — S v d i a l: *gəsə* m 'gåskarl' (allm).

Alt 2. N o d i a l: *Gose* m 'Luftstrøm, Dampstrøm' (Ross).

Huvudleden är best form m sg och bör vara ett *gəsə* m med grav accent, vilket i best form blir *gəsən*. I Väneren finns två öar med liknande namn, nämligen *stôrə* och *lələ gəsən*. Enligt Janzén i NoB 30: 55 f är namnen best sg av *gåse* m 'gåshane, gåskarl'. Namnen på *gəsən* kan emellertid också vara best form m sg av en vrml motsvarighet till no dial *gose* m 'Luftstrøm, Dampstrøm'. Detta ord finns visserligen inte belagt i vrml, men det kan sammanställas med vrml verbet *gəsə* i uttryck som *dä gəsər* 'det blåser mycket svag vind'; 'när det brinner med tjock rök'; 'det tränger fram en stinkande odör' (ULMA). I det senare fallet kan man jämföra med ägonamnen *Nyggen* (ovan s 68) och *Sno* (ovan s 73), vilka båda anspelar på vinddrag av olika slag vid lokalen.

HÄCK — *-hækəra* inhägnad betesmark, Tveta sn, Näs hd, *fərhækəra*.

Alt 1. F s v: *hækker* m? 'häck, av törnbuskar o d bestående hägnad?' — S v d i a l: boh: *häkk* m 'buskhäck' (Nilén); vml: 'planterad häck' (ULMA).

Alt 2. F s v: *hækker* m? 'häck, på en hö- eller packvagn eller annanstädes såsom hägnad och infattning anbragt spjälverk?' — S v d i a l: vrml: m 1) 'så och så många häckar hö, d v s så mycket hö som gick i en höhäck-(kärre)'; 2) 'häck på hökärre'; 3) 'spjälhylla för fodret i båset'. Jfr sammansättningen *häckstöd hækstø* m 'ett slags åker i skogen' (Ra sn, Kil hd). *Häckstöd* förekommer enligt upptecknaren flerstädes som ortnamn; dls, vg, vml, dl: m. — N o d i a l: *Hekk* m 'Hæk, Hestekrube' (Aasen).

Huvudleden är best form m pl av *häck*. I det här aktuella fallet går det ej att avgöra vilken betydelse huvudleden *häck* har. Lokalen består av flera små beteshagar, vilka inte ligger långt från gårdsbyggnaderna.

KLOFT/A — *kłəftənə* åker uppdelad i breda tegar skilda åt av diken, Sil sn, Nm hd.

Alt 1. S v d i a l: vrml: *kłəftə* f 'stockhalva (av stock som kluvits i mitten)' (namnkort Sil sn, Nm hd); *kłəftə kłəft* f 'halva av itukluven stock eller kubb' (ULMA); dls: *kłəftə* f? m 'en sorts tång gjord av en kvist';⁷⁰ vg: *kłəftə* f, *kłəftə* m 'kluven gren eller kluvet spö varmed man fångade kräftor' (ULMA).

Alt 2. S v d i a l: vrml: *kłəft* m 'hälft av grov trädstam eller kubb som kluvits itu' (vanligen används dock *kłofa*) (Öm sn, Fr hd); n 'vedstycke?'

(Eda sn, Jösse hd); *kloft* m 'kluven stake varmed man tog Kräfter'. —
No dial: *Kluft* f 'Kløft, Vinkel'; 'kløftet Ting (Stok osv.)' (Aasen, Ross).

Huvudleden är best form m eller f pl. Enligt SOV 9 B s 223 är huvudleden *klofta* f 'något kluvet'. Den kan dock lika gärna vara *kloft* m i best form pl. Ordet syftar antagligen på att tegarna i åkern, eller diken mellan dem, skulle likna *kløftar*, d v s 'på längden kluvna trädstammar' lagda bredvid varandra.

I: B: 4 Dialektalt genus ovisst

Allé, förgätmigej, förpantning (lh), *krekel*, redutt, slips.

Kursiverat ord kommenteras nedan. Huvudledernas frekvens anges i bil 16.

KREKEL — *krækæl* 2 lokaler a) inhägnad åker som är spetsig upptill, Bl sn, Nm hd; b) trekantig åker, Sid sn, Nm hd.

No dial: *Krikl* 'kroget Figur' (*Krikel* m 'Stakkel, svagt Menneske eller Dyr' (Aasen)). Jfr *kriklen* adj om mark 'ujævn, tuet og stenet' (Ross).

Enligt SOV 9 B s 225 är *krekel* »en avledning på *-el* av en motsvarighet till no. dial. *krik* m 'krok, vinkel'. I Inlands Torpe hd, Västerlanda sn, finns ett bebyggelsenamn *Krekel(n) krøgæl*. OGB förutsätter här ett **krikil* sammanhängande med no dial 'krokig figur', *kriklen* 'ojämn, tuvig', finländsk dialekt *kriklog* 'ojämn, vacklande o d' och man anser att namnet syftar på ojämnheter i terrängen (OGB 10 s 40).

Huvudleden *krækæl* är en form av en dialektal motsvarighet till no dial *krikl*. Jfr OGB ovan. Visserligen är åkrarna till formen spetsiga, inte krokiga, men betydelsen 'vinkel' finns hos no dial *krik* m, till vilket *krikl* är en *el*-avledning.

I: C Huvudleden kan beteckna område, areal eller ha annan innebörd

Flade, kreke, spjäll, tillfälle.

Orden kommenteras nedan. Huvudledernas frekvens anges i bil 17.

FLADE *flæn* flack åker, Sk sn, Nm hd.

Enligt SOV 9 B s 215 är namnet best form av sv dial *flade* 'flatmark'. Detta ord förekommer fem gånger som beteckning på utvidgningar av

vattendrag i Jösse hd (SOB 6 s 85). Enligt SOV 6 är namnet *Fladen* »en substantivering i best. form av ett fnord. adj. *flað-*, en biform till *flat*, med bet. 'flat yta' och identisk med jössemål *flade* m (*fʌ̃*) 'sittbräda i båt', no. dial. *flade* m. 'flat åker', nordsv. dial. *flada* m 'stor slätt, liten vik'.»

Huvudleden i *fʌ̃n* i Sk sn, Nm hd, kan antingen vara best form av det i SOV nämnda *flade* 'sittbräda i båt' och då avse formlikhet eller best form av en värmländsk motsvarighet till det i boh förekommande *flåde* m 'större yta' (Nilén) och no dial 'flat åker' samt nordsv dial *flada*. I det senare fallet är huvudleden naturbetecknande.

KREKE — *krək(ə)n -è- -ä-* 6 lokaler a) gärde, Bsk sn, Jösse hd; b)—c) gärde, Eda sn, Jösse hd; d) inhägnad 'rabbe', Kö sn, Jösse hd; e) gärde, Åå sn, Jösse hd; f) gärde, J sn, Nm hd.

F v n: *kriki* m 'Bøining, Bugt, omtrent d.s. s. rá, krá, krókr'. — S v d i a l: vrml: *krəkə*, *krəkə* m 'krok, vinkel, vrå' (ej i levande dialekt) (Ka sn, Nm hd); 'avkrok, utkant' (Eda sn, Jösse hd) (OAUD); vg: *krəkə* m 1) 'liten inhägnad, hage'; 'litet inhägnat område för smådjur'; 'mindre uppodlat jordstycke inom inhägnad'; 2) 'trädgård' (ULMA); 'markområde av rund eller krokig form' (OAUD). — N o d i a l: *Krike* m 'Krog, Bøining'; 'Afkrok' (Aasen).

Huvudled är best form m sg av *kreke* antingen i betydelse 1 i vg eller i betydelsen 'krok, vinkel, utkant'. Jfr SOV 6 s 161, där *Kreken* anses vara best form av en motsvarighet till no dial *krike* m 'krok, avkrok, utkant'.

SPJÄLL — *-spjælə* 8 lokaler ⁷¹ a) rektangulär åker, vF sn, Nm hd; b) åker, J sn, Nm hd; c)—e) åkrar, Sil sn, Nm hd; f) mycket litet, fyrkantigt åkerstycke, Sk sn, Nm hd; g) liten, fyrkantig åker, Öv sn, Nm hd; h) gärde, Öv sn, Nm hd — *-spjället* 4 lokaler a) liten åker, *Harespjället*, lh 1843; b) åker, *Krokspjället*, lh 1851; c) åker, *qvarnspjället*, lh 1851; d) liten kantig åker, *Linspjället*, lh 1843.

F v n: *spjald*, *speld* n 'Tavle, firkantet Plade'. — F s v: **spiæld* n 1) 'skiva (till att stänga med); spjäll'; 2) 'hörnig åker'. — S v d i a l: *spjæl* n betecknar ett flertal olika slags föremål, tunna, platta, oftast fyrkantiga eller rektangulära bitar av skilda slag, även åkrar. — N o d i a l: *Spjeld* n 1) 'Bræt, Skive; Plade, hvormed man lukker en Aabning'; 2) 'en liten Hylde; Hjørnehylde, dannet af en trekantet Skive' (Aasen).

Huvudleden är best form sg av dialektordet *spjäll* n. Ordets grundbetydelse är 'kluvet (trä)stycke' (Hellquist). I kommentaren på namnkortet till tre av de upptecknade namnen sägs att lokalen är fyrkantig eller rektangulär. I kommentaren på namnkortet till namnet *hùtəspjælə*, åker i Sil sn, Nm hd, sägs att lokalen liknade ett *spjäll* till vilket den

långa åkern ovanför var *vīna* varmed spjället vindades upp. I lhnamnens form finns inte heller något som motsäger att huvudleden tillkommit i jämförande syfte och att det föremål med vilket lokalen jämförs är något av de fyrkantiga eller rektangulära föremål som *spjäll* betecknar i sv och no dial, t ex 'spisspjäll' 'brädlapp som sättes framför ögonen på okynniga djur'. Ägofigurer som jämförs med dessa föremål behöver inte heller ha enhetlig form. Ejder visar att det inte är nödvändigt att hela den namngivna lokalen har den form varpå jämförelsen grundas (Ejder s 7 f). Troligen är dock huvudleden rent ägobetecknande och går tillbaka på den fsv betydelsen 'hörnig åker'. Jfr SOV 9 B s 214, *Ekespjället*.

TILLFÄLLE — *tēfælə* 2 åkrar, Bsk sn, Jösse hd. (Vid den ena åkern låg en stuga, som också kallades *Tillfället*.)

Ragnar Ljunggren tolkar *Tillfälle*-namn i NoB 9: 154 och påpekar att två förklaringar av dessa namn är möjliga. »Antingen är *tillfälla*, *tillfälle* en subst.-bildn. till vb. *tillfälla* 'nedfälla, igenfälla' (Dahlgren Gloss. s. 860) med betydelsen 'fälla, förhuggning i skog' eller också kan det vara bildat till vb. 'falla till, tillfalla' och alltså ha bet. 'jord som tillfallit någon genom arv, eller efter rättegång el. dyl. blivit lagd till någon gård eller by'. Vilkendera av dessa betydelser som föreligger kan ej gärna avgöras utan undersökning på ort och ställe.» Båda dessa förklaringar kan vara lika troliga då det gäller åkernamnen i Bsk.

II HUVUDLEDEN ÄR ICKE ETT DIALEKTALT APPELLATIV I NORMAL BÖJNINGSFORM

Frekvensen av de huvudleder som behandlas i denna avdelning anges endast i namnkommentarerna.

II: 1 Huvudleden är en bildning av vanlig substantivbildningstyp till appellativ eller en ellips

Fallarna, Fjällarna, Gulvedan, Skabban, Skenan, Skrymtan, Sumpen.
Samtliga ord kommenteras nedan.

FALLARNA — *fålanə* »beteslag», f d slåtterängar, olika skiften, M sn, Jösse hd.

Huvudleden är best form m eller f pl och är en bildning till *fall* n. Leden kan antingen vara en feminin bildning av samma typ som *grav* eller *gata* eller en maskulin bildning av typ *åker* eller *bråte*. Eftersom best form m, f pl har *grav* accent går det inte att avgöra om namnbildningen är av stark eller svag substantivbildningstyp. Se även inledningen s 14 om ändelsen *-ar*, *-ər* hos neutrala substantiv samt kommentaren till *fall* n (s 65). Leden kan också vara en ellips, ideell eller reell.

FJÄLLARNA — *fjæləra* backigt åkerområde, Tveta sn, Näs hd; kallas även *Fjällen fjæla* — *Fjella(r)ne*, *Fjella*, lh 1840, 1887.

Huvudleden är best form m eller f pl och är en bildning till *fjäll* n. Om bildningstypen se *Fallarna*. Enligt SOV 4 s 32 (Gi hd) och 9 A s 47 (Nm hd) skulle *Fjällane fjælənaə*, här betecknande 2 gårdar, en i Sv sn och en i Sid sn, vara dialektal pl best form av ordet *fjäll*. Någon motivering till att en dialektal best form n pl i dessa socknar skulle sammanfalla med best form m och f ges ej i SOV. Se vidare härom inledningen s 14 f.

GULVEDAN — *gùlvéa* 1 lokal, åkrar, J sn, Nm hd.

No dial: *Gulvid* m 'Trollhegg' (Aasen).

Huvudleden är best form f sg eller n pl och är en bildning till *gulvid*⁷² m. Leden kan antingen vara en feminin bildning av samma typ som *grav* eller *gata* eller en neutral bildning, typ *fall* eller *rike*. Eftersom såväl grundordet som namnet har grav accent, går det ej att avgöra om namnbildningen är av stark eller svag substantivbildningstyp. Leden kan också vara en elliptisk bildning, se *Fallarna*. Jfr SOV 9 B s 218,⁷³ där namnet tolkas som en avledning av en motsvarighet till no dial *gulved*.

SKABBAN — *skåba* gärde, Kila sn, Näs hd — *Skabba* åker, lh 1840.

Sv dial: vg: *skabb* f 'sankmarksområde' (Vartofta hd) (OAUd); dl: *skab* m 'dålig slåttermark'; 'torrt, kort och glest gräs'; *skåba* m 'dålig slog' (ULMA).

— No dial: *Skabb* m 'en stenig Jordplet' (Aasen); *Skabbe* m 'svag Forhøining paa Marken med tørt, tyndt og stenet Muldrag' (Ross).

Huvudleden är best form f sg eller n pl och är en bildning till *skabb* m, *skabbe* m eller *skabb* f. Leden kan vara antingen en feminin bildning av samma typ som *gata* eller en neutral bildning, typen *rike*. Leden kan också vara en elliptisk bildning, se *Fallarna*. **Skabban*, *Skabborna* förekommer i OGB 2 s 184 under avdelningen »Åkrar, ängar, hagar [— —]», i Örgryte sn inom Göteborgs stads område, och antas innehålla en feminin motsvarighet till no dial *skabbe* m 'svag förhöjning m m'. I OGB 9 s 172 hävdas däremot i kommentaren till **Skabbe-teen*, under avdelningen »Åkrar, ängar, hagar [— —]» i Torps sn, Orusts Östra hd, att »Den i Bd II, 184, III, 266 på grund av pl.-formen »*Skabbera*» ansatta feminina biformen **skabba* har otillräckligt stöd. Pl. på -er kan nämligen i s. Boh. även tillhöra maskulina a- och anstammar». Märk även i OGB 8 s 88, 268, 357 *skabb* m 'svag höjning på marken med torrt, tunt och stenigt jordlager'.

SKENAN — *fèna* 1 lokal, åkrar, Tveta sn, Näs hd.

Sken kan vara en vrml motsvarighet till *sken* n 'torka', enligt Rietz 586 a belagt i Västerbotten, no dial *skin* n 'torka' (Aasen). Jfr t ex gårdsnamnet *Skinlaa*, Breims sn, Sogn og Fjordane Fylke, vilket i NG 12 s 476 tolkas som en sammansättning med *ló* f 'Eng' samt »Efter Jordbundens Beskaffenhed ligger det vel nærmest som 1ste Led at tænke paa *skin* n., Skin, Glans, i den Betydning »Tørke», som dette Ord kan have i det nuv. Folkesprog; jfr. svenske Dialekters *sken* n., Skin, Tørke, skenjøl (med »tykt» l) f., sandet og tør Jord, hvor Græs og Sæd visner under langvarig Tørke (Rietz s 586).»

Huvudleden är best form f sg eller n pl och är en bildning till ovan nämnda *sken* n. Om bildningstypen se *Skabban*.

De åkrar som bär namnet *Skenan* ligger vid en skogbeväxt grusås, *Skenåsen fēnāsēn*. *Skenan* kan från början ha varit namnet på åkerområdet och vara en moverad avledning till det neutrala *sken* 'torka' eller vara en elliptisk bildning. En möjlighet är att namnet på åsen är det primära namnet och att åkernamnet bildats till naturnamnet på följande sätt: **Skenåsängen* e d > **Skenängen* > *Skenan*. Åsen är en torr grusås och åkrarna är torra sandåkrar. En faktor, som talar för att åkernamnet är det primära, är att jordens beskaffenhet bör vara av större intresse, då det gäller en uppodlad terräng. Andra ägonamn som anspelar på jordens beskaffenhet är *Möljan* och *Skabban*, vilka ligger i samma socken som *Skenan*, samt *Skarpan* i Bsk sn, Jösse hd.

SKRYMTAN — *skrømta* utlagt gärde, Bl sn, Nm hd. Kallas även *Skrymtaremyren skrømtarēmýra*.

Huvudleden är best form f sg eller n pl. Grundordet är vrml *skrymt skrømt* n 'övernaturligt väsen, spöke o d'. Namnet *Skrymtan* kan vara en ellips av *Skrymtaremyren* (SOV 9 B s 234). Utgångsformen är i så fall *Skrymtaremyren* och *-are* i *Skrymtaremyren* en sekundär ändelse, som enligt Alfvegren s 132 även kunnat läggas till starka neutrer. Namnet *Skrymtaremyren* kan också vara en sekundär bildning i förhållande till ett ursprungligt *Skrymtan* eller kan båda namnen ha tillkommit parallellt men med olika användningsområden, så att *Skrymtan* varit den korta bildningen som använts i dagligt bruk, medan det längre *Skrymtaremyren* varit en mera officiellt använd namnform. Jfr Lindén, NoB 57: 20 f. Huvudleden *Skrymtan* är i så fall en bildning till ovan nämnda *skrymt*. Om bildningstypen se *Skabban*.

SUMPAN — *sòmpa* sumpigt gärde, Kila sn, Näs hd.

Huvudleden är best form f sg eller n pl och är en bildning till *sump*. Om bildningstypen se *Skabban*. Leden kan också vara en ellips, ideell eller reell, till ett **Sumpängen* e d. Jfr SOV 11 s 126, 129. Jfr OGB som antar en feminin bildning »till stammen i *sumpigt*» i sin tolkning av *sòmpa*, något sumpig åker i Morlanda sn, Orusts västra hd (8 s 333). Denna tolkning ansluter sig till tolkningen av *sòmpa*, en förr sumpig åker i Kville sn, Kville hd (OGB 16 s 193).⁷⁴

II: 2 Huvudleden är en bildning av samma slag som II: 1 till adjektiv eller verb

Samtliga namn kommenteras nedan. Om bildningssättet se kap 5.

Bildningar till adjektiv

Daglösen, Elösan, Hårlösen, Högran, Kakelösen (lh), *Kornlösan, Långsmal(en), Matlängen, Mottelösan, Råglösen, Skacken, Skamlösan, Skamlösen, Skarpan, Säckén*.

DAGLÖSEN — *dàglòsøn* gärde, Kila sn, Näs hd.

Huvudleden är best form m sg. Samtliga namn på *-lös, -lösa* i denna avhandling är antagligen namnavledningar av sådana adjektiv som har ansetts vara representativa för den namngivna lokalen. Vissa namn kan vara s k bristnamn, t ex *Daglösen, Kornlösan*. Andra kan vara berömmande, som *Skamlösen* 'åkern som inte skäms för sig' (Lundahl NoB 39: 32 ff).⁷⁵

ELÖSAN — *èlòsa* gärde, Kila sn, Näs hd.

Huvudleden är best form f sg eller n pl. Om bildningssättet se *Daglösen*.

HÅRLÖSEN — *hàrlùsøn* åker, Öv sn, Nm hd.

Huvudleden är best form m sg. I SOV 9 B s 220 anges följande: »Namnet betyder egentl. 'den som är utan hår' och anger förmodligen att åkern haft något sämre växtlighet än den intilliggande åkern *Skamlösen*. Jfr *Fiskelös* (se sjöar, tjärnar m.m.).»

Om bildningssättet se *Daglösen*.

HÖGRAN — *hògra* åker, Bl sn, Nm hd.

Huvudleden är best form f sg eller n pl. Troligen är namnet en feminin avledning till komparativformen av adjektivet *hög*. Enligt upptecknaren ligger åkern högre än omgivande åkrar. Jfr SOV 9 B s 221.

KAKELÖSEN — åker, lh 1851.

Om bildningssättet se *Daglösen*.

KORNLOSAN — *kònròsa* gärde, f d Arvika sn, Arvika stad, Jösse hd.

Huvudleden är best form f sg eller n pl. I SOV 6 s 161 anges följande: »Troligen ett smädenamn, utgörande substantivering i f. av ett adj.

kornlös 'utan säd'. Genus beror väl på att ordet *lyckan* föresvävat tanken».

Om bildningssättet se *Daglösen*.

LÅNGSMAL (EN) — *långsmál* åker, Bn sn, Jösse hd.

Huvudleden är best eller obest form m sg och är säkerligen en avledning av adjektivet *långsmal*.

MATLÅNGEN — *màtlågon* gärde, Ny sn, Jösse hd.

Huvudleden är best form m sg, en avledning av adj *lång*. Jfr bebyggelsenamnet *Ångalången* i Timmele sn, Redvägs hd, (SOÄ 10 s 225) och *Bodlongen* — Bodhlongen 1397 — i Åmåls sn, Tössbo hd, (SOÄ 17 s 82) samt om bildningen sjönamnet *Veselången* (SOÄ 9:2 s 201). Jfr även sjönamnet *Matlången* *màtlågon* i Lu sn, Fä hd,⁷⁶ vilket är en direkt motsvarighet till ägonamnet ovan. Uttalet med *a* i Lu sn respektive *a* i Ny sn är vrml växlingen *a/a*. Se Kallstenius Pl 4 *gag/gag*. Namnet syftar förmodligen på god avkastning samt på lokalens längd.

MOTTELÖSAN — *møltløsa* åker, Ka sn, Nm hd (odlad mosse eller myr).

Huvudleden är best form f sg eller n pl. Namnet behandlas i SOV 9 B s 228. Om bildningssättet se *Daglösen*.

RÅGLÖSEN — *rùgløsø* -*løsen* *rùgløsøn* 3 lokaler a) f d svedjeland (nu skogshult), Kō sn, Jösse hd; b) f d åker, nu skogsområde, Bsk sn, Jösse hd; c) gärde, Kila sn, Näs hd.

Huvudleden är best form m sg. Om bildningssättet se *Daglösen*.

SKACKEN — *skákæn* åker, Sil sn, Nm hd.

Huvudleden är best form m sg och enligt SOV 9 B s 233 är namnet bildat till adj *skack* 'sned, vind'.

SKAMLÖSAN — *skàmløsa* gärde, Kila sn, Näs hd.

Huvudleden är best form f sg eller n pl. Om bildningssättet se *Daglösen*.

SKAMLÖSEN — *skàmløsø* åker, Öv sn, Nm hd.

Huvudleden är best form m sg och enligt SOV 9 B s 233 är anledningen till namnet okänd. Om bildningssättet se *Daglösen*.

SKARPAN — *skårpa* åker, Bsk sn, Jösse hd.

Huvudleden är best form f sg eller n pl. Enligt SOV 6 s 165 är namnet »en substantivering av adj. *skarp* i bet. 'torr, hård, mager' om åkerjord». SOV:s förklaring av namnets bildning är att namnet är en förkortning av ett äldre **Skarplyckan* e d.

SÄCKEN — *sékən* f d odlad myr och svedjeland, Sid sn, Nm hd.

Huvudleden är best form m sg och är säkerligen en maskulin namn-avledning av det bla i dsl belagda adjektivet *säkk* 'sank', t ex: *da va säkt i myranə*. Jfr *Säckemossarna* i NoB 28: 135. Namnet i Sid sn syftar i så fall på att den f d myren vid namnets tillkomst var sank. Namnet har maskulint genus, fastän lokalen uttryckligen anges vara f d odlad myr och svedjeland. Eventuellt kan man tänka sig association till ett *-å kern* e d och/eller till appellativet *säck* m, vilket ju i best form sg blir *sékən* i dialekten. I SOV 9 B s 238 ses namnet som jämförelsenamn men jämförs dock även med *linsänke* 'linrötningsplats o d' med hänvisning till Sahlgren.

Bildningar till verb

PLOCKEN — *plúkən* åker, Kö sn, Jösse hd.

Huvudleden är best form m sg och namnet är säkerligen en maskulin avledning till verbet *plocka*, väl i betydelsen 'plocka sten'.

II: 3 Huvudleden är en bildning med *are*-suffix

Gråtarn, Räknarn, Svingarn.

GRÅTARN — *gråtarn* åker, J sn, Nm hd.

Huvudleden är best form m sg av en bildning med *are*-suffix. Bildningar med *-are* förekommer enligt Alfvegren till substantiv, adjektiv och verb. Namnet *Gråtarn* kan alltså vara en bildning till *gråt* eller *gråta*, *Svingarn* en bildning till *sving* eller *svinga*. Namnet tolkas i SOV 9 B s 218 som ett s k »jämmeramn». Namn på *gråt* och *gråta* behandlas också i OGB 18 s 176 f, 202 och 287, där de antas syfta på att det av en eller annan anledning skulle varit besvärligt att bruka lokaler med namn på *gråt*. I samband med namnet *Gråtareholmen* påpekas dock att lokaler med namn på *gråt* ibland är fuktiga och översvämmade. I sådana fall kunde namnet även tänkas anspela på lokalens vattensjuka läge och betyda 'den som gråter, d v s pressar fram vatten, är vattensjuk o d'. Jfr *Svingarn* 'den som svänger'.

RÄKNARN — *ræknan* gärde (och skog), Kö sn, Jösse hd.

Huvudleden är best form m sg. Om bildningssättet se *Gråtarn*.

SVINGARN — *svigan* åker, Sil sn, Nm hd.

Huvudleden är best form m sg av *sving* eller *svinga*. Om bildningssättet se *Gråtarn*. Namnet tolkas i SOV 9 B s 237 på följande sätt: »Namnet är best. form av en bildn. med västsv. *-are* till ortsdiäl. *svinga* 'svänga'. Det betyder 'den som svänger, går i en sväng'.»

II: 4 Huvudleden är en bildning med *ing*-suffix

Häjsingen, Jöblingen.

HÄJSINGEN — *hæjsiŋən* gärde, Kila sn, Näs hd.

Huvudleden är best form m sg och enligt SOV 11 s 126 är *Häjsingen* »bildat av subst. och vb *häjsa* (*hæjsə*) 'hässa' på samma sätt som *Gövlingen* ur *gövla*.»

Se nedan.

JÖVLINGEN — *jøvliŋən* gärde, Kila sn, Näs hd.

S v d i a l: vrml: *jåvæɫ* 'tugga utan att få sönder det som tuggas' (Magnusson); vg: *gevla*⁷⁷ 'tugga illa, långsamt' (Rietz 192 a); vml: *gevel* m 'mun, trut'⁷⁸ (Rietz 192 a). — N o d i a l: *geivla* 'gumle, tygga långsamt og med Møie' (Aasen).

Huvudleden är best form m sg och enligt SOV 11 s 126 är namnet »best. form av en mask. *ing*-avledning, ev. till sv. dial. *gävla*, *gövla* 'beta, tugga illa, tugga som idisslare'. Bet. bleve väl då 'plats för betande el. idissling'.» Jfr SOV 6 s 159 *Gävlingensängen* *jævliŋs-* Bsk sn, Jösse hd. Enligt uppgift i SOV 6 s 159 förekommer ett verb *gävla* *jævɫə* 'beta' i jössemål. Jfr no dial *geivla*. Jfr även Frykdalsmålets *jåvæɫ* ovan.

Det värmäländska dialektbelägget har alltså *ä*-vokal i verbet. Rietz anför visserligen en form *gövla*, men från Kalmar län. Att anta verbet *gävla*, *gövla* som grundord för *Jöblingen* förefaller därför vanskligt. Eventuellt kunde man i stället tänka sig ett **gövole*, en dialektal motsvarighet till no dial *Gyple* n 1) 'Afdeling i et større Rum', 2) 'trang Bjergkløft, Bjergrevne', 3) 'Fordybning i Ager form. mangelfuld Pløining' (Ross). Till detta kunde en maskulin *ing*-avledning med diminutiv betydelse ha bildats. Norskt *Gyple* är dock endast belagt i västra Norge.

II: 5 Huvudleden är en bildning med *rud*-suffix

Beträffande *-rud* som avledningssuffix se kap 5 s 124 f. För den stora massan *rud*-namn gäller att *rud* är suffix. Enstaka namn kan vara

gamla och ha appellativet *rud* som huvudled. I de fåtaliga fall då grundordet är ett adjektiv, appellativ eller ortnamn är bindevokalen mellan *rud* och grundordet *ə*. I de flesta *rud*-namnen är grundordet en personbeteckning. Även i dessa namn är bindevokalen *ə* utom i några få fall där fog med *s* förekommer, tex i *Jonsrud* och vissa uttal av *Anders Nils(e)rud*. Här kan dock vokalen *ə* skjutas in som övergångsljud mellan *s* och *r*, tex i *Janjonserud* och vissa uttal av *Anders Nils(e)rud*. Namn av typen *Håmansk(e)rud* är troligen bildade till personnamn, här *Håman* i genitivform med inskott av *k* som övergångsljud mellan *s* och *r*. Namnen har både grav accent, tex *håmánskərúd*, och akut, tex *hámanskrə*, *hámanskə*.

Grundordet är ett adjektiv

BLANKERUD — *blåkərə* gården, f d beb, Kö sn, Jösse hd.

Grundordet är ett appellativ

SKUGGERUD — *skügərə* gårde, Eda sn, Jösse hd.

NÄTTERUD — *nətrə* åker, Ny sn, Jösse hd.

SNIPERUD — *snip(ə)ru snipərə* åker, Tveta sn, Näs hd.

Grundordet är ett ortnamn

RUDERUD — *rúdərə* gårde i Rud, Kila sn, Näs hd.

STRÖMMERUD — *strømərə* gårde i Ström, Kila sn, Näs hd.

Grundordet är en personbeteckning

JONSRUD — *jónsrə* 1 lokal, gården, Bn sn, Jösse hd.

DJUPMANSKERUD — *júpmánskərə* gårde i Djupviken, Kila sn, Näs hd.

JANJONSERUD — *janjónsərə* gårde, Kila sn, Näs hd.

MYRMANSKERUD — *mýrmánskərə* gårde, Kila sn, Näs hd.

TAKFÄLTERUD — *tákfəltərə* gårde, Kila sn, Näs hd.

TAKMANSKERUD — *tákmánskərə* gårde i V Takene, Kila sn, Näs hd.

SANDBERGSKERUD — *sánbéskərə* gårde, Kila sn, Näs hd.

ANDERS NILS(E)RUD — *ánəs nílsvə únəs nílsvə* 1 lokal, delvis igengångna skogsgården, f d torp, Tveta sn, Näs hd.

FRIMANSK(E)RUD — *frimánsk(ə)rə frimanskru* igengånet skogsgärde, f d torp, Tveta sn, Näs hd.

HÅMANSK(E)RUD — *həmánskərúð hámanskə hámanskərə*, 1 lokal, åkrar, f d torp, Tveta sn, Näs hd.

KARMANSK(E)RUD — *kármanskə kàrmanskərúð* åker, f d torp, Tveta sn, Näs hd.

LERMANISK(E)RUD — *lérmániskərə -ru -skə -sk(ə)rúð lèrmániskərə lèrmanskərúð* gärde, f d torp, Tveta sn, Näs hd.

MAGNUSERUD — *mágnusərúð -ó- ərə* gärde, f d torp, Tveta sn, Näs hd.

NANERUD — *nànərə* åkerdel, f d torp, Tveta sn, Näs hd.

PRIGGERUD — *prìgərə* delvis igengånet gärde, f d torp, Tveta sn, Näs hd.

SKYMANISK(E)RUD — *sýmanskru -rú -skərúð* 1 lokal, helt igengångna skogsägor, Tveta sn, Näs hd.

STORBERGSK(E)RUD — *stòrbæʃkərúð ʌ-ʃkrə* delvis igengånet skogsgärde, f d torp, Tveta sn, Näs hd.

SVÅRD(E)RUD — *svæd(ə)rú ʌ-rúð* 1 lokal, delvis igengångna gården, f d torp, Tveta sn, Näs hd.

VICKERMANSK(E)RUD — *vikərmanskərúð -skrə víjərmánskərə* gärde, f d torp, Tveta sn, Näs hd.

ÅSKFÄLT(E)RUD — *æksfæltərə* gärde, f d torp, Tveta sn, Näs hd.

Grundordet kan vara ett appellativ eller en personbeteckning

BJÖRNERUD — *bjðnərə* gärde, Kö sn, Jösse hd.

VARGERUD — *vàrjərúð* gärde, Ny sn, Jösse hd.

UDDERUD — *ðdərə* gärde, Kila sn, Näs hd.

KROKERUD — *kròkəru -rud -rúð* åkerdel, f d torp, Tveta sn, Näs hd.

Grundordet är ovisst

KRAKERUD — *kràkərə* åker, Bsk sn, Jösse hd.

SILBERUD — *sàlbərə* utläge, Kö sn, Jösse hd.

HÄMNINGSRUD — *hæmningsrūd* gärde, Ny sn, Jösse hd.

NUMMERUD — *nòmərə* gärde, Åå sn, Jösse hd.

BURERUD — *burrə* åker, vF sn, Nm hd.

LÖNERUD — *lønərə* gärde, Kila sn, Näs hd.

GETBERGSKERUD — *jétþeskerūd* inhägnad betesmark, f d torp, Tveta sn, Näs hd.

HASSELKVISTRUD — *hást(ə)kvéstrə -ru* igenplanterat skogsgärde, Tveta sn, Näs hd.

KLANGERUD — *klàngərūd klàngərə* gärde, f d torp, Tveta sn, Näs hd.

VALERUD — *vàlərūd -rūd* 1 lokal, odlingar, f d torp, Tveta sn, Näs hd.

II: 6 Huvudleden är en annan typ av bildning

(Skämtsamt) personifierande

TISTELMAN — *tístlman* åker, Sil sn, Nm hd.

Huvudleden är best eller obest form och är enligt SOV 9 B s 238 skämtsamt personifierande. Med hänsyn till bildningssättet jfr det dialektala appellativet *skàkmán* 'skakpinne för nedmatning av säden (på vattenkvarn)'.

Förkortat verbalt uttryck (termen efter Björseth i OGB 18 s 356)

TORKOPP — *tørkóp* 1 lokal, tora sandåkrar, vF sn, Nm hd.

Huvudleden är ett förkortat verbalt uttryck och är enligt OGB 9 s 28 och 18 s 82, 356 och där citerad litteratur vanlig dels på lokaler vilka ligger högt och anses äsyfta ett sådant läge att årsväxten lätt torkar bort, dels tvärtom på lokaler vilka ligger på fuktig mark. I det senare fallet uttrycker det väl en önskan att platsen måtte torka upp, i det första fallet har det väl snarast betydelsen 'stället där det torkar upp'.

TORRT — *tét* ängsmark, Eda sn, Jösse hd.

Lokalen är en torr äng omgiven av mossar. Huvudleden är säkerligen en förkortning av »här är torrt» e d. Att tänka sig ett **Torret*

'det torra mellan mossarna' är orimligt, eftersom lokalen i så fall antagligen skulle hetat *tēt* eller *térə*.

Namn som är exakta motsvarigheter till
personbeteckning

Blomgrenen, Jakoben, Kytten.

BLOMGRENEN — *bləmgrĕn* bråte, M sn, Jösse hd.

Huvudleden är till sin form den exakta motsvarigheten till personbeteckningen *Blomgrenen*, vilket är best form av personnamnet *Blomgren*. Jfr *Kytten*.

JAKOBEN — *ǵàkopən* åker, Ka sn, Nm hd.

Huvudleden är personbeteckningen *Jakoben*, best form av *Jakob*. Jfr *Kytten*. Enligt SOV 9 B s 221 är namnet »givet efter en Jakob, som före mannaminne bodde invid åkern».

KYTTE — *ǵýtŋ* 1 lokal, åker och äng, f d torp, Sil sn, Nm hd.

Här bodde enligt meddelaren en person kallad *ǵýtŋ*. Jfr liknande bildningar i OGB, t ex: *Hoppen hópən*, Skee sn, Vätte hd, efter en person kallad *Hoppen* (bd 20: 1 s 82) samt *Klinken klíkən*, Tjärnö sn, Vätte hd (bd 20: 2 s 83). Lokalen kallas även *Kyttetorpet*.

Namnet *Kytten* är till sin form den exakta motsvarigheten till personbeteckningen *Kytten*. Det kan inte anses särskilt troligt, att en personbeteckning direkt övergått till ett ortnamn. Man kan dock tänka sig att eftersom personbeteckningen *Kytten* har samma form som vissa ägonamn, t ex *Plocken* m fl, har personnamnet använts som ägonamnsbeteckning analogt med sådana namn.

III HUVUDDLEDEN ÄR ETT DIALEKTALT APPELLATIV ELLER EN SPECIELL NAMN- BILDNING, OVISST VILKET

Gubban (lh), *Holtarna*, *Jordurden*, *Kasen*, *-lycken*, *Slacken* (lh), *-släppen*.

Samtliga kommenteras nedan. Frekvensen anges endast i namnkommentaren.

GUBBAN — åker, lh 1836.

Sv dial: vg: *guḃa* (verb) i reflexivum, tex: *dä gābbar sāk te ārsa* 'det bildas tjocka molntappar på den klara himlen' (Kållands hd); *guḃas* (deponens) *börja gubbas i vrāra* 'börja skymma i vrårna' (Åse hd); dl: *gūḃv* 'bolma' (Västerdalarna). — No dial: *gubba* (verb) 'dampe, danne Taage' (Ross) (d v s 'ånga, bilda dimma'); *Gubba f* 'Damp, Taage' (Aasen).

Gubban förekommer som huvudled i *Norra Gubban* och *Södra Gubban* *gḃa*, namn på gården i By sn, Näs hd⁷⁹ (SOV 11 s 126). I SOV ses *Gubban* som en ellips av något **Gubbängen* eller **Gubblyckan*. Lika troligt är dock att *Gubban* är antingen best form sg av en motsvarighet till no dial *gubba f* eller en namnavledning direkt till verbet *gubba*. Appellativet är belagt i VestAgder, AustAgder med betydelsen 'Damp, Taage'. Verbet *gubba* med betydelsen 'ånga, bilda dimma, bilda moln o d' är belagt i no och sv dial (Trondhjem, Västergötland, Västerdalarna).

Namnet syftar i så fall på den dimma som ibland bolmar upp från åkern. Jfr namnet *Dimbo*, by i Lännäs sn, Askers hd, Närke, < **Dimbunes* 'dimnäset, det dimmiga näset' (Sahlgren NoB 4: 172 f).

HOLTARNA — *həltanə* utbruk, M sn, Jösse hd — *-həltəna* åker, Tveta sn, Näs hd, *péprhəltəna*.

Holtane *həltanə* förekommer som bebyggelsenamn i Naverstads sn, Bullarens hd (OGB 18 s 84). I kommentaren påpekas att namnet är pluralt av typen *Fjälla*, *Berga* men inte att sk moving från grundordets neutrala genus till maskulint eller feminint genus förmodligen

har ägt rum: »Namnet tillhör väl samma pl.-typ som Fjälls s. 7, endast med den skillnaden att här best. form (ett resp. **hultarna*) föreligger; denna specialtyp (på -*anə*) tillhör n. hälften av Boh., Dal och s.v. Värml., medan pl. på -*ara* (resp. *-*erna*) är utmärkande för s. Boh. (jfr Janzén Subst. 220 ff.).» Se vidare härom inledningen s 14 f. Under namnet *Holtane* ges vidare en kort översikt av namn av typen *Bergane*, *Hultane* m m, en namntyp som är vanlig i en del av Västsverige. »Gårdn. *Holtane*, *Håltane*, *Hultane* förekommer ytterligare åtmin. tre ggr i n. Boh. och fyra ggr på Dal. ON av samma typ i Bullaren äro Rönne och Rönne s 109, 112; jfr, utom därunder anförda paralleller, *Bergane* i Krokstads sn, Boh., samt sju gr på Dal och en gg i s.v. Värml. (SOV 4, 31), *Edane* i Brunskogs sn, Värml., *Norane* en gg på Dal (SOÄ 19, 152, gränsande till Bullaren!) och två ggr i Värml. (SOV 4, 35 samt Silleruds sn), *Risane* på Dal (SOÄ 19, 50), *Torpane* i Bokenäs och Kville socknar, Boh., samt fem ggr på Dal.» Se vidare under *hult*.

JORDURDEN — *jòdur* 1 lokal, igenväxta åkrar, Bl sn, Nm hd.

F v n: *urð* f 'Stenurd, Hob af de under et Fjeld derfra nedstyrtede Stene'. — Sv dial: *urd* f 'stenig mark; med större och mindre stenar beströdd mark' (Älvdalen). — N o dial: *urd* f 'Steengrund, Steenbanke'; 'en Plan eller Skraaning hvor Grunden bestaar af tæt liggende Stene eller Klippestykker' (Aasen). — N i s l: *urð* f 'Ur, en med Klippestykker bedækket Strækning'.

Enligt SOV 9 B s 221 är namnet oklart. Man kan dock jämföra med *Stenurden* *stènúr* (s 175), namn på berg med nedrasade klippblock. Det senare tolkas som »best. form av sv. dial. *stenurd* f. 'stengryt', som här (möjl. genom anslutning till det mask. *ås*) antagit mask. genus».

Det är tänkbart att ägonamnet är en elliptisk bildning till en sammansättning med — eller eventuellt en moverad avledning av — ett feminint appellativ **jordurd* som skulle kunna betyda 'urden med jord' till skillnad från nakna stenurdar. Huvudleden är i så fall best form m sg. I detta fall kan man tänka sig en maskulin ellipsisbas, t ex *åkern*. Man kan också tänka sig att *Jordurden* är en gammal dativ sg best form av *urd* - *urden* > *urden* > *urdn* > *ur*. I så fall kan namnet ha uppfattats som maskulinum p g a formlikhet med övriga dialektala maskuliner i best form sg. Jfr gårdsnamnen *klærvænə* och *vigrænə*, Sk sn, Nm hd, vilka är belagda sedan 1500-talet (SOV 9 A s 58 f).⁸⁰ Om namnet *Jordurdens* ålder är dock intet känt. Om *Jordurden* är ett dativiskt namn, är huvudleden best form dativ sg av ett feminint ord.

KASEN — *kāsən -ǫ-* gärde som gränsar mot skogen, Tveta sn, Näs hd (= *kāsa* s 60) — *-kasen* skogsgärde, lh 1864, *Ormkasen*.

Huvudleden *kasen* kan vara antingen en maskulin moverad avledning av — eller en elliptisk bildning till en sammansättning med — appellativet *kas* f, n (se s 60 ovan) eller en hyperkorrekt form av ovan nämnda appellativ. Eventuellt kan *kasen* också vara best form m av en vrml motsvarighet till det på s 60 omtalade maskulina *kas* 'brinnande rishög' (boh). Vidare kan *Kasen* vara ett dativiskt namn liksom fallen *Jordurden* ovan och *Kullycken* nedan.

-LYCKEN — *-løkən* åker, Ba sn, Jösse hd, *kūlōkən*.

Huvudleden kan antingen vara en hyperkorrekt form av *lycka* f eller en speciell namnbildning till detta ord. Vidare kan namnet vara dativiskt. Härom E Noreen i uppsatsen Några ortnamn på Dal (NoB 5: 93). Se not 29.

SLACKEN — åkerdel, lh 1849.

Huvudleden kan antingen vara skriftspråklig form av *slack* f (se s 41), en speciell namnbildning till detta ord eller ett dativiskt namn.

SLÄPPEN — *slēpən* åker, Sil sn, Nm hd, *bəsəllepən*.

Alt 1. No dial: *slēpp* m 'det at man slipper noget, ikke holder rigtig fast' (Aasen).

Alt 2. Sv dial: vrml: *släppa* f 'plats där man släpper ut timmer'; 'sättning i marken, tex vid tjällossning' (ULMA); 'brant backe där timmer släppes att gå ned av sig självt' (Magnusson). — No dial: *Slēppa* f 'Sted hvor noget gives Frihed eller nedskydes'; 'Timberslepe' (Ross).

Huvudleden kan vara best form m sg av ett dialektord **släpp* 'en plats där man släpper ut något' eller eventuellt 'en plats där man inte kan hålla något djur instängt', en värmländsk konkret motsvarighet till abstrakta no dial *slēpp* m. Huvudleden kan också vara best form sg av en maskulin moverad avledning till — eller elliptisk bildning till en sammansättning med — *släppa* f. Om man jämför betydelserna i sv och no dial, tycks grundbetydelsen för *släppa* vara 'plats där något släppes'. Ur betydelsesynpunkt förefaller det troligare att huvudledens grundord är *släppa* f, eftersom detta har konkret betydelse. Jfr SOV 9 B s 212: »Namnet betecknar väl urspr. en inhägnad, där man brukat släppa en bagge (baggar) på bete.»

IV HUVUDLEDENS ETYMOLOGI ÄR OVISS DESS FÖRHÅLLANDE TILL DIALEKTALT APPELLATIV M M ÄR OBESTÄMBART

BOMPA — *bòmpa* gärde, Ho sn, Nm hd.
Jfr SOV 9 B s 211.

BÅA — *båa* åker, Gsk sn, Jösse hd.

DUSCHLA — *dúschla* åker, Ba sn, Jösse hd.

FIKA, FIKERA — *fika fìkera* -æ- 1 lokal, åkerdelar, Tveta sn, Näs hd
— *-fika* åkerdel, Tveta sn, Näs hd, *şælfika*.

Den lokal som betecknas *fika fìkera* ligger avsides i fuktig skogsmark. Lokalens form framgår av kartan s 95.

Källfika ligger nära gårdsbyggnaderna, vid gårdens källa, och består av ett litet, nästan kvadratisk område, omgivet av andra åkrar.

En möjlighet är att *fika* är n pl av *fik* n 'brådska'. Sidoformen *fìkera* kan då vara en feminin eller maskulin plural namnavledning av detta ord med samma bildningssätt som namnen *Fallarna*, *Fjällarna*, (se s 78). *Fik* n är dock inte belagt från Värmland men från Västergötland (ULMA) och i no dial (Ross). En annan möjlighet är att huvudleden är en bildning till vrml *fika* 'fika, vara angelägen om något' (Magnusson). Jfr ägonamn av typen *Trätan*.

-FÄLLA — *-fèla* gärde, Sid sn, Nm hd, *svìnfèla*.

Huvudleden kan vara best form pl av *fälle* n (se d o s 66) eller best form sg av *fälla* f 1) 'fälla för djurfångst', 2) ='fälle'. Enligt SOV 9 B s 237 är namnet ungt. SOV ansluter sig till den förklaring som ges på namnkortet och ser huvudleden som best form av *fälla* f i den ovan angivna betydelse 1. Tolkningen förefaller dock oviss, eftersom det får anses som lika troligt att namnet skulle syfta på att man här gjort en uthuggning i skogen, *fälle*, för att skaffa bete.

GUPPA — *gùpa* åker, Gsk sn, Jösse hd.

Sv dial: vrml: *guppa gèpə* f 'litet notkast, notvarp' (Ha sn, Kst hd). Jfr även *gupp gəp* m 'kort kjortel' (Ra sn, Kils hd); dsl: *gùpa* f 'en liten fisk som endast blir 1 1/2 tum och begagnas som agn för ål och abborre'.

I Krokstads sn, Sörbygdens hd (OGB 17 s 94) förekommer ett åker-namn *Guppan gùpa* som avser en liten åkerlapp med lämningar efter bebyggelse. Namnet är dunkelt enligt OGB, men enligt samma källa förekommer ett appellativ *gupp* m 'kort kjortel' i samma härad liksom ett verb *guppa* 'guppa, stympa, bedraga'. I kommentaren omnämns också dsl *guppa* f 'halmdocka som används vid ett slags jullek'. Här diskuteras också möjligheten av att namnet kan vara en förkortning av ett **Guppängen*, där bestämningsleden kunde vara verbet *guppa* ungefär i dess riksspråkliga betydelse ('på platsen finnes en brant ängsbacke med ett slags *gupp*. Hövagnarna måste ha »*gupp*at» när man kört där»). Mot en tolkning av namnet med anknytning till rspr *gupp* talar att appellativet *gupp* i denna betydelse är främmande för genuint bohusmål. (OGB 17 s 225 och där anförd litt). Enligt muntlig uppgift av R Broberg, ULMA, är *gupp* i denna betydelse inte heller vanligt i vrml. Man kan däremot med OGB tänka sig att namnet är ett person-öknamn **Guppan*, vilket kan anknyta till *gupp* m 'kort kjortel'. Jfr *Kytten* s 88. Lämningarna efter bebyggelse gör detta sannolikt.

Guppa kan också vara ett icke belagt dialektalt appellativ **guppa* f med en (grund)betydelse av 'något litet, avkortat'. Jfr verbet *guppa* 1) 'hugga av svansen, stubbsvansa' Vg, sm, 2) 'hämnas, skada' Dls vg (Rietz 222 b), *gupp* m 'kort kjortel', *guppa* f 'liten fisk' och *guppa* f 'litet notkast'. Möjligen skulle *Guppa* också kunna ses som best form f sg av dsl *guppa* 'liten fisk'. Namnet skulle då vara ett jämförelse-namn och antingen kunna syfta på formlikhet eller på att lokalen är liten som en *guppa*.

HILLEVARA — *helvára* förr odlad mossmark, mosshals, Bl sn, Nm hd.

Vid *Hillevara* ligger *Hillevarsbäcken* och *Hillevarsåsen*. Liksom i fallet *Skenan* s 79 f är det osäkert om åkernamnet eller namnet på bäcken eller åsen är det primära.

SOV anser namnet vara antingen a) sammansatt med ett vg *hille* 'skogklädd höjd' i bestämningsleden och huvudleden oklar eller b) osammansatt, nämligen en form av ordet *hillebard* (9 B s 219).

Enligt SOV tycks *hillebard* i äldre tid ha varit femininum. Även om detta inte skulle ha varit fallet i äldre språk i Nm hd, kan grundordet



Ek 10 C Åmål 2 g Gunnarsbol. Ekvidistans 5 m. Lokalen består av det markområde som betecknas *Fikerna* på kartan samt de två sydväst därom belägna inägora.

ändå vara *hillebard* och namnet kan vara en moverad avledning till detta ord eller ellips. För att en härledning som bygger på *hillebard* som grundord skall vara ett tänkbart alternativ, måste dock utvecklingen $b > v$ förklaras.

HÅVEN — *håven* gärde, Kila sn, Näs hd.

Huvudleden kan vara best form m sg av dialektordet *hå(v)* 'efterväxt, efterskörd av gräs som växer upp efter slåtern'. Ordets genus är växlande: vrml m; dsl m, n; vg m f n; no dial m, f. Jfr här tolkningen

av *Håv(e)rängen*, åker i Kville sn, Kville hd (OGB 16, s 222), *Håväckran*, Härryda sn, Sävedals hd (OGB 1 s 195) samt eventuellt **Håvhög* i Landvetters sn, Sävedals hd (OGB 1 s 243), i vilka *hå(v)* anses vara 'efter-skörd av gräs'. Om leden innehåller *håv* 'gräs m m' är det dock sannolikt att namnet är en speciell namnbildning, eventuellt en ellips av t ex **Håvtegen*.

Huvudleden kan också vara no och sv dial *hå* 'liten vik, utvidgning av å m m'. OGB antar att bebyggelsenamnet *Håven* i Lane-Ryrs sn, Lane hd, kan vara detta ord »i så fall med inskott av ett hiatusfyllande -v-, varvid möjligen association med *håv* kan ha spelat in. Subst. *hå* används i Norge bl.a. om 'en utvidgning af en aa, som ialdfald i flom-tiden løber ind og ud paa beholderens ene side med sin vandmasse'. [— — — —] I sv. ON är ordet känt bl.a. från Vrml., Dal och Vgtl» (12 s 98 f). I SOV tolkas namn på *hå*- vanligen som innehållande *hå* 'utvidgning av vattendrag'.⁸¹ Dessa namn är dock antingen namn på vattensamlingar eller vattendrag eller också är lokalerna belägna invid dylika. Beträffande *Håven* i Kila sn meddelar namnkortet ingenting om terrängförhållandena. Lokalen kan inte heller numera lokaliseras. Därför går det inte att avgöra vilket som är mest sannolikt av tolkningsförslagen.

Slutligen kan huvudleden givetvis vara *håv* 'fiskehåv' i jämförande användning. Denna betydelse verkar inte vara vanlig i ortnamn men förekommer som alternativ i tolkningen av bebyggelsenamnet *Håven* i Lane-Ryrs sn, Lane hd (OGB 12 s 98 f).

JÄNKEN — *jægkən* igenväxta odlingar, Sid sn, Nm hd.

jægkən förekommer även som åkernamn i Naverstads sn, Bullarens hd (OGB 18 s 290). Det åsyftar enligt OGB »*jäm*k», d v s 'jämkning, omreglering' av ägor och jämförs med samma namn i SOÄ 19 s 91. *Jäm*k är dock inget genuint dialektord och något dialektalt *jægk* m har inte heller kunnat beläggas. I SOV 9 B s 149 finns ett naturnamn *Jänken*, vilket betecknar en udde i Ösjön i Sil sn, Nm hd. Enligt SOV gavs namnet vid en lantmåteriförrättning. »Då det hade visat sig svårt att komma överens om ett namn, menade han att de fick väl »*jänke*» (jämk) och då kunde det väl passa med namnet *Jänken*».

Huvudleden *jægkən* kan också vara a) en maskulin bildning (avledning eller ellips) till vrml *jægk* n 'tjat, gnat, gnäll'; jfr här namn som *Gråtarn* med avseende på betydelsen; b) en namn-avledning till verbet *jänka* (till) i den i Gsk sn, Jösse hd, belagda betydelsen 'foga till'. I det sistnämnda fallet kunde åsyftas att man »*jänk*te te» nya ägor undan för undan och leden kunde tänkas anspela på den ständigt fortgående

nyodlingen. Denna förklaring är given av meddelaren i anslutning till ett *Jänken*⁸² i Gsk sn, Jösse hd.

KLINKA — *klyka* utbruk, Kila sn, Näs hd.

Enligt SOV 11 s 126 är namnets härledning okänd. Jfr dock naturnamnet *Klinkåsen* *klykåsn*, som betecknar en ås i Sk sn, Nm hd. Bestämningsleden är här en personbeteckning *Klink*, en smed som hade sin smedja på eller vid åsen (SOV 9 B s 164). I flera av de namn på *klykan* som förekommer i Göteborgs och Bohus län anses ordet vara en personbeteckning. Ex: OGB 20:2 s 83,⁸³ 18 s 76.⁸⁴ Möjligen kan man även i namnet *klyka* ovan se en bildning till en personbeteckning.

-KNIPEN — *-knipen* brant åker i J sn, Nm hd, *mårknipen*.

Alt 1. S v d i a l: vrml: *knip(e)* 'plågåre' i *hästeknip(e)* enligt SOV 9 B s 164 f.

Alt 2. N o d i a l: *Knip m* 'Fjeldtop med steil Side' (Ross).

Huvudleden är troligen best form m sg till ett dialektalt *knipe* abstraherat ur *hästeknipe* (se alt 1). Namnets betydelse blir då 'märrplågaren' och namnet kan anknytas till åkernamn som *Pinan* och *Plågan*. Lokalens branta läge har givit upphov till namnet. Formellt kan huvudleden vara *knip m* 'berg(topp) med brant sida' (alt 2). I OGB 5 s 71, 185 tolkas namn på *knibøn* som alt 2 ovan, men det påpekas även att namnet kan åsyfta något hopknipet. Samma namn på ett f d torp tolkas såsom syftande på lokalens läge i en **knip m, d v s* 'hopknipning, förträngning av en dal mellan berg' (OGB 10 s 23 jfr s 6). I SOV 9 B s 229 tolkas *mårknipen* som 'märrstupet' med hänvisning till *Knipåsen*, en höjd i vF sn, Nm hd, med ett brant stup på ena sidan. »Enligt sägnen brukade rackarn, kallad *knipen* (*hästeknipen*), avliva hästar genom att störta dem utför stupet. Ordet *hästeknipe* användes nu i bet. 'hästplågåre'» (a a s 164 f).

Mot SOV:s tolkning kan invändas följande. Att åkern *Märreknipen* skulle ligga i en backe som är så brant som ovan omtalade höjd är inte troligt. Namnet kan givetvis från att ha betecknat en höjd med någon annan, brantare sida ha övergått till att beteckna en åker på höjden. Det sägs dock uttryckligen i kommentaren på namnkortet att lokalen är en brant åker och någon höjd i anslutning till åkern omtalas ej.

KOLLSA — *kølsa* förr odlad myr, Bl sn, Nm hd. Lokalen kallas även *Kollsemyr* *kølsæmyr*. Jfr SOV 9 B s 224.

-KYL — *-sylv* kilformigt, svagt sluttande område, ängsmark, vid bäck. Tveta sn, Näs hd, *smø(s)sylv*.

Möjligen kan huvudleden vara terrängordet *köl*, kanske i betydelsen 'myr- eller mosskomplex', vilken enligt Lindberg förekommer i Värmland (Lindberg s 189, 201 och 207). Med hänsyn till lokalens beskaffenhet förefaller betydelsen 'myr- eller mosskomplex' (= 'sumpig slåttermark') mycket trolig. I så fall skulle lokalen vara en del av en vidsträckt sumpig slåttermark. Så är även fallet, eftersom lokalen är en del av en vidsträckt, förr sumpig ängs- eller myrmark, vilken ligger vid en bäck tätt intill en skogbeväxt höjd. En betydelse 'utmark, ödemark' förefaller mindre trolig också med hänsyn till bestämningsleden *smedje-*. Jfr dock *Smedjekölen* i Nössemarks sn, Dalsland (Lindberg s 211). Här antar Lindberg betydelsen 'utmark, ödemark' och menar att namnet betecknar en partialköl av ödemarken i fråga.

En stötesten är dock att *y*-vokal förekommer i namnet i Tvetå sn, Näs hd, men *ö*- och *ú*-vokal i de värmländska och dalsländska *köl*-namnen (Lindberg s 207 och 210 f). Vidare anger Kallstenius genomgående *ú*-vokal för ordet *köl* (Kallstenius s 79 f). Man kan visserligen jämföra detta med uttalet av *kött* med *y*-ljud i vissa socknar i norra och mellersta Värmland (Kallstenius s 85). Kallstenius antar att uttalet med *y* beror på ställningen mellan »č ock t». Vidare finns uttalet *sny* för *snö* i bl a Ba, Bsk och M socknar, Jösse hd (Kallstenius s 78), *hy* för *hå* i nNy sn i norra Värmland (Kallstenius s 77) samt *hy-* i *hökämma* i Öm sn, Nm hd (ULMA). Anknytningen av *-šyč* till *köl* får dock anses som osäker.

MAGGA — *måga* odlad myr, Tö sn, Nm hd.

Magga kan vara en ellips av ett **Maggemyren* (jfr SOV 9 B s 227) eller en bildning liknande *Kytten* s 88.

MULLPOSA/MULLFOSSA — *múlþúsa múlþúsa* åker, M sn, Jösse hd.

Härledning okänd enligt SOV 6 s 163.

Man kan dock tänka sig att åkerns namn är det i Vetenskapsakademiens handlingar (1749 s 283) belagda *mullfösa* »Vänder dess (plogens) rörliga mullfösa jorden till större delen [— —]» (OAUd). I så fall syftar namnet troligen på formlikhet.

PATRONA — *pàtrona* åker, Kö sn, Jösse hd.

Huvudleden kan antingen vara ett feminint dialektalt appellativ *patrona* som avletts av *patron* eventuellt efter mönster av *matrona* o d. Leden kan också vara en feminin moverad avledning av det maskulina *patron* eller en ellips av ett **Patronsmyren* e d.

-RENA/-RÄNNA — *-rēna -rēna* åker, Tö sn, Nm hd *krønæs-rēna krønæs-rēna*.

Enligt SOV 9 B s 225 kan huvudleden vara *ren* f 'åkerren'. Angående kvantitetsväxlingen se s 24 f. Man kan också tänka sig att grundordet inte är *ren* 'åkerren' utan *ränna* och då syftar på åkerns smala form. En möjlighet är att namnet åsyftar ett *krondike*, d v s ett dike grävt med statsbidrag.

SKANSEN — *skānsn*, »betesdag» på en flack bergshöjd, Kö sn, Jösse hd.

I samma sn finns även en ås, *Skansen skānsa*. Enligt SOV 6 s 151 är det möjligt att någon *skans* funnits där, eftersom socknen ligger i en gränstrakt och två skansar, Eda skans och Morast skans, funnits i gränssocknen Eda.⁸⁵ I så fall skulle även det här behandlade ägonamnet kunna anslutas till ovan nämnda *skans*-namn. Enligt upptecknaren består lokalen av en flack bergshöjd. Namnet kan från början ha betecknat själva bergshöjden. Om några förskansningar där är intet bekant enligt kommentaren på namnkortet. Enligt SOV är det inte heller känt, om någon skans funnits på åsen *Skansan*. Befästningarna kan dock ha jämnats med marken under gränsstriderna i dessa trakter. En annan möjlighet är att man i höjderna i Köla sett en likhet med tex Eda skans, som på avstånd påminner om en låg, flack bergshöjd.

SKÄLDBRED — *sēlbrē sēlbrē* f d hmd, nu åkrar, Öv sn, Nm hd.

I SOV tolkas namnet på följande sätt: »Namnet finns som åkernamn (*Skäldbrederna*) i Askims sn och hd, Göteborgs och Bohus län, och som gårdnamn (*Skjelbred*, *Skjelbrei*, *Skjelbreien*, *Skilbrei*), sjö- och skärnamn (*Skjellbreida* o.d.) i Norge. På Island finns det på tre ställen som jökelnamn (*Skaldbreið*). Den urspr. (fvn.) namnformen är *Skjaldbreið(r)* och bet. måste ha varit 'något som är brett, har rundaktig omkrets och är jämnt el. svagt välvt som en sköld' (se NG XII s. 302 Indrebø, No. innsjön. I s. 176 f., OGB III s. 266)» (SOV 9 B s 234 f). Jfr även OGB 17 s 193.

SKRAMLE — *skrāmle* åker (och skogsmark), Gsk sn, Jösse hd.

Enligt traditionen var lokalen bebyggd före digerdöden. Spår efter gammal bebyggelse finns på lokalen.

I Uppland finns *skrammel* n belagt med en betydelse av 'något som är dåligt, oländiga stenar, ris o d, ris, stubbar i skogen' samt 'något odugligt ur jordbrukssynpunkt' (OAUD). Möjligen kan denna betydelse vara för handen i det här behandlade namnet.

SKYLARNA — *sylana* vid älven liggande gärde till tre gårdar, vF sn, Nm hd.

Lokalen består av sank mark som förr översvämmades. Enligt SOV 9 B s 234 är namnet best form pl av rspr *skyl*. *Skyl* förefaller inte vara ett värmländskt dialektalt ord. Det finns inte heller upptecknat från Värmland men däremot från Västergötland, Västmanland, Dalarna. Inte heller verkar det vara särskilt troligt att man odlat säd på den sanken marken.

SNUSKA — *snúska* gärde, Åå sn, Jösse hd.

Eventuellt kan leden vara en bildning till *snusk*.

STUTTA/STÖTTA — *stóta stúta* åker, Tveta sn, Näs hd.

Lokalen bestod 1851 av *Stöttegärdet*, *Stötteåkern*, *Stöttekullen* och *Kvarnspjället*. 1884 kallades en del av ägan *Stötta(n)*.

Huvudleden är best form f sg eller n pl. Namnet kan vara en singular, feminin parallell till de bohusslänska namnen *Stöttarna*,⁸⁶ d v s en avledning till det dialektala adjektivet *stūt* 'kort' vilket är väl belagt i orstdialekten. Namnet kan också vara best form sg av appellativet *stött* f 'stötta'. Namnet kan också vara en ellips.

Om namnet är en bildning till adjektivet *stūt*, är växlingen mellan *u*- och *o*-vokal i namnet märklig. Eventuellt kan den jämföras med växlingen mellan *u* och *ö* i *stund* (Kallstenius s 99). Kanske kan uttalet *stóta* ses som korrektion av *stúta*? Riksspråkligt kort *ö* motsvaras av *u* i en stor del av Nordmarks hd, t ex i *blött blåt* (Kallstenius s 82).

YREN — *yr* åker, Bl sn, Nm hd.

Enligt SOV 9 B s 241 är namnet flertydigt. Åkern är nu skogbevuxen. Den var förr fyrkantig och namnet ansågs av meddelaren hänga samman med att tegarna gick i olika riktningar. Förklaringen förefaller rimlig. I så fall skulle namnet troligast vara en maskulin avledning av adjektivet *yr*, antingen med den betydelsen att åkern vore *yr*, d v s hade yrsel, eller vore vild och yr.

AVDELNING 2

KAPITEL 1. NAMNENS BYGGNAD

Namnen i materialet är normalt uppbyggda ¹ på ett av följande sätt:

- A. Huvudled med bestämning.
- B. Huvudled utan bestämning.
- C. Bestämning utan huvudled.

Vissa namn består alltså av enbart huvudled. Huvudled kan vara ett enkelt eller sammansatt dialektalt appellativ eller en speciell namnbildning, t ex *Plocken*, *Gulvedan*, *Högran*, *Sniperud*.

Det kan ibland vara vanskligt att avgöra om ett namn består av en huvudled som är ett sammansatt dialektalt appellativ eller om namnet är tvåledat. Vid bedömningen av detta har jag tagit hänsyn till om ordet av upptecknare och/eller meddelare anges vara ett sammansatt ord samt om det förekommer som sammansatt i ULMA:s samlingar. Någon systematisk genomgång av dialektsamlingarna för att belysa denna fråga har jag inte gjort.

Svårbedömda gränssfall är följande: *råggärde*; *hästhag(e)*, *kohag(e)*, *oxhag(e)*, *fårhage*, *kalvhage*, *kornhage*, *kålhage* (lh), *potatishage* (lh), *lammhage*, *svinhage*; *hampland*; *linlycka*, *åkerlycka*; *rovmyr*; *linåker*, *ärtåker*, *hampåker*, *veteåker*, *rågåker*, *potatisåker* (lh); *roväng*.

Det stora flertalet fall är dock otvetydiga i detta avseende. Ex: huvudled utan bestämning: *Udden*, *Fjärdingen*; huvudled med bestämning: *Västra kullen*, *Kroklyckan*.

Förhållandet mellan huvudled med bestämning och huvudled utan bestämning är av vikt vid undersökningen av namnens bestämdhet och av deras uppbyggnad.

De kvantitativa skillnaderna mellan de båda grupperna, namn med respektive utan bestämning, är ganska stora, både då namnens bestämdhet och deras uppbyggnad undersöks. De eventuella oriktigheter som kan uppstå i samband med ovan nämnda svårbedömda fall har därför inte någon praktisk betydelse vid bedömningen.

Exempel på den tredje namntypen, namn med bestämning utan huvudled, är *Knuts* (Kila sn, Näs hd), *Östom bäcken* (Gsk sn, Jösse hd).

De olika namntypernas frekvens belyses nedan. Observera att namn med oviss tolkning inte är medtagna här.

	A Huvudled med bestämning	B Huvudled utan bestämning	C Bestämning utan huvudled	D Tveksamt om A el B	S:a
Jösse	796	231	15	10	1 052
Nordmark ..	565	226	1	8	800
Näs (K+T) .	890	333	19	10	1 252
Lh	285	64	0	12	361

I de fall där huvudleden förekommer med bestämning är huvudled = efterled utom i två fall i Tveta sn, Näs hd: *Gärdet vid källaren* och *Gärdet bort i haget*.

Det framgår här klart dels att namn med huvudled med bestämning som väntat är vanligast, dels att åtminstone något namn i varje härad består av enbart bestämning. Namn med bestämning utan huvudled är koncentrerade till tre socknar i Jösse hd, Ba (4), Bsk (9), Gsk (2). I socknarna Kila och Tveta, Näs hd, är fem respektive 14 sådana namn belagda. Det enda namnet utan huvudled i Nordmarks hd är upptecknat i Sil sn.

KAPITEL 2. GENUS

I inledningen har vissa problem angående genusförhållanden hos ägonamn berörts. Se t e x s 17 f. För att försöka komma till klarhet om huruvida något genus hos ägonamn kan sägas vara mer frekvent än något annat, går jag här igenom genusförhållandena i mitt material. Beträffande indelningen av materialet se s 19 ff.

Huvudleden är ett dialektalt appellativ

Genusförhållandena hos de ägonamn vilkas huvudled är ett dialektalt appellativ i normal böjningsform redovisas i följande sammanställning.¹

Totalöversikt över genusförhållanden hos namn där huvudledens grundord är ett dialektalt appellativ.

	Huvudledens genus					S:a
	kan bestämmas				kan ej bestäm- mas	
	M	F	N	S:a		
Jösse	252	381	289	922	92	1 014
Nordmark ²	294	258	158	710	71	781
Näs (K+T)	226	313	600	1 139	53	1 192

Följande översikt över samma förhållanden visar vilket genus som är mest frekvent.

	Mest frekvent
Jösse	—
Nordmark ²	M/F
Näs (K+T)	N ³

Tyvärr går det inte att uttala sig om förhållandena mellan olika genus i Jösse härad på grund av det stora antalet namn vilkas genus ej kan bestämmas. Av samma skäl går det inte heller att avgöra om maskulinum eller femininum är mest frekvent i Nordmarks härad.

Av översikten framgår dock att man kan misstänka att inte något

speciellt genus är utmärkande för de ägonamn vilkas huvudled är ett dialektalt appellativ.

En statistisk prövning av materialet i syfte att utröna genusförhållandena i den okända populationen (av ägonamn) i de undersökta områdena gav följande resultat:

Hypotesen att det råder likformig genusfördelning mellan häraderna förkastas på 0,1 %-nivån. Likaledes förkastas hypotesen om jämn genusfördelning inom varje härad på 0,1 %-nivån.

Om man jämför genus parvis, varje härad för sig, får man följande resultat:

Jösse:	M mot N: ej signifikant
	F mot N: signifikant (på nivån 0,1 %)
Nordmark:	M mot F: ej signifikant
	F mot N: signifikant (på nivån 0,1 %)
Näs (K+T):	M mot F: signifikant (på nivån 0,1 %)
	N mot F: signifikant (på nivån 0,1 %)

Den statistiska prövningen av materialet tyder alltså på att den bild av genusförhållandena i området som den schematiska översikten på föregående sida ger också gäller hela populationen dock med tillägget att femininum är mest frekvent i Jösse hd.

I en del av de namn som ingår i materialet betecknar huvudleden område, areal od generellt eller kameralt. Jag undersöker nedan genusförhållandena hos dessa namn.

Totalöversikt över genusförhållanden hos namn där huvudledens grundord är ett dialektalt appellativ som betecknar område, areal od generellt eller kameralt.

	Huvudledens genus					S:a
	kan bestämmas				kan ej be- stämmas	
	M	F	N	S:a		
Jösse	8	6	23	37	4	41
Nordmark ⁴	19	1	16	36	5	41
Näs (K+T)	8	3	17	28	0	28

Följande översikt över samma förhållanden visar vilket genus som är mest frekvent.

	Mest frekvent
Jösse	N
Nordmark ⁴	M/N
Näs (K+T)	N

I två av de tre undersökta häraderna verkar alltså neutralt genus ha övervikt i namn av denna typ.

En statistisk prövning avseende förhållandena i den okända populationen ger följande resultat:

Hypotesen att det råder likformig genusfördelning mellan häraderna förkastas på 5 %-nivån. Likaledes förkastas hypotesen om jämn genusfördelning inom varje härad på 0,1 %-nivån för Jösse hd och Nordmarks hd samt på 1 %-nivån för Näs hd.

En parvis jämförelse av de olika genuskategorierna inom varje härad för sig ger följande resultat:

- Jösse: N mot M: signifikant (på nivån 1 %)
 M mot F: ej signifikant
 Nordmark: M mot N: ej signifikant
 N mot F: signifikant (på nivån 0,1 %)
 Näs: N mot M: ej signifikant
 M mot F: ej signifikant
 N mot F: signifikant (på nivån 1 %)

Den statistiska prövningen av materialet tyder alltså på att genusförhållandena i materialet motsvarar de som råder i hela populationen, så när som på att det ej går att avgöra om neutrum förekommer oftare än maskulinum i Näs hd.

En del av de namn som ingår i översikten s 104 kan vara gamla naturnamn och man kan inte utesluta möjligheten av att dessas genus kan ha slagit igenom i hela materialet. I så fall visar översikten endast dessa naturnamns genus. För att försöka få klarhet i om detta är fallet, undersöker jag om samma genusförhållanden råder hos namn där huvudledens grundord är ett dialektalt appellativ som betecknar naturföreteelse.

Totalöversikt över genusförhållanden hos namn där huvudledens grundord är ett dialektalt appellativ som betecknar naturföreteelse.

	Huvudledens genus					S:a
	kan bestämmas				kan ej be- stämmas	
	M	F	N	S:a		
Jösse	88	78	30	196	21	217
Nordmark ⁵ ...	65	118	9	192	23	215
Näs (K+T) ..	103	71	21	195	21	216

Följande översikt över samma förhållanden visar vilket genus som är mest frekvent.

	Mest frekvent
Jösse	M/F
Nordmark ⁵	F
Näs (K+T)	M

Den bild man får av genusförhållandena hos sådana namn som kan vara gamla naturnamn skiljer sig i några avseenden från den på s 104

redovisade. Neutralt genus är genomgående minst frekvent hos de eventuella naturnamnen. Maskulint genus är vanligast i de två socknarna i Näs hd och feminint i Nordmarks hd.

Man bör observera att förhållandena i en stor socken i häradet slår igenom i hela Nordmarks hd. Beträffande Jösse hd är det svårt att avgöra om maskulint eller feminint genus är mest frekvent, eftersom antalet namn vilkas genus ej kan bestämmas är så stort.

Genusförhållandena hos namn med naturbetecknande huvudled skiljer sig något från genusförhållandena i hela materialet. Det verkar alltså inte som om genus hos före detta naturnamn slår igenom i översikten på s 104.

En statistisk prövning av materialet med avseende på genusförhållandena i den okända populationen (hos namn med naturbetecknande huvudled) i de undersökta områdena gav samma resultat som motsvarande på s 105.

Om man jämför genus parvis, varje härad för sig, får man följande resultat:

Jösse:	M mot F: ej signifikant
	F mot N: signifikant (på nivå 0,1 %)
Nordmark:	F mot M: signifikant (på nivå 0,1 %)
	M mot N: signifikant (på nivå 0,1 %)
Näs (K+T):	M mot F: signifikant (på nivå 0,1 %)
	F mot N: signifikant (på nivå 0,1 %)

Den statistiska prövningen tyder alltså även här på att den bild av genusförhållandena som den schematiska översikten på s 106 ger gäller också hela populationen (namn med naturbetecknande huvudled) med de felrisker som anges ovan.

En motpol till namnen ovan utgör de namn vilkas huvudled betecknar ä g a. Om det faktum att dessa namn är verkliga ägonamn kan inget tvivel råda. De ord som bildar huvudled i dessa namn kan i många fall anses vara ellipsbaser (vid fall av elliptisk bildning). Det bör därför vara av speciellt intresse att betrakta genusförhållandena hos namn med ägobetecknande huvudled.

Totalöversikt över genusförhållanden hos namn där huvudledens grundord är ett dialektalt appellativ som betecknar ä g a.

	Huvudledens genus					S:a
	kan bestämmas				kan ej be- stämmas	
	M	F	N	S:a		
Jösse	118	265	223	606	57	663
Nordmark ⁶ ..	160	102	117	379	35	414
Näs (K+T) ..	86	218	550	854	31	885

Följande översikt över samma förhållanden visar vilket genus som är mest frekvent.

	Mest frekvent
Jösse	F/N
Nordmark ⁶	M/(N)
Näs (K+T)	N

Det går tyvärr inte att avgöra om feminint eller neutralt genus är mest frekvent i Jösse hd, eftersom antalet namn, vilkas genus ej kan bestämmas, är så stort. Av samma skäl är det svårt att avgöra om maskulint eller neutralt genus är mest frekvent i Nordmarks hd. Maskulint genus har visserligen övervikt över neutralt även om samtliga osäkra fall antas vara neutrala men endast med sex namn. Av översikten framgår att inget med säkerhet kan sägas om genus hos namn av denna typ i materialet.

Även här företas en statistisk prövning avseende förhållandena i den okända populationen namn vilkas huvudled betecknar äga. Resultatet överensstämmer med föregående på s 107.

En parvis jämförelse av de olika genuskategorierna inom varje härad för sig ger följande resultat:

- Jösse: F mot N: ej signifikant
N mot M: signifikant (på nivån 0,1 %)
Nordmark: M mot N: signifikant (på nivån 1 %)
N mot F: ej signifikant
Näs (K+T): N mot F: signifikant (på nivån 0,1 %)
F mot M: signifikant (på nivån 0,1 %)

Den statistiska prövningen tyder alltså även här på att den bild av genusförhållandena som den schematiska översikten ovan ger gäller hela populationen namn med ägobetecknande huvudled.

Slutligen undersöker jag sådana namn vilkas huvudled är ett dialektalt appellativ av annan innebörd. Dessa namn kan även ses som elliptiska bildningar, eventuellt levande ellipser (se s 120), och om ägonamn av gammalt hade tex feminint genus (se Hellberg 1960 Pl f s 136, samt inledningen s 13) borde detta genus överväga här.

Totalöversikt över genusförhållanden hos namn där huvudledens grundord är ett dialektalt appellativ av annan innebörd än område, areal ed.

	Huvudledens genus					S:a
	kan bestämmas				kan ej bestäm- mas	
	M	F	N	S:a		
Jösse	33	30	7	70	9	79
Nordmark ⁷	48	31	7	86	8	94
Näs (K+T)	29	19	8	56	1	57

Följande översikt över samma förhållanden visar vilket genus som är mest frekvent.

	Mest frekvent
Jösse	M/F
Nordmark ⁷	M
Näs (K+T)	M

Det är synnerligen vanskligt att uttala sig om genusförhållandet i Jösse härad, eftersom antalet namn, vilkas genus ej kunnat bestämmas, är så stort.

I Nordmarks härad samt i de två socknarna i Näs härad verkar dock maskulint genus ha övervikt i namn av denna typ. En statistisk prövning avseende förhållandena i den okända populationen (namn vilkas huvudled är ett dialektalt appellativ av annan innebörd än naturföreteelse eller äga) ger följande resultat:

Hypotesen att det råder likformig genusfördelning mellan häraderna kan inte förkastas, eftersom avvikelserna från »likartad genusfördelning» inte är signifikant.

Hypotesen om jämn genusfördelning inom varje härad kan förkastas för Jösse hd och Nordmarks hd på 0,1 %-nivån samt för Näs hd på 1 %-nivån.

En parvis jämförelse av de olika genuskategorierna inom varje härad för sig ger följande resultat:

Jösse:	M mot F: ej signifikant
	F mot N: signifikant (på nivån 0,1 %)
Nordmark:	M mot F: ej signifikant
	F mot N: signifikant (på nivån 0,1 %)
Näs (K+T):	M mot F: ej signifikant
	F mot N: signifikant (på nivån 5 %)

Prövningen visar att skillnaderna inte är signifikanta utom vad beträffar övervikt för feminint genus mot neutralt i Jösse hd och Nordmarks hd (signifikansnivå 0,1 %) och feminint mot neutralt genus i Näs hd (signifikansnivå 5 %).

Huvudleden är en speciell namnbildning

I några förhållandevise få fall har namnet en huvudled som inte är ett dialektalt appellativ. Enligt Hellberg 1960 Pl f s 136 f skulle namn av denna typ ha feminin böjningsändelse på grund av anslutning till en redan existerande feminin formkategori. Se även inledningen s 13 f.

Dessa namn har i mitt material följande genus:

	M	N	F/N	M/F	Oböjt (-rud)	Ovisst	S:a
Jösse	6	1	2	1	10	1	21
Nordmark	9	0	4	0	1	1	15
Näs (K+T)	4	0	5	1	29	0	39
Summa	19	1	11	2	40	2	75
(Lh	0	0	2	1	0	1	4)

På grund av dialektens böjningssystem går det inte att skilja best form femininum singularis från best form neutrum pluralis eftersom båda formerna har ändelsen *a*. Det förefaller dock rimligt att anta att åtminstone de flesta namnen på *-a* är feminina. Se vidare härom i kommentaren till de enskilda namnen i materialsamlingen.

För att se om fördelningen på olika genus skiftar med namnbildningssättet, har jag gjort en översikt över hur sådana namn vilkas huvudled inte är ett dialektalt appellativ och vilkas bildningssätt skiljer sig åt fördelar sig på olika genus.

a) Huvudleden är en speciell namnbildning till appellativ

Appellativets genus är ett annat än namnets

	M	N	F/N	F/M	S:a
Jösse	0	0	0	1	1
Nordmark	0	0	2	0	2
Näs (K+T)	0	0	3	1	4
Summa	0	0	5	2	7
(Lh	0	0	1	1	2)

b) Huvudleden är en speciell namnbildning till adjektiv, verb

	M	N	F/N	F/M	Ovisst	S:a
Jösse	5	0	2	0	1	8
Nordmark	6	0	2	0	0	8
Näs (K+T)	4	0	2	0	0	6
Summa	15	0	6	0	1	22
(Lh	0	0	1	0	1	2)

c) Huvudleden är annan typ av bildning

	M	N	F/N	F/M	Ovisst	S:a
Jösse	1	1	0	0	0	2
Nordmark	3	0	0	0	1	4
Näs (K+T)	0	0	0	0	0	0
Summa	4	1	0	0	1	6
(Lh	0	0	0	0	0	0)

De flesta namnen faller in under b. *Rud*-namnen, vilka bildar en grupp för sig, är inte medtagna i de tre översikterna ovan. Namn i grupp b verkar snarast ha en maskulin övervikt. I varje fall finns det ingenting som tyder på att någon övervikt för feminint genus skulle råda här. Sju namn har huvudled som är en onomastisk bildning till appellativ med annat genus än namnet fått. Fem av dessa namn har ändelsen *-a*⁸ och kan mycket väl vara femininer. Två av namnen har ändelserna *-æra*, *-ænə*, *-anə*.⁹ Här är det alltså omöjligt att säga om namnet är femininum eller maskulinum. Beträffande speciella namnbildningar är materialet alltför litet för att någon egentlig tolkning skall kunna ske. Det måste dock betraktas som märkligt att det bland just dessa namn inte finns något säkert maskulint namn, då ju maskulina namn är så rikligt representerade i övrigt. En undersökning av ett större ägonamnsmaterial skulle kanske kunna ge klarhet i detta.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att det i det här undersökta materialet inte finns något som kan tyda på att feminint genus skulle vara speciellt utmärkande för ägonamn. Det genus som är mest frekvent hos de namn som är speciella namnbildningar är i två härader maskulinum och det är mest representerat hos sådana namn där huvudleden är en speciell namnbildning till adjektiv och verb.

Därav kan man dock inte dra den slutsatsen att maskulint genus är utmärkande för ägonamn. I sådana fall där huvudleden är en speciell namnbildning till ett appellativ med annat genus än namnets saknas tex helt maskulina namn. Som ovan påpekas är dock materialet beträffande dessa namn synnerligen litet.

Det här framlagda materialet antyder snarare att inte något genus dominerar bland ägonamn. Kommande undersökningar av ägonamn i andra delar av Norden torde kunna sprida mera ljus över problemet med dessa namns genusförhållanden. Till dess bör man ställa sig avvaktande till antaganden om att feminint genus skulle vara speciellt utmärkande för ägonamn.

KAPITEL 3. NUMERUS

I inledningen s 15 f diskuteras Hellbergs tes om »ägonamnspluralis». Jag använder här hans metod¹ och undersöker de namn i mitt material vilkas huvudled har plural form och utgörs av ett appellativ som betecknar naturformation. Avsikten är att försöka bestämma i vilka fall pluralis har saklig täckning.

Dessa namn fördelar sig på singularis och pluralis på följande sätt:

	Sg	Pl	Ovisst	S:a
Jösse	173	29	15	217
Nordmark	160	38	17	215
Näs (K+T)	173	25	18	216
Lh	35	13	9	57

Av de plurala namn som redovisas ovan har det varit möjligt att närmare undersöka sammanlagt 42. Det betyder två i Jösse hd, 14 i Nordmarks hd, 11 (=samtliga) i Tveta sn, två i Kila sn, båda i Näs hd och 13 (=samtliga) lh-namn. I övriga fall har lokaliseringssupplysningarna på namnkortet varit så knapphändiga att det inte gått att lokalisera platsen. I Tveta sn har lokalernas terrängförhållanden undersökts, då jag besökt socknen. Övriga lokalers terrängförhållanden finns antingen angivna på namnkortet eller också har lokalens läge tydligt angivits av upptecknaren. I sistnämnda fall har naturbeskaffenheten undersökts med hjälp av nya ekonomiska kartan. I sockenöversikterna nedan finns angivet i vilka fall endast kartan utgör grund för min uppfattning av lokalens terrängförhållanden.

Genomgången ger följande resultat:

	Plural natur- formation	Icke plural natur- formation	Ovisst	S:a
Jösse	2	0	27	29
Nordmark	11	3	24	38
Näs (K+T)	6	5	14	25
Lh	5	4	4	13

Namnen fördelar sig på följande sätt på de olika socknarna:

	Plural natur- formation	Icke plural natur- formation	Ovisst	S:a
Jösse				
Ar	0	0	0	0
Ba	0	0	5	5
Bn	0	0	0	0
Bsk	0	0	12	12
Eda	1	0	0	1
Gsk	0	0	3	3
Kö	0	0	2	2
M	1*	0	4	5
Ny	0	0	1	1
Åå	0	0	0	0
Summa	2	0	27	29
Nordmark				
Bl	0	0	3	3
vF	1	0	2	3
Ho	0	0	1	1
J	0	1	0	1
Ka	1	0	1	2
Sid	2	1	3	6
Sil	6	1	10	17
Sk	0	0	0	0
Tr	1	0	1	2
Tö	0	0	2	2
Öv	0	0	1	1
Summa	11	3	24	38
Näs				
Kila	1*	1*	11	13
Tveta	5	4	3	12
Summa	6	5	14	25

* Endast kartan utgör grund för min uppfattning av terrängen.

Det är endast i några få fall som det varit möjligt att avgöra om namnens plurala form har saklig täckning. Det område där det varit möjligt att bedöma samtliga namn med naturbetecknande huvudled och plural form är Tveta sn, Näs hd. Antalet sådana namn är dock inte stort.

Det enda som med säkerhet framgår av materialet är att den plurala formen av ägonamn med huvudled som är ett naturbetecknande appellativ i vissa fall har saklig täckning. När numerus inte har saklig täckning, ligger det nära till hands att förmoda att den plurala formen motsvaras av pluralitet av annat slag, tex av odlingar. Ett exempel som kan belysa dylik pluralitet är lh-namnet *Åsens Mossar*.²

Huvudleden syftar här på en mosse och som bestämningsleden anger tillhör området gården *Åsen* i Lerbyn. Namnet är en äldre beteckning på ett område som numera består av flera odlingar vilka har

samma ägare. I dag kallas detta område samt angränsande odlingar *Mossen*.

Appellativet har tydligen singular syftning. Den ofta använda förklaringen till pluralitet, att ett område är fördelat på flera ägare, kan dock vara tillämplig även här. I äldre tid var mossar nämligen ofta skiftade på alla jordägare i byn som höslätterlotter, torvmossetotter o d. Orsaken till namnets plurala form kan också vara att ägaren delat upp området i flera brukningsdelar. Jfr Heggstad s 19: »Ofte er det og eigaren som sjølv kløyver upp teigen i fleire teigar til ymist bruk.»

I ett fall som detta kan jag inte heller se att något talar mot en förklaring liknande den som Hellberg anför, nämligen att »den ständigt fortgående nyodlingen» är orsak till pluralformen (Hellberg 1960 Pl f s 146 f).

För att försöka belysa den sakliga bakgrunden till namnformen går jag igenom de namn vilka registrerats under rubriken »icke plural naturformation» i översikten ovan.

L h - n a m n

Lerbyns Mossar (lh 1856). Lokalen består av flera skogsgården som är fördelade på flera ägare. De ligger nära en mosse och består av dikad mossmark. Säkerligen har hela området före dikningen varit en enda stor mosse. Numera är lokalen en del av *Mossen*, vilken även kallas *Rönningarna*.

Stordrågarna (lh 1851). Lokalen kallades även *Stordrågen*, *Stor(e)-dråg*. Den består av flera odlingar fördelade på flera ägare och kallas numera *størdråga*. Genom den tidigare vattensjuka lokalen löper ett sk dragdike.

Tranemyrarna (lh 1843). Odlingar på en dikad myr, vilka är fördelade på flera ägare. Lokalen kallades även *Tranemyren* och numera *Tranmyrarna*, *Tranmyren*.

Åsens Mossar se ovan.

Den sakliga bakgrunden till den plurala formen (med singular syftning) av lh-namnen ovan kan vara att områdena är eller har varit fördelade på flera ägare. Andra förklaringar kan vara att sammanläggning av olika brukningsdelar skett (se *Sandarna* nedan) eller att uppdelning i olika brukningsdelar ägt rum (jfr s 15).

U p p t e c k n a d e n a m n

Nordmarks härad:

J sn: *Enuddarna*, flera åkrar på en udde i Kölaälven. Åkrarna har olika ägare.

Sid sn: *Märredalarna*, gården i en dalgång.

Sil sn: *Myrarna*, gärde på jämn, (myraktig) mark i Våxlanda. Lokalen kallas även *Myregårdet*.

Näs hd:

Kila sn: *Skärsvikarna*. Lokalen ligger vid *Skärsviken*, en vik av Harefjorden. Viken är inte flikig och ser av kartan att döma ut som en vik (ek 10 C Åmål 3 g). Endast en ägare enligt samma källa.

Tveta sn: *Björnmyrarna*. Lokalen är en dikad myr och består av två delvis igångångna skogsgården till Avelsäter 1: 37, 1: 38.

Dalarna. Lokalen är en åker som genomkorsas av en dal. Ägan är inte fördelad på flera ägare. Invid åkern ligger en hemmansdel, som kallas *Dalen* (ek 10 C Åmål 2 f).

Sandarna. Lokalen är sammanlagd av flera åkrar, av vilka en är den ursprungliga *Sanden*. Denna åker var den enda som hade sandjord av dem som lades samman. Efter sammanläggningen kallades hela den nya åkern *Sandarna* eller *Sanden*.

Tranmyrarna. Lokalen är en utdikad myr och består av flera skogsgården med flera ägare. Kallas även *Tranmyren*. (*Tranemyren*, *Tranemyrarna* lh 1843.)

Av namnen i Nm hd kan man konstatera att en lokal är uppdelad på olika ägare (*Enuddarna*), en lokal tillhör en ägare (*Myrarna*). Vad beträffar den tredje lokalen (*Märredalarna*) saknas uppgift om ägarförhållanden. I Näs hd är två lokaler i Tveta socken uppdelade på flera ägare (*Björnmyrarna* och *Tranmyrarna*). En lokal (*Sandarna*) är sammanlagd av flera åkrar — därav den plurala namnformen. En lokal i Kila sn och en i Tveta sn ser inte ut att vara uppdelade på flera ägare. För dessa kan dock den sakliga bakgrunden till namnets plurala form vara någon av de förklaringar som anförs ovan på s 15 och 114 vid *Åsens Mossar*.

Plurala namn med syftning på icke plurala naturföreteelser förekommer både i Näs och Nordmarks härader. Det är därför inte otänkbart att sådana namn även skulle konstaterats i Jösse hd, om flera namn där varit möjliga att bedöma.

På grund av att så få namn går att undersöka, får man inga upplysningar om denna namntyps frekvens.

Av de namn i materialet vilkas huvudled är en speciell namnbildning med naturbetecknande grundord förekommer tre med säkert konstaterbar plural form, nämligen:

Fjällarna, backigt åkerområde, Tveta sn, Näs hd. Lika ofta användes dubbelformen *Fjällen*.³ *Fjella*, *Fjellarne*, lh 1840.

Pluralformen har saklig täckning. Området är fördelat på flera ägare.

Holtarna, utbruk, M sn, Jösse hd.

Pepparholtarna, åker, Tveta sn, Näs hd.

När grundordet är *holt* ser jag ingen möjlighet att bestämma om pluralformen har saklig täckning eller ej.

(Vidare förekommer ett *Fallarna*, beteshag, f d slätterängar, M sn, Jösse hd. Grundordet kan här vara natur- eller ägobetecknande och namnet tas därför ej med.)

I undersökningsområdet förekommer det alltså både namn med plural och med singular saklig syftning.

I fallet *Fjällarna/Fjällen* har pluralformen saklig täckning och en genusövergång har ägt rum från grundordets neutrum till maskulinum eller femininum antingen redan hos naturnamnet eller vid eller efter dettas övergång till ägonamn.

Hur en genusövergång här skulle kunna förklaras är ovisst. Möjliga skulle man kunna tänka sig att den maskulin-feminina pluraländelsen *-äna/-ära* o s v skulle kännas mera pluralmarkerande än den neutrala ändelsen *-a*, eftersom denna i dialekten även markerar femininum sg och språket föredrar icke tvetydiga konstruktioner. Orsaken till den plurala böjningsformen hos den typ av ägonamn som här undersöks kan vara ett behov att uttrycka 1) att naturföreteelsen förekommer i flertal, 2) att lokalen består av områden som tillhör flera ägare, av ägaren delats upp i flera brukningsdelar m m, 3) att lokalen består av vid olika tidpunkter uppodlade områden. Jfr inledningen s 15 samt ovan. Om ett speciellt behov förelåg att kraftigt markera ett pluralt begrepp, skulle alltså den maskulina/feminina pluraländelsen ha använts. Det plurala begrepp som skulle markeras på ett eventuellt naturnamnsstadium av *Fjällarna* skulle kunna vara att området är uppdelat på flera ägare. Eftersom området före uppodlingen utgjorde byns utmark och förmodligen fick sitt värde i och med uppodlingen, förefaller det knappast troligt att det förelegat något behov att markera ägoförhållanden i en utskog av föga värde. Därför är det rimligt att anta att genusövergången, d v s den maskulina/feminina pluraländelsen, är knuten till uppodlingen av området. Eftersom området är uppdelat på flera ägare, kan pluralformen markera a) flera odlingar, b) flera ägare. Däremot verkar det inte troligt att den skulle markera flertal av de naturformationer som finns i området, eftersom den normala dialektala pluralformen då borde fungerat. Den från

normalt språkbruk avvikande pluraländelsen borde markera ett pluralbegrepp som avviker från ordets normala användningsområde.

I detta fall finns det ingenting som talar mot Hellbergs förklaring av pluralens sakliga syftning, men namnet kan inte heller sägas tala för hans tes, eftersom området är uppdelat på flera ägare.

I många fall kan det se ut som om den plurala böjningsformen i såväl Hellbergs material, vilket verkar omfatta naturnamn i minst lika stor utsträckning som ägonamn, som i det här genomgångna materialet kan vara en »naturnamnspluralis» lika väl som en »ägonamnspluralis».

Viktiga fakta som kan tala till förmån för teorin om »ägonamnspluralis» är dock följande.

Omständigheten att det förelegat ett behov av att registrera att vissa lokaler består av områden som tillhör flera ägare eller att lokalen av ägaren är uppdelad i flera brukningsdelar kan förmodligen anses tyda på att lokalen utgöres av bearbetad mark då detta behov uppstår. Om lokalen däremot består av sådana områden som även utan bearbetning är eftertraktansvärda, kan inte förklaringen ovan anses vara tillfyllest. Namn i det här genomgångna materialet visar att det finns fall där den plurala namnformens troliga förklaring antingen kan vara »den ständigt fortgående nyodlingen» (Hellberg) eller att ett behov förelegat att registrera flera ägare, flera brukningsdelar m.m.⁴

Som ett exempel på hur ett singular begrepp kan bli pluralt kan följande namnkomplex från Lövångers sn, Västerbottens län, betraktas. Ett område *Kälen* är en delvis skogbevuxen höjdsträckning nära bebyggelse. »En odling på höjdens östsida kallas *Gerskälén* [— —] den skogbeklädda delen i norr kallas *Skogskälén* [— —] en odling i sydöstra delen *Östi kälén* [— —] samt slutligen de två gårdarna längst i söder för *Uti kälén*» (NoB 37:85). *Gerskälén*, *Skogskälén*, *Östi kälén*, *Uti kälén* är således partialkälar. En plural **Kälarna* om detta har författaren, G Holm, inte hört men den är tänkbar.

Om orsaken är att söka i förhållanden som ligger före den tidpunkt då namn av denna typ blev ägonamn, d v s i naturnamnsstadiet, eller inte, måste bedömas från fall till fall.

Som det framgår av översikten på s 112 är materialet delvis dock inte vittnesgillt. Undersökningar av ägonamn i andra delar av Norden borde kunna sprida mera ljus över problemet.

KAPITEL 4. BESTÄMD OCH OBESTÄMD FORM

En genomgång av materialet¹ i avsikt att undersöka bestämdhet visar att bestämd form som väntat har den starkaste ställningen (se översikten nedan).

Namn med huvudled med och utan bestämning.

	Best form	Obest form	Ovisst	S:a
Jösse	743 (72 0/0)	23 (2 0/0)	261 (25 0/0)	1 027
Nordmark ...	612 (77 0/0)	24 (3 0/0)	155 (20 0/0)	791
Näs (K+T) ..	607 (50 0/0)	34 (3 0/0)	582 (48 0/0)	1 223
(Lh	306 (88 0/0)	19 (5 0/0)	24 (7 0/0)	349)

I Kila och Tveta socknar, Näs hd, är antalet ovissa namn nästan lika stort som namn i best form, vilket huvudsakligen beror på den rikliga förekomsten av huvudleden *gårde*. I ord som *gårde*, *stycke* o d sammanfaller nämligen best och obest form i sg. Man kan därför formellt inte påstå att best form har den starkaste ställningen i Kila och Tveta. Det förefaller dock troligt att så är fallet.

Vidare har jag undersökt om förhållandet mellan best och obest form varierar efter namnets uppbyggnad så att namn med bestämningsförsedd huvudled oftare står i obest form än andra.

Bestämningslös huvudled.

	Best form	Obest form	Ovisst	S:a
Jösse	196 (85 0/0)	1 (0 0/0)	34 (15 0/0)	231
Nordmark	208 (92 0/0)	1 (0 0/0)	17 (7 0/0)	226
Näs (K+T)	270 (81 0/0)	11 (3 0/0)	52 (16 0/0)	333
(Lh	62 (97 0/0)	2 (3 0/0)	0	64)

Av översikten framgår att namn med bestämningslös huvudled i obest form förekommer i Jösse hd, Nm hd samt i Kila och Tveta socknar i Näs hd. Sex av de sju namnen i Kila sn har dialektordet *sjöflå* som grundord och ett har ordet *strand*. I namn med bestämningslös huvudled förekommer inte obest form i Jösse hd och Nordmarks hd. I Kila och Tveta socknar, Näs hd, har 3 0/0 obest form.

Bestämningsförsedd huvudled.

	Best form	Obest form	Ovisst	S:a
Jösse	547 (69 %)	22 (3 %)	227 (28 %)	796
Nordmark	404 (71 %)	23 (4 %)	138 (24 %)	565
Näs (K+T)	337 (38 %)	23 (3 %)	530 (59 %)	890
(Lh	244 (86 %)	17 (6 %)	24 (8 %)	285)

I namn med bestämningsförsedd huvudled förekommer alltså obest form i några fall i samtliga härader.²

I Jösse hd och Nordmarks hd är andelen namn i obest form något större i fall med bestämningsförsedd huvudled än i fall med bestämningslös huvudled. Skillnaden är i Jösse hd signifikant på nivån 1 % och i Nordmarks hd signifikant på nivån 0,1 %. I Näs hd är motsvarande skillnad inte signifikant.

I namn med bestämningsförsedd huvudled i obest form undersöker jag bestämningsleden ur såväl semantisk som formell synpunkt, d v s vad som betecknas i bestämningsleden och hur det sker. Jfr Zilliacus s 78 ff. I Jösse hd³ har ungefär hälften av namnen personbeteckningar i bestämningslederna (13), vilka anger antingen ägaren eller den som bröt upp marken. Övriga (9) fördelar sig på olika semantiska kategorier. Tre anger tex storlek med hjälp av adjektiv, två andra anger form, också med adjektiv. I Nordmarks hd⁴ är bestämningsleden personbeteckning i 10 namn och anger ägaren eller den som bröt upp marken. I de återstående anger bestämningsleden färg i tre namn (med adjektiv), det som finns på eller i lokalen i tre namn (med appellativ), lokalens form i två namn (med adjektiv), lokalens storlek i ett namn (med adjektiv). I fyra namn är bestämningsleden oviss.

I Näs hd⁵ fördelar sig bestämningslederna på olika semantiska kategorier av vilka ingen kan sägas vara mer frekvent än någon annan. Däremot är bestämningsleden ett adjektiv i 12 fall av 23. I dessa fall betecknas storlek, form, färg och annan egenskap.

KAPITEL 5. ÄGONAMNSTYPER I MATERIALET

Med hänsyn till bildningssättet kan de undersökta namnen med huvudled delas i två kategorier »Namn med huvudled lika med dialektalt appellativ» och »Speciella namnbildningar». Namn som består av enbart bestämningsled diskuteras nedan på s 123. Hur dessa namn fördelar sig på de olika häraderna se s 103. Hur namn av de två förstnämnda bildningstyperna fördelar sig på de olika häraderna visas nedan.

	A Huvudleden= dialektalt appellativ	B Speciella namn- bildningar	C A eller B ¹	D Huvudledens tolkning är oviss	S:a
Jösse	1 014	21	2	8	1 045
Nordmark	781	15	3	11	810
Näs (K+T) ..	1 192	39	2	6	1 239
Summa	2 987	75	7	25	3 094
(Lh	354	4	3	0	361)

I namnsamlingarna från två socknar i Jösse hd, Boda och Gunnarsskog, förekommer inga speciella namnbildningar liksom inte heller i socknarna Holmedal, Skillingmark och Trankil i Nordmarks hd.

Namn vilkas huvudled är ett dialektalt appellativ

Av översikten ovan framgår att den ojämförligt största gruppen, 2 987 av 3 094, är sådana namn vilkas huvudled är ett dialektalt appellativ i normal böjningsform.

Majoriteten av dessa namn delas in i ur semantisk synpunkt olika typer (se s 20). De ur bildningssynpunkt intressantaste är de vilkas huvudled är ett dialektalt appellativ som inte betecknar område, areal e d utan har annan innebörd.

Huvudleden betecknar inte område, areal e d

Dessa namn kan ur en synpunkt sett sägas vara ellipser. De saknar nämligen markbetecknande namnled. I namn av denna typ anger

huvudleden den egenskap eller de egenskaper som skiljer just den betecknade lokalen från övriga lokaler. De egenskaper vilka åsyftas i huvudlederna i denna typ är alltså betydligt mer individuella än de som åsyftas i de föregående namngrupperna.

Här betecknar huvudleden:

- a) LIKHET tex: till *formen* genom association från något för namngivaren välkänt föremål till lokalens form. Namngivaren kan ha utgått från en viss egenskap hos det appellativ vilket associeras med lokalen, hela lokalen eller en del därav enligt Ejder s 7 f.
- b) STORLEK ex: *-fläck, -lapp*.
- c) FORM ex: *trehörning, fyrkant*.
- d) LÄGE ex: *ände*.
- e) JORDENS BESKAFFENHET ex: *mölja*.
- f) GÅVA ex: *skänk*.
- g) ÄGARE ex: *missionsfält*.
- h) HANDLING PÅ LOKALEN ex: *örfil*.
- i) BETALNINGSMEDEL ex: *björnhud*.
- j) VINDFÖRHÅLLANDEN ex: *sno, nygg*.
- k) ARBETSFÖRHÅLLANDEN ex: *ba(d), fåfänga, pina, plåga*.
- l) (FD) BEBYGGELSE ELLER ANORDNING ex: *bod*.
- m) FÖREMÅL, VÄXTER PÅ ELLER VID LOKALEN ex: *finnskägg*.
- n) BÖRDIGHET ex: *Skräppet*.
- o) OVISST.

Dessa huvudleder fördelar sig på följande sätt:

	form	f d bebyggelse eller anordning	bördighet	arbetsförhållanden	storlek	handlingar på lokalen	jordens beskaffenhet	vindförhållanden	ägare	betalningsmedel	läge	gåva	växter på lokalen	ovisst	s:a
Jösse	31	16	7	3	4	2	1	2	0	2	1	1	0	9	79
Nm	59	8	7	3	3	0	0	0	3	0	0	0	0	11	94
Näs (K+T)	29	8	1	2	1	1	2	1	0	0	1	0	1	10	57
S:a	119	32	15	8	8	3	3	3	3	2	2	1	1	30	230

En stor del av de huvudleder som diskuteras ovan anger likhet genom association med ett för namngivaren välkänt föremål. Dessa huvudleder anger till största delen likhet till formen, antingen till den geometriska formen av hela ägan eller en del därav² eller till formen av terrängföremål eller terrängformation som ligger på eller vid ägan. Det förekommer också i några fall att huvudleden anknyter till ägens bördighet.

Nedan visas hur de huvudleder som anger likhet genom association fördelar sig med avseende på form och bördighet.

	form	bördighet
Jösse	18	6
Nm	52	7
Näs (K+T)	13	0
Summa	83	13

De mest frekventa av de begrepp till vilka huvudlederna associeras är:

Form:

	binge	byxa	rumpa
Jösse	2	2	3
Nm	13	4	2
Näs (K+T) ..	0	1	1
Summa	15	7	6

Bördighet:

	smörhåla
Jösse	4
Nm	1
Näs (K+T)	0
Summa	5

Med avseende på bildningen är namnen i grupp A, s 120, lika på så sätt att samtliga namn som ingår i gruppen har en huvudled som är ett dialektalt appellativ i normal böjningsform. De är däremot olika på följande sätt: huvudlederna i grupp A är beteckningar för markområden av olika slag. I denna grupp ingår bl a sådana huvudleder som tidigare varit leder i gamla naturnamn, vilka, som tidigare nämnts, övergått till ägonamn, då den lokal de betecknar övergått till bearbetad mark (A:β:a). I grupp A ingår också sådana huvudleder som är bildade just för att beteckna bearbetad mark (A:β:b). Huvudlederna i grupp B är bildade för att ge en individuell beteckning åt just den lokal som skall betecknas. Så anger tex huvudleden i ett namn som *Tolebyxorna* att hela lokalen eller en del av den har formen av ett par byxor.

Denna typ av huvudled utgör alltså inte allmän beteckning för en grupp lokaler. Det gör huvudlederna i grupp A. De namnbildningar som behandlas i B-gruppen kan däremot ur en synpunkt sägas vara elliptiska bildningar, eftersom de saknar en allmänt karaktäriserande, markbetecknande led, tex *kullen*, *udden*, *åkern*, *gårdet*.

Sådana namnbildningar är t ex:

Graden grādŋ, åker, Sk sn, Nm hd. Kallas även *Gra(d)udden*.

Hummel(n) hōməl, lång, smal åker, Sid sn, Nm hd.

Stryten strýtŋ, åker, Bl sn, Nm hd.

Strytarna strýtana, ett annat namn på *Stryten*.

Kroppan krøpa, gärde, Kila sn, Näs hd.

Ba(d) bá gärde, Kila sn, Näs hd.

Namn av denna typ kan ses som döda ellipser,³ vilka har behållit grundordets genus, t ex på grund av att ellipsisbasens genus överensstämmer med grundordets. Jfr *Graden*—*Gra(d)udden*.

Sådana namn kan också vara vanliga dialektala appellativ med normal böjning, vilka brukas som vardagliga dubbelformer parallellt med längre namnformer, t ex *Bringan*—*Bringestycket*, *Lermaskin*—*Lermaskinsgårdet*. I dessa fall finns både kortformen och långformen upptecknade. (Jfr Lindén i NoB 57: 20.)

Döda ellipser där grundordets genus icke förändras förs till B »Huvudleden har annan innebörd». Döda ellipser där grundordets genus förändras ses som speciella namnbildningar.

Bestämning utan huvudled – en elliptisk bildning

Samtliga namntyper som har huvudled kan stå med eller utan bestämningsled. Bestämningsleden behandlas inte närmare här. Om den kan helt kortfattat sägas, att dess funktion är att meddela sådan information om huvudleden som gör det möjligt att skilja en beteckning som består av bestämningsled och huvudled, t ex *Västra gårdet*, från andra beteckningar av samma typ, t ex *Skopersgårdet*, och även från andra, likalydande huvudleder utan bestämning, t ex *Gärdet*.

I vissa fall, i allt 35 stycken (se s 103 ovan), förekommer sådan bestämning utan huvudled, t ex: *Knuts*, *Där öst*, *Där söder*, *Östom bäcken*, *Vid de nolare husen*.

Namn av denna typ är väl snarast att betrakta som levande ellipser bestående av genitiv- eller prepositionsuttryck.

Speciella namnbildningar (se även materialsamlingen s 78 ff)

Till denna grupp förs namn med en huvudled som inte är ett dialektalt appellativ. Gruppen är fåtaligt företrädd (75 namn).

Namn av denna typ kan vara bildade 1) till appellativ efter mönster av substantiv, 2) till adjektiv och verb efter mönster av substantiv, 3) med *are*-suffix, 4) med *ing*-suffix, 5) med *rud*-suffix,⁴ 6) på annat sätt. Namn i grupp 1 och 2 kan också vara ellipser. Se härom även s 78 ff.

Om namnen är ellipser kan dessa vara *levande* eller, troligast, *döda*. Enligt Lindén (NoB 57: 21) är detta ett sätt att bilda namn som står den vanliga substantivbildningen nära. Namnbildning av denna typ till substantiv kallas av Lindén och Hellberg *movering*⁵ (DNO I: 1 s XVIII, Hellberg 1960 s 45). Exempel på sådana är dels typen *Fjällarna*, dels typen *Skabban*.

Plurala namn, t ex *Fjällarna*, med böjningsändelse från annat genus än appellativets diskuteras i inledningen s 13 ff och i kap 3.

Namn som *Gulvedan* och *Skabban* är troligen singulara motsvarigheter till namn som *Fjällarna*. Vissa av namnen, t ex *Jordurden*, får dock betraktas som osäkra fall i detta avseende. De kan nämligen också vara dativiska. Namn som *Skabban* kan sammanställas med namn som *Hårkrankan* och *Fyrkantan* i Bjärka—Säby (Lindqvist s 88 f, 153).

Dessa namn liksom bildningar av samma typ till adjektiv eller verb, t ex *Skarpan*, *Plocken*, är troligen av samma typ som *Skabban*.

Namnen på *-are*, *Gråtarn*, *Räknarn* och *Svingarn* är förmodligen ellipser av sammansättningar av typen **Gråt(e)mossen* ed *> *Gråtar(e)mossen > Gråtar(e)n*.

De två namnen på *-ing* är antagligen av vanlig maskulin substantiv-typ.

Man kan konstatera att det i ägonamnsmaterialet från sydvästra Värmland finns ett flertal namn vilkas grundord är ett appellativ med ett annat genus än själva namnets. (Moverade namn enligt Lindén och Hellberg.)⁶ Materialet är dock så pass litet att det inte motiverar statistisk bearbetning.

I ovan behandlade namntyper är grundordet bärare av information om de individuella särdrag som skiljer den ena lokalen från den andra. Man kan jämföra huvudledens funktion hos namn vilkas huvudled inte betecknar område, areal od med bestämningsledens roll i alla sammansättningar.

Finns det hos namn av denna typ någon bärare av sådan information som den en artbestämmande huvudled ger hos namn vilkas huvudled betecknar område, areal od? Om det finnes en sådan informationskälla, skulle det kunna antas vara själva avledningsändelsen. Den artbestämmande leden kan också tänkas vara underförstådd bas i en ideell ellips. Som exempel på ett avledningssuffix som är bärare av informa-

tion om en namngrupps artbestämmande egenskaper kan nämnas *rud*, nämligen i sådana fall då det har karaktär av bebyggelsenamnssuffix. Om bruket av *rud* som bebyggelsenamnssuffix se *Dagerud* SOV 6 s 68 samt Kallstenius s 201. Namn bildade med *rud* är till största delen gamla bebyggelsenamn, vilka, liksom namn med huvudleder på *torp* o d, från att ha betecknat bebyggelse övergått till att beteckna åker och äng, då bebyggelsen försvunnit. Jfr huvudleder som *udde*, *kulle* o d.

Det verkar dock i vissa fall som om inte någon bebyggelse legat på eller vid *rud*-lokalen. Ex: *Skuggerud*, *Sniperud*, *Hasselkvistrud*. Eftersom samtliga dessa namn är unga, finns det ingen anledning att anta att *rud* här skulle ha sin appellativiska funktion. Denna har nämligen sedan länge varit utdöd i dialekten. Det verkar istället som om *rud* även här används som suffix, möjligen i analogi med sådana ägonamn på *rud* som varit bebyggelsenamn.

Hos de ovan omtalade bildningarna på *-a*, *-ən*, *-əra/-anə* till substantiv, verb och adjektiv är det enligt min åsikt knappast troligt att något i bildningssättet eller avledningsändelsen förmedlar information av artbeskrivande karaktär. Bildningar av denna typ förekommer emellertid inte blott som ägonamn utan även som naturnamn,⁷ t ex som namn på holmar, öar och skär. Sådana lokaler användes visserligen i äldre tid som betesmark och för höfångst, men kan knappast sägas vara bearbetad mark. Man skulle dock kunna tänka sig att namntypen endast förekom som beteckning på sådana holmar (öar, skär o s v) som användes som betesplatser och inte på övriga lokaler av denna typ. För att få klarhet i om så är fallet fordras en särskild undersökning.

SAMMANFATTNING

Arbetet är ett försök att belysa genus, plural form med singular syftning och namnbildning i det upptecknade ägonamnsbeståndet i en del av Värmlands län, nämligen Jösse och Nordmarks härader samt i två till varandra gränsande socknar i Näs härad.

Materialet för undersökningen betraktas som ett slumpmässigt stickprov ur en okänd population och därmed som lämpligt underlag för statistisk bearbetning. Vid bearbetningen av materialet har namnen uppdelats i namnleder efter Zilliacus' system. För att ge möjlighet att skilja namn som är normala dialektala bildningar av sådana ord som tillhör det allmänna ordförrådet på orten från namn som är individuella onomastiska bildningar, görs en syntaktisk ledindelning av namnmaterialet. Vidare görs en semantisk indelning av vissa huvudleder.

Efter en redovisning av materialet med åtföljande diskussion av vissa huvudleder i avdelning 1 diskuteras namnens uppbyggnad i avdelning 2, kapitel 1. Namnen är normalt uppbyggda på något av följande sätt:

- A. Huvudled med bestämning (*Västra Kullen, Kroklyckan*).
- B. Huvudled utan bestämning (*Udden, Rönningen*).
- C. Bestämning utan huvudled (*Knuts, Östom Bäck*).

De olika namntypernas frekvens belyses och det framgår klart dels att huvudled med bestämning som väntat är vanligast, dels att åtminstone något namn i varje härad består av enbart bestämning.

I kapitel 2, samma avdelning, diskuteras huruvida ett genus hos ägonamn kan sägas vara mer frekvent än något annat. Mest frekvent genus hos de namn som ur en synpunkt kan betraktas som ellipser är i två härader maskulinum. Detta genus är också mest representerat hos sådana namn där huvudleden är en speciell namnbildning. Därav kan man dock inte dra den slutsatsen att maskulint genus är utmärkande för ägonamn. I sådana fall där huvudleden är en speciell namnbildning till ett appellativ med annat genus än namnets saknas tex helt maskulina namn. Materialet antyder alltså snarast att inte något genus dominerar bland ägonamnen i undersökningen.

I kapitel 3 undersöks de namn i materialet vilkas huvudled har plural form och utgörs av ett appellativ som betecknar naturformation. Avsikten är att försöka bestämma i vilka fall pluralis har saklig täckning. Av 105 namn har det varit möjligt att undersöka 42. I de få fall där det varit möjligt att avgöra om namnens plurala form har saklig täckning förekommer namn med såväl singular som plural syftning i undersökningsområdet. I något fall, *Fjällarna/Fjällen*, har pluralformen saklig täckning och en genusövergång har ägt rum från grundordets neutrum till maskulinum eller femininum antingen redan hos naturnamnet eller vid eller efter dettas övergång till ägonamn. Olika förklaringar till hur en genusövergång här kunnat uppstå diskuteras. Om orsaken är att söka i förhållanden som ligger före den tidpunkt då namn av denna typ blev ägonamn, d v s på naturnamnsstadiet eller inte, måste bedömas från fall till fall.

Vidare undersöks materialet med avseende på bestämdhet, kapitel 4. Som väntat blir resultatet att bestämd form är vida vanligare än obestämd. En indelning i namn med respektive utan bestämningsförsedd huvudled visar att obestämd form är vanligare hos namn med bestämningsförsedd huvudled. Hos de namn med bestämningsförsedd huvudled vilka står i obestämd form har bestämningsleden undersökts. Avsikten är att se om en viss typ av bestämningsled överväger i dessa namn. I Jösse och Nordmarks härader har ungefär hälften av de undersökta namnen en personbeteckning i bestämningsleden. Övriga bestämningsleder fördelar sig på olika semantiska kategorier. I de två socknarna i Näs härad är ingen semantisk kategori vanligare än någon annan.

I kapitel 5 diskuteras olika ägonamnstyper i materialet. Med hänsyn till bildningssättet indelas de undersökta namnen med huvudled i två kategorier: I. Namn med huvudled som är dialektalt appellativ. II. Speciella namnbildningar. Den första av de två grupperna är den ojämförligt största (2 987 av 3 094 namn).

I. Majoriteten namn i denna grupp delas in i ur semantisk synpunkt olika kategorier. Intressanta ur namnbildningssynpunkt är bl a sådana namn vilkas huvudled är ett dialektalt appellativ som inte betecknar område, areal e d. Dessa namn kan ur en synpunkt sägas vara ellipser. Huvudleden anger här den egenskap eller de egenskaper som skiljer den betecknade lokalen från övriga lokaler. Dessa egenskaper är betydligt mer individuella än de som åsyftas med huvudleder som *kullen*, *åkern*. Namn som saknar en allmänt karaktäriserande, markbetecknande led kan ses som döda ellipser, vilka behållit grundordets genus, tex på grund av att ellipsbasens genus överensstämmer med grundordets (*Graden*—*Gra(d)udden*). Sådana namn kan också vara

appellativ med normal böjning, vilka brukas som vardagliga dubbelformer parallellt med längre namnformer (*Bringan—Bringestycket*). Döda ellipser där grundordets genus inte förändras är tex *Hummel(n)* och *Stryten* och döda ellipser där grundordets genus förändras, speciella namnbildningar, är tex *Fjällarna* och *Skabban*. Namn som *Knuts*, *Där Öst* består av bestämning utan huvudled. De ses som levande ellipser bestående av genitiv- eller prepositionsuttryck.

II. I den lilla namngruppen (75 namn) som består av speciella namnbildningar är grundordet bärare av information om de individuella särdrag som skiljer den ena lokalen från den andra.

Som exempel på ett avledningssuffix som är bärare av information om en namngrupps artbestämmande egenskaper kan nämnas *rud*, nämligen då det har karaktär av bebyggelsenamnssuffix.

Det är knappast troligt att bildningarna på *-a*, *-ən*, *-əra/-anə* till substantiv, verb och adjektiv förmedlar information av artbeskrivande karaktär. Bildningar av denna typ förekommer inte blott som ägonamn utan även som naturnamn, tex som namn på holmar, öar och skär.

Summary

This work is an attempt to illustrate the gender, plural form with singular designation and name formation in the recorded existence of field names in a part of the province of Värmland. This district comprises the Judicial Districts of Jösse and Nordmark, plus two neighbouring parishes in the Judicial District of Näs.

The investigation material can be considered as a random selection from an unknown population, thereby providing a suitable basis for a statistical analysis.

For the purposes of analysing the material the names are divided into name elements according to Zilliacus' system. A syntactic element division of the name material has been carried out in order to render it possible to separate names which are normal dialect formations of such words as belong to the general vocabulary of the area, from names which are individual, onomastic formations. Moreover, a semantic division of certain main elements has been carried out.

Following a description of the material, with an accompanying discussion of certain main elements, in part 1, the construction of the names is discussed in part 2 chapter 1. The names are normally constructed in the following manner:

- A. Main element with qualifier (*Västra Kullen, Kroklyckan*)
- B. Main element without qualifier (*Udden, Rönningen*)
- C. Qualifier without main element (*Knuts, Östom Bäcken*)

The frequency of each different name type is illustrated and two major points of interest emerge clearly: First, that the combination: main element with qualifier, is, as expected, the most common; secondly, that at least one name in each Judicial District is composed of a qualifier on its own. In chapter II of the same part, the problem of whether one gender in field names can be described as being more frequent than any other is discussed. In two Judicial Districts, the most frequent name gender, which can, from one point of view, be regarded as ellipses, is masculine. This gender is also the most representative in those names of which the main element is a special name formation.

However, from this it cannot be concluded that the masculine gender is representative of field names.

In those cases where the main element is a special name formation with an appellative whose gender is different from that of the name itself, masculine names are conspicuous by their absence. Thus, the material would suggest that no single gender dominates among the field names in the investigation.

In chapter III an investigation is made into the names in the material whose main element is in the plural and is made up of an appellative which indicates a natural phenomenon. The aim of this is to attempt to determine in which cases the plural covers a material aspect. It was possible to investigate 42 names out of a total of 105. In those few cases where it has been possible to determine whether the plural form of the name covers a material aspect, names with both singular and plural allusion occurred in the investigation. In one case, *Fjällarna*, *Fjällen*, the plural covers a material aspect and a gender change has occurred e.g. from the neuter of the original word to the masculine or feminine. This change occurred either in the natural name or after its shift to a field name. Different explanations as to how change of gender has arisen are discussed. It must be judged from case to case whether or not the explanation is to be found in the conditions prior to the time when names of this type became field names ie. at the natural name period.

In chapter IV the material is investigated with regard to qualification. As expected, the result is that the definite form is more common than the indefinite form. A division of the names into those with and those without a main element with a qualifier shows that the indefinite form is more common in names with a qualified main element. The qualifier in those names which have a qualified main element in the indefinite form is investigated. The object of this is to ascertain whether a certain type of qualifier dominates among these names. In the Judicial Districts of Jösse and Nordmark approximately half of the names which were investigated have a person qualification as a qualifier. Other qualifiers are divided among different semantic categories. In the two parishes within Näs Judicial District no single semantic category is more common than any other.

In chapter V different field name types in the material are discussed. With regard to their formation names with a main element which were under investigation were divided into two categories:

- I Names with a main element which is a dialectal appellative.
- II Special name formations.

The first of these two groups is incomparably the greater. (2 987 names out of 3 094.)

I. The majority of the names in this group are divided into different categories, with reference to semantics. Those names whose main element is a dialectal appellative which does not designate an area etc. are interesting from the point of view of name formation. These names can be said to be ellipses. In this case the main element indicates the quality or qualities which distinguish the designated locality from other localities. These qualities are considerably more individual than those which are intended by main elements such as *Kullen*, *Åkern*. Names which lack a general distinguishing, tract indication element can be seen as dead ellipses, having retained the gender of the original word. This could be due to the fact that the gender of the ellipse base agrees with that of the original word (*Graden*, *Gra(d)udden*). Such names can also be appellatives with normal declension, these being used as everyday double forms parallel with longer name forms (*Bringan*, *Bringestycket*). Dead ellipses whose gender has not changed from the original word are, e.g.: *Hummel(n)* and *Stryten*.

Dead ellipses whose gender has been changed from that of the original word are special name formations such as *Fjällarna* and *Skabban*. Names such as *Knuts*, *Där Öst* comprise qualification without main element. These can be seen as living ellipses which are made up of a genitive or prepositional expression.

II. In this small group of names (75 names) which is made up of special name formations, the base word is the bearer of information concerning the individual peculiarities which distinguish one locality from another. As an example of a derivation suffix which is the bearer of information concerning the species determination qualities of a name group, one could cite *rud*, since it has the characteristics of a building name suffix.

It is hardly conceivable that formations with *-a*, *-ən*, *-əra/-anə* from nouns, verbs and adjectives give information of the type description character. Formations of this type occur not only as field names but also as natural names such as, for example, islets, islands and skerries.

NOTER

Inledning (s 11—25)

¹ Sandred använder sig av ordet *ägonamn*, när han talar om »fieldnames» på svenska under symposiet i Lund 1963 (En diskussion om *sta*-namnen exempelvis s 82). Jfr definitionen av ordet *fieldnames* i Sandred s 133, not 1: »I define *field-names* as names denoting fields (also open fields), meadows, pastures and the like, in distinction on the one hand from *habitative names* denoting habitations, on the other hand from *nature-names* denoting natural objects such as rocks, hills, forests, rivers, etc., and *communication names* denoting roads, streets, and bridges [— —].» Detta kan jämföras med Hellbergs definition i Kumlabygden III 1967: »sådana terrängpartier i enskild eller samfällid ägo, som särskilt inrättats och anpassats för odling eller jordbruk i vid bemärkelse, innefattande olika former av såväl åkerbruk som boskapsskötsel, vilka i det agrara forntidssamhället voro oskiljaktigt förenade» (Hellberg 1967 s 358).

² »Myrslogarnas förbättrande genom vattenregleringar.»

³ Lantbrukarna kan tala om den goda, feta myrjorden. Myrjord används ibland som jordförbättringsmedel. Beteckningen *mosse* om en åker verkar ibland ha närmast pejorativ karaktär. Meddelarna framhåller särskilt att sådana ägor är tuviga, vattensjuka och allmänt svårodlade. En meddelare i Basn, Jösse hd, uppger att skillnaden mellan mosse och myr är den att myren är gräsbevuxen vilket mossen ej är (namnkort, Granér 1938).

⁴ »De vanliga svenska benämningarna har varit dels *terrängnamn*, dels *ägonamn*. Av dessa har det senare i tryck veterligen först använts av Erik Bruhn. Det har förtjänsten att genast skapa goda associationer. Det synes mig dock avgjort passa bäst om förhållandena i ett helt kultiverat landskap och innefattar sålunda enligt det vanliga bruket av ordet *ägor* icke mer än åker och äng, medan mossar, skogsbackar o.d. svårligen går in i begreppet. *Terrängnamn* åter syftar främst på den fysisk-geografiska konfigurationen. De utgör sålunda på visst sätt ett komplement till ägonamnen, men en sammanfattande benämning saknas alltså. Givetvis står den gamla termen *naturnamn* till buds, men den är i ett par avseenden mindre tillfredsställande. Den innefattar sålunda även (större) vattendrag och bergshöjder o.d., som jag icke önskar inbegripa. Och vad som är allvarigare, den kan icke lämpligen nyttjas om åker och (odlad) äng, som har blivit vad de är genom människans åtgöranden» (s 3 f).

⁵ »Hos ord på vokal har väl även danskan spelat någon roll» (s 218).

⁶ T ex *dike, äpple, öga* m fl.

⁷ Antecknade exempel är enligt Kallstenius *golv, tak, bord*.

⁸ Detta kan väl dock inte förklara alla bebyggelsenamn av denna typ.

⁹ »Studerar man utan förutfattad mening terrängförhållandena kring ett större antal plurala *Berga* — detta går ganska lätt för sig, då dessa namn på många håll, särskilt i malarlandskapen, ligga tätt —, märker man snart och efterhand allt tydligare att *Berga*-orterna blivit uppkallade icke efter flera utan efter ett enda »berg», dvs. en enda sammanhängande höjdformation» (Hellberg 1960 Pl f s 69).

¹⁰ Enligt samma källa är detta i realiteten vad Hellberg själv menar med *movering* (s 45).

¹¹ Fastän Lindén här inte ger exempel på namn med sådan ändelse, avser han antagligen namn av den av Janzén ovan diskuterade typen. Härpå kan väl hänvisningen till Janzén 1936, s 223 f (DNO I: 1 s 99 not 3) anses tyda.

¹² Zilliacus påpekar själv beträffande de treledade namnen att de vanligen visar sig vara bildade till ett tvåledat namn (s 69).

¹³ Jfr Zilliacus om semantisk indelning av ortnamn s 70 ff.

¹⁴ Jfr Zilliacus: »För bedömningen av hur ett ortnamn (eller varje annat språkligt uttryck) är uppbyggt bör det vara av största betydelse att observera om beteckningen innehåller en led som med ett vanligt ord direkt anger namnbärarens allmänna art, t.ex. i *Grundet* [— —] eller om det saknar sådan led. Den artgivande leden, som jag kallar *artbeteckningen*, står alltid som huvudled, och den kännetecknas i ortnamnen av att bestå av ett åtminstone vid namngivningstiden i målet levande, vanligen topografiskt grundord, som utsäger vad den denoterade orten är för ett slags ort i motsats till andra lokaler» (s 71).

¹⁵ I denna avhandling anses ett ord vara ett dialektalt appellativ A) om det på namnlapparna anges vara ett dialektalt appellativ, B) om det ingår i 1) värmlandssamlingarna, 2) dalslandssamlingarna, 3) västgötaordboken, 4) västmanlandsordboken, 5) dalmålsordboken (samtliga ULMA), C) om det ingår i diverse ordböcker och monografier över dialekterna i Värmland, Dalsland och vissa delar av Västergötland (se vidare litteraturförteckningen), D) om det ingår i 1) Aasen, 2) Ross, 3) Beito, Genusskifte, E) om det anges vara ett dialektalt appellativ i 1) OGB, SOV, SOÅ, 2) Hallesby, Stedsnavnene i en Østfoldbygd. Jag har jämfört dialektbeläggen från ULMA med dialektordsregistret i OAU och i vissa, mycket få fall även använt belägg härifrån.

¹⁶ När jag här och i fortsättningen talar om dialektalt växlande genus menar jag att ordets genus kan vara växlande i den ortsdialekt där namnet hör hemma, eftersom ordet växlar genus i relativt närliggande dialektområden. På grund härav behandlas de namn där sådana ord är huvudled för sig.

¹⁷ Sv dial=vrml, dlsl, vg, vml, dl. No dial=huvudsakligen Östlandsmål på grund av deras nära samhörighet med dialekterna i det av mig undersökta området. Härom Broberg, t ex s 109 ff, 115 samt speciellt s 152 och 155 f. Vid tolkningen av vissa huvudleder har jag beaktat andra norska dialekter, t ex de ålderdomliga målen i det gamla Rabyggelaget i Østtagder (med bl a Setesdalen). För avgränsningen av Östlandsmål har jag tagit hänsyn till Kolsrud, s 174. Østerdalen räknar Kolsrud på grund av språkliga kriterier helt till Østlandet, liksom delar av Gudbrandsdalen, eventuellt också delar av

Valdres och Hallingdal. Kolsrud tycks räkna det mesta av Telemark till »fjell-bygdene». Eftersom enligt Kolsrud *h* i stället för *kv* i pronomen som *kva*, *kvor*, *kvorleis* går in i Øst-Telemark och ett par ord med *h* förekommer i hela Vest-Telemark, bör kanske också Telemark, åtminstone delvis, kunna räknas till Østlandet. Kolsrud påpekar också (s 176) att Johan Storm talar om Østlands-mål så att både Trøndelag, Østerdalen och Gudbrandsdalen är med, sannolikt också östra Telemark och Numedal.

¹⁸ -*ar* endast i några socknar i sydväst invid Dalslandsgränsen (Broberg s 172). Jfr Kallstenius s 137 § 122, 1 och s 139 § 125 anm.

¹⁹ Jfr Broberg s 173.

²⁰ Se inledningen s 14.

Materialets slumpmässighet och de statistiska beräkningarna (s 26—27)

¹ I denna avhandling är givetvis namnen, inte platserna, huvudföremål för undersökningen.

² Observera alltså att detta ej gäller de namn som excerperats ur lant-mäterihandlingar.

Avdelning I

I: A: β: a (s 36—51)

¹ Dock finns ett belägg med feminint genus i Möklinta sn, östra Västman-land.

² Enligt västmanlandsordboken, ULMA, har *dal* förutom sin terrängbetecknande betydelse i västmanländskan även betydelsen 'plogdal, plogfåra'. Jfr Ingemar Olsson i NoB 51: 128 om *dal* i gotländskan: »I gotl. kan *dal* användas om små fördjupningar, t. ex. i en åker (se Gotl. ordbok).»

³ 'Stenig jordhöjd, ofta i åker'; 'stenig, gräsbevuxen mark där man måste slå med lie'; 'ås eller mindre höjdsträckning' (ULMA). I Ba sn, Jösse hd, finns belagt *rabə* f 'ouppodlat jordstykke i åker'. Feminint genus får dock här betraktas som synnerligen osäkert. Obest form m och f sg av svaga substantiv sammanfaller nämligen i Vrml (ULMA).

⁴ *Berg* fsv n (allm) m?; sv dial: vrml: n, m nNy sn, Äd hd (ULMA), Fryksdalen (Noreen Ordb). I Noreens ordbok förekommer »*bęrrj* m 'bärg'» omedelbart ovan verbet »*bęrrj* 'bärga'». Ordet kan möjligen vara avsett att vara en bildning till *bärga*, inte naturformationen *berg*. I nNy sn Äd hd, sammanfaller best och obest pl av alla genus och då best slutartikel apokoperas i genuint mål i nNy, har förmodligen känslan för genus uppluckrats och bildningar som *berg* m kan ha uppstått. Slutligen kan en felskrivning med m i stället för n ha ägt rum. Enligt senare uppteckningar från Fryksdalen är *berg* neutrum och enligt muntlig uppgift av Jacobson, från D sn, Äd hd, förekommer inte *berg* m i nNy. Jacobson har själv gjort uppteckningar för ULMA:s räkning bl a i nNy.

⁵ En specialiserad betydelse av *näs* förekommer i Järna sn och Äppelbo sn i Västerdalarna, nämligen 'slättermark utefter mindre vattendrag' (Äppelbo sn), 'sankt läge' (Järna sn).

⁶ *Hal*, genus ej angivet, 'lutning' (Sid sn, Nm hd); 'sluttning' (Ed sn, Gru hd) samt enligt Widmark *hall* n 'sluttning' (Gru sn, Gru hd) (Widmark s 69, not 3).

⁷ *Hall* f 'stor sten el. klippa, häll' förekommer enligt Rietz 236 b även i Närke, Skåne, Halland och Blekinge.

⁸ Enligt Widmark kan *hall* f i Bohuslän betyda 'berghäll', *hall* m 'flat, ende i åtskilliga ortnamn (se t.ex. SOV 3 s. 34, 6 s. 154) uppges betyda 'berghäll'. Tolkningen av dessa ortnamn kan vara osäker. Möjligen har *hall* 'sluttning' blandats samman med *hall* 'berghäll'» (Widmark s 69, not 3). Eftersom de flesta värmländska dialektbelägg på *hal* f åsyftar någon form av '(berg)häll' och endast två belägg på ULMA (genus ej angivet) samt Widmarks eget belägg från Grums sn (neutralt genus) har betydelsen 'sluttning m m', förefaller SOV:s tolkningar av *hal* f synnerligen rimliga. Att en sammanblandning av *hall* 'berghäll' och *hall* 'flat, sluttande bergyta' skett verkar däremot inte otänkbart.

⁹ Ser dock ut att vara abstraherat ur ortnamn.

¹⁰ *Salta* f 'Især en Jordplet med en bitte liden Vandaare og opskudt Mudder i Midten; søges for sine Salte gjerne af Fæet' (Ross).

¹¹ Om genus av *damm* se s 138 not 65.

¹² Landtmansson uppger växlande genus för *dråg* 'vattensjuk sänka' f n (Landtm 4 s 3).

¹³ Enligt Dalbyordb har ordet även ingått i ortnamn i D sn. Exemplen i Dalbyordb utgörs av ordet som huvudled utan bestämning.

¹⁴ *dyllbækæn* »en liten bäck i Norra Finnskoga kapellförsamling» (NoB 5: 3).

¹⁵ »det i en lantmäterihandling av år 1747 upptagna »Dysle udden», en liten udde i sjön Stora Gla, Glava sn» (NoB 5: 3).

¹⁶ *bløtønhjält* gården, Kila sn, Näs hd. *snūghjēltə*, *snūghjēltə* f d odling, nu skogshult, Ho sn, Nm hd.

¹⁷ Ett område bestående av Skogsbygden I — Bjärke, Kullings, Gäsene härader — samt Skogsbygden II — Redvägs, Ås, Vedens, Bollebygds härader.

¹⁸ Av lokalerna i Jösse hd karaktäriseras 2 som myråker (M sn), 1 som delvis åker, delvis myr och mossmark (Gsk sn), 1 som f d myråker, nu skogsmark (Gsk sn). Eventuellt kan bestämningsleden *æy-* i *æyghjēltə* (Bsk sn) peka på fuktig mark (ängsmark). Bestämningsleden *äng* kan emellertid också vara lägesbestämmande, d v s peka på närhet till en äng e d.

¹⁹ En lokal i Sil sn är odlade myrar.

²⁰ Jfr fär *flái* m 'lavt, svagtskrånende ud i søen stikkende strandklippeparti som overskyldes af flod eller brænding' (Jacobsen-Matras).

²¹ Adj *flå flæ* 'flat, platt, jämn' (Öm sn, Nm hd, ULMA) 'grund, flat' (Nilén).

²² Med skrivningar som t ex *hå/a*, *jämn/a* markeras att huvudleden kan vara antingen *hå*l eller *hå*la, *jämn* eller *jämna* o s v.

²³ Med hänvisning till SOÅ 1: 2 s 43.

²⁴ Jfr nisl *grund* f 'gräsbevuxen slätt'.

²⁵ NG antar för huvudleden *grundan* i *Vestgrundan* pl av ordet *grund* f »som i det oldn. Digtersprog bruges som Navn paa Jorden och paa Island i MA. om en grøn Slette, en lavtliggende Græsmark» (NG 15 s 136). Ett osammansatt bebyggelsenamn *Grunne grūnə* förekommer i Starrkärrs sn, Ale hd i Västergötland. Enligt SOÅ är namnet »antingen böjningsform av fsv. *grund* i bet. '(flat) mark' (jfr isl. ortnamnet *Grund*, se Rygh, Gn. XV, 136) eller, om

det tidigt anträffade *Grunnene* är det ursprungliga, en sammansättning af detta *grund* och *-vini* 'betesmark' [— —]» (SOÅ 2 s 104). *Grund* i betydelsen 'jord, jordegendom, äga' förekommer förmodligen i namnen *Norra Grund*, *Södra Grund*, *Västra Grund* samt *Östra Grund*, vilka betecknar de fyra stadsdelarna i Åmåls stad, Tössbo hd (SOÅ 17 s 110 f). Slutligen finns ett osammansatt *Grunden* under »Åkrar, ängar [— —] öppna områden» i OGB, Orusts Ö hd. Detta namn betecknas i OGB såsom oklart (a a 9 s 156). Hänvisning finns till *Grundåkrarna* i Askims hd (a a 3 s 252), där bestämningsleden enligt OGB ej rimligtvis kan gå tillbaka på adj *grund* då »jorden har högt gradtal». Även dessa två namn i Orusts Ö och Askims härader skulle enligt ovan kunna gå tillbaka på *grund* i betydelsen 'grund, jord, mark' eller, eventuellt, 'jord, jordegendom, äga'.

²⁶ No dial: *Sukka* f 'en Huulning eller Sænkning' (Aasen); (Ross). *Sukka* sammanställes av Torp med *sokk* f (s 680). Jfr Heggstad *Sukka* f »burtk. stadnamn på Vossestrand».

²⁷ a) *prinsæstlæta* b) *æystlæta* c) *sælbælllæta* d) *bærjælllæta* e) *ilælllæta* f) *østælllæta*.

I: A: β: b (s 51—64)

²⁸ I vissa namn går det ej att bestämma om *hag* eller *hage* är huvudled. Se vidare s 58.

²⁹ Ordet har feminint genus i dialekten och huvudledernas böjningsändelser avviker inte från normalt feminint böjningsmönster utom vad beträffar ett namn, *kuløkæn* Ba sn, Jösse hd. Huvudleden står här i best form m sg. Detta kan vara ett s k dativiskt namn liksom E Noreens exempel i uppsatsen Några ortnamn på Dal i NoB 5: 93. Jfr t ex *Dissingtakan d̥istakæn* »S. led. är best. form av fsv. *taka* 'intaga, arrende', ehuru dial.-formen på *-en* istf. *-an* är egen- domlig» (SOÅ 16, s 69). Här menar Noreen att *æn*-formen utgår från dativ- formen *-takonne*, där *e* apokoperas. Jfr *såg-hana* som blir *såg-a* via **såg-han*. Formen *tycken* kan också vara en speciell namnbildning. Se vidare härom s 91.

³⁰ a) *nótgæn* b) *gæmtægæn* c) *kókan* d) *búgar*.

³¹ Jfr *hævdæ* (Nedansiljan), *hævda* (Västerdalarna) 1) 'liten, odlad, inhägnad mark belägen långt från gården'; 'odlad och inhägnad äga'; 'inhägnad, fast mark utgörande antingen slog eller åker'; 'inhägnad betes- eller slåttermark' (Nedansiljan); 2) 'plats där spår synes av att människa eller djur uppehållit sig där (ej endast fotspår o d)' (Västerdalarna).

³² »Varje inhägnad åker eller äng var en hävd för sig med sitt särskilda namn.»

³³ Under avdelningen för dalar, dälder, fördjupningar, grottor.

³⁴ Under avdelningen för åkrar, ängar hagar, gården, svedjemarker, röjningar, öppna områden o d.

³⁵ Aremarks sn gränsar mot Tr sn, Nm hd.

³⁶ *kósvæltæ* *kósvæltæra*.

³⁷ I anslutning till bebyggelsenamnet *Spælte svæltæ*, Kville sn, Kville hd.

diskuteras möjligheten av ett dialektalt **svälte* n »identiskt med nyisl. *svelti* n» (OGB, 16 s 68).

³⁸ a) *jētēpa* b) *kvāntēpa* c) *krānsātēpa* d) *snātēpa*.

³⁹ Kallas även *vāpnā*.

⁴⁰ *vēka*, åker; *vēka*, hage;

⁴¹ Kallas även *vāta*.

⁴² »Att hålla ett hag rent från buskar var ett besvärligt men nödvändigt arbete. Minst vartannat år företogs upprepning, riset höggs av och lades i högar för att torka och sedan brännas upp, vanligen året därpå. I Älgå benämndes en sådan rishög ett *risvål* eller en *vale*, i Köla *e värde* men även ett *vål*».

⁴³ «*vēka* [— —] best. form av dial.ordet *vāla* f. 'hög av ris o.d.' i uttrycket »*elle vāle*»» (SOV 9 B s 241).

⁴⁴ »En sagesman i Älgå betecknar hag som »inhägnader i skogen eller skogskanten, ofta f.d. myrmark som uppröjts och hägnats.» Med *hage* däremot avsågs en mindre inhägnad betesmark invid gården, t.ex. kalvhage, fårhage o.s.v.» (a a s 224).

⁴⁵ Magnusson har även en skrivning med *tt*, alltså långt *t*.

⁴⁶ Ingår enligt upptecknaren i en rad ortnamn i Kils sn såsom *Milhägnet*, *Kashägnet*, *Pikhägnet*.

⁴⁷ a) *bjōnākāsa* b) *fjēlkkāsa* c) *tīmotējskāsa* d) *ōvaskāsa*.

⁴⁸ Nu *Storodlingen*, *Odlingen*.

⁴⁹ Kallas även *Storodlingen*; *Nyodlingen* lh 1865.

⁵⁰ a) *bjūrriksōdlhja* b) *stōrōdlhja* (= *ōdlhja*) c) *lilōdlhja*, Tveta sn, Näs hd.

⁵¹ Enligt Rudén betyder *rjōdnj* 'ställe där man har röjt för att få slättermark' och *rēnīj* 'långt från byn liggande större slätterområde skiftat medelst stakar mellan flera gårdar'.

⁵² Enligt Lindén har ordet då kollektiv betydelse 'kullbläst skog, ris, skräp'.

⁵³ a) *lajvēcēna*, Gsk sn, Jösse hd; b) *unārvēcēna*, Bl sn, Nm hd.

I: B (s 67—75)

⁵⁴ Kan syfta på djuret *björn* eller på ett slags kälke (*sten*)*björn* m (D sn, Äd hd).

⁵⁵ Neutralt genus i Håbols sn, Dalsland (ULMA). Man kan misstänka att uppgiften inte är helt tillförlitlig.

⁵⁶ 'Ett litet stycke'. *Fälleplåtar* m pl 'små svedjelandsstycken' (Östergötland, Småland) (Rietz 507a). Enligt Ragnar Ljunggren '(platt) stycke' (NoB 9: 153).

⁵⁷ 'Liten smal och aflång trädosa med en trämortel hvarmed peppar krossas' (Skåne) (Rietz 375b).

⁵⁸ Vrml: 'litet kärl, nattkärl'; även 'liten tjärn, liten vattensamling', dsl: 'liten göl, litet tjärn', vg: 'potta, nattkärl, pöl i skogsmark', vml: 'sjöpuss', 'litet kärr'.

⁵⁹ Maskulint genus i Orsa i Ovansiljan. Kan här dock vara *pölse*.

⁶⁰ Enligt belägg från V Husby sn, Hammarkinds hd, Östergötland, används ordet om något utskjutande avlångt över huvud taget (OAUd) och enligt ett belägg från Snavlunda sn, Sundbo hd, Närke, betecknar *snok* ett litet smalt åkerstycke, hörn (OAUd). I det sistnämnda fallet verkar ordet vara abstraherat

ur ett ortnamn och därför tar jag inte hänsyn till genusuppgiften på kortet (m) och inte heller till betydelsen 'smalt åkerstycke'.

⁶¹ Jfr önamnen *Björkstackan*, *Förstackan* i Näs hd (a a s 90, 94) samt *Stackviken*, vik i Näs hd (a a s 82).

⁶² Enligt Karl Michaelsson i NoB 25: 169 är svenska *Fåfänge*-namn belagda från början av 1700-talet (ett från slutet av 1600-talet) och dessa namn betecknar »dels åkrar och ängar där det är 'fåfängt' att odla, där föga står att få, dels ofruktbara öar och skär».

⁶³ Se Kallstenius s 13 § 8 samt not 8 på samma sida: »I n s k o t t av t sker mellan *p*, *k* ock efterföljande *n* i följ. fall: [— —] *kroppning*: *krøftning* 'klimp (maträtt)'; jfr *kroppkaka* [— —]». Förmodligen har *t*-inskottet i *kroppa* skett i analogi med *t*-inskottet i *kroppning*.

⁶⁴ Jfr Rietz 18b.

⁶⁵ Enligt Jonsson s 257 har *damm* växlande genus. Enligt muntlig uppgift av Jonsson förekommer *damm* n i Västsverige.

⁶⁶ Både maskulint och feminint genus på *arm* i D sn, Äd hd, Värmland (Dalbyordb).

⁶⁷ Säkerligen 'tå på foten'.

⁶⁸ »Det är endast på två områden i Sverige som kort vokal förekommer. Det ena omfattar övre Västerdalarna [— —], det andra mellersta och östra Värmland» (Hedblom s 28). Hedblom påpekar dock att »såväl ett *setr* som ett *sætr* i Värmland skulle ha kunnat utvecklas till *säter* i väster men i landskapets mellersta och östra delar till *sätter*» (Hedblom s 32).

⁶⁹ nR sn, Äd hd.

⁷⁰ Upptecknaren har ändrat genus från *f* till *m*.

I: C (s 75—77)

⁷¹ a) *ĕkəspjǣlə* b) *ʃǣrɪŋəspjǣlə* c) *grǣnspjǣlə* d) *hūkəspjǣlə* e) *lǣspjǣlə*
f) *ʃǣrɪŋspjǣlə* g)-h) *lǣspjǣlə*.

II (s 78—88)

⁷² Även andra trädnamn på *-vid* är m både i sv och no dial.

⁷³ I SOV 9 B s 218 skrivs namnet *gūlvæa*.

⁷⁴ »Formellt är namnet en fem.-bildning av samma art som t.ex. *B i n g a n* s. 198 och där nämnda paralleller», d v s »trol. en förkortning för en kanske aldrig existerande ssg med feminin s.led; jfr t.ex. *B u s k a n* s. 218, *G r ä s a n* s. 190, *Skurvan* Bd IX, 173, *Brusan*, *Hästeforsan*, *Glömsåsan* XVIII, 46, 52, 201» (OGB 16 s 193, 198).

⁷⁵ »Bland appellativerna äro sammansättningar med *-lösa* 'brist', fvn. *-leysa*, *-laus* f. och *-leysi* n., ytterst vanliga i fsv. och fvn. I allmänhet står vid sidan av ett sådant substantiv ett motsvarande adjektiv, varför substantiven regelmässigt synas avledda av adjektiv, [— —]. Som sammansättningstyp äro adjektiven på *-lös* och *-lauss* äldre än substantiven på *-lösa* (*-leysa*, *leysi*)» (NoB 39: 35).

⁷⁶ SOV 3 s 73 »F. led. syftar säkerligen på den goda fisktillgången i sjön [— —]. Sjön är lång och smal.»

⁷⁷ *Gövla* i Kalmar län; *gövler* m 'en som äter sakta' Kalmar län (Rietz 192 a).

⁷⁸ Förekommer enligt Rietz även i Närke.

III (s 89—91)

⁷⁹ Socknen gränsar till Tveta sn.

⁸⁰ *Klevan klēvənə* [— —] Klevene 1/2 sk, Sk sn, Nm hd; ä skrivningar bl a Stompn i Klefuen 1610, Klefvan o d 1633—1877 jb — Kleffuen 1572 tl, 1643 lh, Klefwen sl 1600t lh 1691 kb, Kleffuan 1581 tl, Kle(e)ffwan 1643 lh m 1600t ggk, Klefwa 1742 ggk, Klefwene o d 1774 [— —] 1790t, 1835 lh, Klefvane 1790t 1820t lh »*Klevan* är oriktig best. form (dial. formen *Klevene* gammal dat.) av *klev* 'brant backe'» (SOV 9 A s 58 f).

Vikene vīgənə i samma sn — Viigen 1542 1544, Viken o d 1551, 1877, Vijkenne 1621, Vikene 1914 jb — Vij(c)kan 1643 lh, Vikene 1734—1812 lh, Vickene 1836 1850 lh, Viken el Vickene bek. »Namnet är dat. sing. best. form av *vik* [— — —]» (a a s 59).

IV (s 92—99)

⁸¹ Se t ex *Hån* SOV 2 s 56, 73, 9 A s 66 och där cit litt, 9 B s 90, 14 s 67 f.

⁸² Vid namnet *Jänken* i Gsk sn, Jösse hd, saknar man tillförlitlig uppgift om vilken typ av lokal som betecknas. Därför har namnet ej tagits med i materialet.

⁸³ *Klinken* »synes snarast urspr. vara ett personökn., som sedermera övergått att beteckna bebyggelse.»

⁸⁴ T ex *Klinkeröd* »Benämnt efter gubben *Klink(en)* [— —] som bodde där».

⁸⁵ Jfr t ex hemmansdelen *Skansen skånsən* i Tö sn, Nm hd. Här har funnits en skans för försvaret av Töcksforsbron (SOV 9 A s 64).

⁸⁶ I OGB, Lane hd, förekommer namnet **Stöttarna* tre ggr a) *Stöttana* 1779, Bäve sn, ett påfallande smalt och långt (!) fält, b) *stūtānə Stötane* 1819, Lane-Ryrs sn, korta åkrar, c) *stòtānə*, Lane-Ryrs sn. Namnet innehåller en pluralform av adjektivet *stött*, *stutt*, 'kort, avstubbad' och jämföres med no *stutt*, *Stöttingarna*, (se cit litt) samt **Stötteklev* och *Stuttäkern* (se cit litt) OGB 12 s 353. Namnet *Stöttarna* förekommer i OGB, Sörbygdens hd, fyra ggr med tolkningen 'de korta åkrarna' (OGB 17 s 247).

Avdelning 2

Kapitel 1 (s 102—103)

¹ En lokal kan också uppkallas efter en annan, beroende på namngivarens associationer från lokalen till förebilden, t ex: *Närke*, *Trossnäs* (sju i Jösse hd, 10 i Nm hd, 12 i Kila och Tveta socknar, Näs hd). Namn av denna typ behandlas inte vidare i undersökningen.

Kapitel 2 (s 104—111)

¹ Endast upptecknade namn undersöks här.

² Sil sn är den socken vilkens namnsamling rent numeriskt är den dominerande i Nordmarks hd med en samling på c 400 namn. För att se hur denna dominans påverkar översikten över Nordmarks hd, görs en indelning av materialet i namn från Sil sn och från övriga socknar i häradet, vilken visar följande: M är mest frekvent i Sil sn, F/M i de övriga socknarna i häradet.

³ Namnen med neutralt genus har i stor utsträckning huvudled på *gårde*, som eventuellt kan tänkas vara ett sekundärt tillägg. Ex *Lermaskinsgårdet* — *Lermaskin*, *Krekegårdet* — *Kreken*.

⁴ En indelning av materialet i namn från Sil sn och från övriga socknar i häradet visar att genusförhållandena i Sil sn inte skiljer sig från gruppen »övriga socknar i häradet».

⁵ En indelning av materialet i namn från Sil sn och från övriga socknar i häradet visar att feminint genus är mest frekvent i båda grupperna.

⁶ En indelning av materialet i namn från Sil sn och från övriga socknar i häradet visar att maskulint genus är mest frekvent i Sil socken. I gruppen »övriga socknar i häradet» råder jämn genusfördelning.

⁷ En indelning av materialet i namn från Sil sn och från övriga socknar i häradet visar att maskulint genus är mest frekvent i båda grupperna. I gruppen »övriga socknar» blir dock den maskulina övervikten reducerad till en skillnad på 1, om de namn vilkas genus ej kan bestämmas läggs till den näst största genuskategorin, femininerna.

⁸ Utmärker femininer och neutrer.

⁹ Utmärker maskuliner och femininer.

Kapitel 3 (s 112—117)

¹ Vid en genomgång av vissa plurala ägonamn huvudsakligen med naturbetecknande huvudled undersöker Hellberg om deras plurala form motsvaras av mer än en terrängformation.

² Lh 1856.

³ Båda namnen förekommer också i lh 1840, samt *Fjellarne* 1887.

⁴ Som ovan s 15 framhållits kan lokalen även vara delad i flera enheter »på naturleg måte (t. d. med ei grov)» (Heggstad 1931 s 19).

Kapitel 4 (s 118—119)

¹ De fall där det är osäkert om huvudleden har eller inte har bestämning (härom se s 102) förskjuter inte resultaten nämnvärt till vilken kategori de än räknas. Dessa ovissa fall har inte tagits med här.

² Tre socknar i Jösse hd, Arvika, Bogen, Gunnarskog, har inte obestämda namn i namnmaterialet, liksom inte heller fyra socknar i Nordmarks hd, Västra Fägelvik, Holmedal, Töcksmark och Älgå. Namnsamlingarna från dessa socknar är dock tämligen små.

3

Jösse hd	ovisst	till- hörighet upphov	storlek	form	annan egen- skap	material
personbeteckning	—	13	—	—	—	—
appellativ	—	—	—	—	1	1
adjektiv	—	—	3	2	1	—
ovisst	1	—	—	—	—	—
						Σ 22

4

Nm hd	ovisst	till- hörighet upphov	storlek	form	färg	det som finns
personbeteckning	—	10	—	—	—	—
appellativ	—	—	—	—	—	3
adjektiv	—	—	1	2	3	—
ovisst	4	—	—	—	—	—
						Σ 23

5

Näs hd	ovisst	absolut läge	tillhörighet, upphov	storlek	form	färg	annan egenskap	det som finns
ortnamn	—	1	—	—	—	—	—	—
personbeteckning	—	—	2	—	—	—	—	—
appellativ	—	—	—	—	—	—	—	2
adjektiv	—	—	—	3	3	1	5	—
ovisst	6	—	—	—	—	—	—	—
								Σ 23

Kapitel 5 (s 120—125)

¹ D v s huvudleden är antingen ett dialektalt appellativ eller en speciell namnbildning, vilket går ej att avgöra.

² Se härom Ejder s 7 f.

³ Om ellipser se Sahlgren s 26 ff.

⁴ Avledningarna med *rud*-suffix är unga. Som ägonamnssuffix har *rud* nämligen sin karaktär av informationsbärare endast på grund av sin förekomst och höga frekvens som bebyggelsenamnssuffix, eftersom suffixet meddelar att ägan tidigare varit bebyggd.

⁵ Se inledningen s 17.

⁶ Ett antagande att sådana speciella ägonamnsbildningar är av (*i*)*ön*-stamstyp kan vara riktigt. Det ovan behandlade namnmaterialet är dock för litet för att en diskussion härom skall vara meningsfylld (se s 110). Förhållandet

mellan moverade namn med ändelsen *-æn* och med ändelsen *-a* talar dock inte mot ett dylikt antagande, om ändelsen *-a* tolkas som best form f sg, vilket man, som ovan (s 23, 110) påpekats, inte utan vidare har rätt att göra.

⁷ I t ex Nm hd: substantiviskt grundord: *Kläppan klæpa*, vF sn »sammanhänger med ordet *kläpp* [— —], 'bergsknöl'» (SOV 9 B s 141), *Vintran vîntra*, Öv sn »Namnet är väl bildat till ordet *vînter*;» (a a s 147); adjektiviskt grundord: *Skrucklan skrukka*, vF sn »Namnet sammanhänger möjl. med no. dial. *skruklutt* 'knölig, knottrig o.d.'» (a a s 144); grundordet ett verb: *Streten strêta*, Sil sn, (bildningssätt jfr *Plocken* s 83 ovan) »platsen där man stretar» (a a s 145). I Näs hd: *Rasslan rûska*, Eskilsäters sn. Enligt SOV är namnets härledning okänd (SOV 11 s 107). Det bör dock kunna sammanställas med verbet *rassla*. Jfr *Skvallran skvâlra*, Eskilsäters sn, som av SOV sammanställs med »namn sådana som *Skvallerbäcken*, där f. led. åsyftar vattnets skval» med hänvisning till Lindroth 1922 s 162 (a a 11 s 109).

NAMN- OCH HUVUDLEDSREGISTER

aftonvard 72
allé 75
Anders Nils(e)rud 85
arrest 67

Ba 71
backe 36
ba(d) 67, 71 f, 121
Ba(d) 71 f, 123
ball 67
Basjön 71
basmyr 36
bastu 67
Bastuåkern 26
berg 36
Berga 13, 15, 16, 89, 133
Bergane 13, 14, 16, 90
-bergane 13
Bingan 138
binge 67, 122
bjurdamm 42
bjurdämma 48 f
Bjurdämman 48 f
bjurdämme 48 f
Bjurdämmena 48 f
Bjurviksodlingen 137
björklund 36
Björkstackan 138
björn 67
Björnekasen 137
Björnerud 86
björngrav 67
björnhud 67, 121
Björnmyrarna 115
Blankerud 85
Blomgrenen 88
Bläcksdrågsbrän(n)e(t) 41
blöta 42

Blötan 42
Blötenhult 45, 135
bo(d) 73
bod 67, 121
Bod(h)longen 82
Bompa 92
boställe 67
botten 36
bratt 42
Bratten 42
Brattsta(d) 32 f
Brattstadbergen 34
*Brattsta(n) 34
*Brattåkern 42
bringa 67
Bringan 123, 128, 131
Bringestycket 123, 128, 131
brottniing 58 f
Brottningen 59
bruk 67
Brusan 138
brynsticka 67
bråte 51, 52
bräcka 36, 38
Bräckan 38
bränna 64
Brännan 64
brän(n)e 36, 41
bränsel 64 f
Bränseln 64 f
bröta 51, 54
bröt(t)ning 58 f
Bröttningarna 59
Bröttningen 59
Bugården 53, 136
Burerud 87
Buskan 138
byxa 67, 122
Båa 92

båtsta(d) 31, 32
 Båtstan 32
 bäck 36
 Bäckarna 17
 *Bäckåkrarna 17
 *Bäckängarna 17
 Bässehöggen 36 f
 Bässesläppen 91
 Börjslätt/en -an 136

 Dagerud 125
 Daglösen 81, 82
 dal 36
 Dalarna 115
 *Dalsintag/an -en 63
 Dalstak/an -en 63
 Dalstakan /-en 63
 damm 72
 dammarm 72
 De höga hagen 58
 del 30
 dele 67
 Dimbo 89
 *Dimbunes 89
 Dissingtakan 136
 djup 36
 Djupforshagen 58
 Djupmanskerud 85
 drag 42 f
 dulpa 36, 38
 Dulpan 38
 Duschla 92
 dy 42
 dyssel 42, 43
 Dysselbäcken 43, 135
 Dysslan 43
 Dysslen 43
 Dysslerna 43
 Dyssle udden 43, 135
 Där söder 123
 Där öst 123, 128, 131
 döp 42, 44
 Döpet 44
 Dösslingen 43

 Edane 90
 Ekebrötningen 59
 Ekespjället 77, 138
 Ekfallen 65
 Elösan 81
 enerhogg 36

Enerhoggarna 36
 Enuddarna 114, 115
 etta 67

 fall 64, 65
 Fallarna 65, 78, 79, 92, 116
 fika 92
 Fika 92
 Fiker(n)a 92, 94
 Finnekättan 55
 Finnevälan 56
 finnskägg 72 f, 121
 Finnskäggen 72 f
 Fiskelös 81
 Fjella 78, 116
 Fjella(r)ne 78, 116, 140
 fjäll 36
 Fjälla 15, 16, 89 f
 Fjällane 14, 15, 16, 78
 Fjällarna 14, 26, 78, 92, 116, 124, 127,
 128, 130, 131
 Fjällen 26, 78, 116, 127, 130
 Fjällkasen 137
 Fjällsmockern 31
 fjärding 67
 Fjärding 26
 Fjärdingen 26, 102
 flade 75 f
 Fladen 75 f
 flaga 36, 38 f
 Flagan 38 f
 flak 42, 44
 flat 64, 65 f
 flata 36, 39
 Flatan 39
 Flaten 65 f
 fläck 67, 121
 Frimansk(e)rud 86
 Frostören 20
 frukost 67
 fyrkant 67, 121
 Fyrkantan 124
 fåfänga 67, 70, 121
 Fåfängan 70, 72
 Fårhäckarna 74
 fäbro 67
 -fälla 92
 fälle 64, 66
 Fället 66
 fält 36

- förgätmigej 75
 förpantning 75
 Förstackan 138
 förstuga 67
 galtrygg 67
 Gamlegården 53, 136
 Gammalkroppa 70
 Gammeltomta 33
 Gerskålen 117
 Getbergskerud 87
 Gettäppan 137
 gjuta 36, 39
 Gjutan 39
 Glömåsan 138
 Gotjärnsmarken 49 f
 Gotjärnsmarkena 49 f
 grad 67 f
 Graden 67 f, 123, 127, 131
 Gra(d)udden 68, 123, 127, 131
 granrumpa 67
 Granspjället 138
 Granudden 68
 grav 67
 grund 48, 49
 Grund 135
 grundan 135
 Grunden 136
 Grundet 133
 Grundåkrarna 136
 Grunnane 49
 Grunne 135
 Grunnene 136
 gruskulle 36
 *Gryttstan 33
 Gryttved 33
 *Gryttved(båt)stan 33
 Gryttvedsängarna 33
 Gråtareholmen 83
 *Gråtar(e)mossen 124
 Gråtar(e)n 83, 84, 95, 124
 *Gråt(e)mossen 124
 Gräsan 138
 Grönstan 33
 grötebytta 67
 Grötstan 33
 Gubban 89
 *Gubblyckan 89
 Gubbrottningen 59
 *Gubbhängen 89
 gudsrike 67
 Gulvedan 78, 79, 102, 124, 138
 Guppa(n) 93
 *Guppängen 93
 gård 51, 52 f
 gåse 73, 74
 Gåsen 74
 Gåvan 69
 gårde(t) 51, 118, 122, 140
 Gärdet 123
 Gärdet bort i haget 103
 Gärdet vid källaren 103
 gårdsla 51, 54
 Gärdslan 54
 Gävlingsängen 84
 hacka 51, 54
 Hackorna 54
 hag 51, 58
 hag/e 62
 hage 51
 Hagen 58
 Haget 58
 Haget däruppe 58
 hall 36, 39
 Hallen 39
 hals 67
 Hammarsättern 73
 handske 67
 Harespjället 76
 harull 72
 has 72
 Hasselkvistrud 87, 125
 hatt 67
 hed 36
 helvete 67
 hemgårde 51
 Henriks ingårdning 55
 Herrekasa 60
 Herrekasen 60
 hible 72
 Hillevara 93 f
 Hillevarsbacken 93
 Hillevarsåsen 93
 holme 36
 Holtane 14, 89 f
 Holtarna 65, 89 f, 116
 Hophagen 58
 Hoppen 88
 hugg 31
 hult 42, 44 ff

Hultane 14, 90
 hummel 67
 Hummel(n) 123, 128, 131
 hytta 67
 hål 36
 hål/a 48
 håla 36
 Hålespjället 76, 138
 Håltane 90
 Håmansk(e)rud 85, 86
 Hån 139
 Härkrankan 124
 Härlösen 81
 Håven 94 f
 Håv(e)rängen 95
 *Håvhög 95
 *Håvtegen 95
 Håväckran 95
 häck 73, 74
 hägnad 58, 60
 Hägnaden 60
 Hägnan 60
 hägne 58, 60
 Hägne(t) 60
 Häjsingen 84
 Hälleflå 47
 Hämningsrud 87
 hängeskåp 67
 Hästefallen 65
 Hästeforsan 138
 hävd 51, 54 f
 Hävdedal 55
 Hävdelyckan 55
 hög 36
 högg 36 f
 Höggen 36 f
 Högran 81, 102
 hökämman 72, 73
 Hökämman 73
 hörn 72

 Ilslätt/en -an 136
 ingärdning 51, 55
 Ingärdningen 55
 intag/a 62 f
 Intagan 21
 Intagen 21
 intak/a 62, 63

 Jakoben 88
 Janjonserud 85

Jonesmockern 31
 Jonsrud 85
 Jordbrännan 64
 Jordurden 89, 90, 91, 124
 jämn/a 48, 49
 Jänken 95 f, 139
 Jövlingen 84

 Kajämn/an -en 49
 Kak(e)lösen 72, 81
 Kakestan 68
 kakfjärding 67
 kaksta(d) 67, 68
 Kallkällhögen 36
 kapitel 67
 Karlsgåva 69
 Karmansk(e)rud 86
 kas 58, 60
 Kasen 26, 60, 89, 91
 Kasshägnet 137
 Kattkärr 19
 Kattrumpan 19
 kil 67
 kista 67
 kittel 67
 kjos 42, 46
 Kjoserna 46
 klamm 36, 39 f
 Klammen 39 f
 Klangerud 87
 Klevan 90, 139
 Klinka 96
 Klinken 88, 139
 Klinkeröd 139
 Klinkåsen 96
 kloft/a 73, 74 f
 Kloftorna 74 f
 klypp 72
 Kläppan 142
 klövsten 36
 knatte 36
 -knipen 96
 Knipåsen 96
 Knuts 102, 123, 126, 128, 129, 131
 kodd 67
 koffertlock 67
 Kogården 53, 136
 kolbotten 67
 Kolhulten 26

Kolhultet 26
 Kollsa 96
 Kollsemyr 96
 kornbinge 67
 Kornlösan 81 f
 kortlek 67
 Kosvältan 136
 Kosvältorna 136
 kove 67
 Kovekättan 55
 Krakerud 86
 Kransetäppan 137
 kreke 75, 76
 Krekegårdet 140
 krekel 75
 Krekel(n) 75
 Kreken 76, 140
 krok 67
 Krokerud 86
 Kroklyckan 102, 126, 129
 Krokspjället 76
 Kronesrenen 98
 Kronesrännan 98
 kroppa 67, 70
 Kroppa(n) 70, 123
 kråka 67
 Kråkevänd 57
 Kråkvända 57
 kulle(n) 36, 122, 125, 127, 131
 Kullycken 91, 136
 kulpa 36, 40
 Kulpan 40
 kult 36, 37
 Kulten 37
 kusk 67
 Kvarnspjället 99
 Kvarntäppan 137
 -kyl 96 f
 kyrkogård 67
 Kytten 88, 93, 97
 Kyttetorpet 88
 *Kälarna 117
 Kälen 117
 Källfika 92
 Käring(e)spjället 138
 Käringfallen 65
 kärr 36
 kätta 51, 55, 62, 63
 Kättan 55

Kättarna 63
 kätte 62, 63
 Kättorna 63

 lada 67
 land 51
 lapp 67, 121
 Larstomtesyltan 41
 lerbacke 36
 Lerbyns Mossar 114
 lerkulle 36
 Lermansk(e)rud 86
 lermaskin 72
 Lermaskin 123, 140
 Lermaskinsgårdet 123, 140
 Lerspjället 138
 lid 36
 Lilla Gåsen 74
 Lillodlingen 137
 lina 67, 70
 Linan 70
 Linspjället 76
 loge 67
 lott 31
 Lunda 13
 Lundane 13
 lycka 51
 -lycken 89, 91
 låg 42, 46 f
 Långebrottningen 59
 Långevänd/an -en 137
 långfredag 67
 Långsmal(en) 81, 82
 länga 67
 Lönerud 87

 mad 36
 magasintomt 31
 Magga 97
 *Maggemyren 97
 Magnuserud 86
 mark 48, 49 f
 Markerna 50
 Markir 50
 mast 67
 Matlången 81, 82
 matsäck 67
 Mellanseken 47
 Milhägnet 137
 missionsfält 67, 121

Mjölmarhagen 58
 mo 42
 MoBrännan 64
 Moltelösan 81, 82
 Morgongåva 69
 mosse 36
 Mossen 114
 Mullfossa 97
 Mullposa 97
 myr 36
 Myrarna 115
 Myregårdet 115
 Myrmanskerud 85
 Märredalarna 115
 Märreknipen 96
 Märresmocken 30
 mölja 67, 121
 Möljan 80

 Nanerud 86
 Nedre Vålfälle(t) 66
 Nolgården 53, 136
 Norane 90
 Nordhmarka 49
 Norra Grund 136
 Norra Gubban 89
 Nummerud 87
 nygg 67, 68, 121
 Nyggen 68, 74
 Nygården 53
 Nygårdssfallen 65
 nyodling 58, 60 f
 Nyodlingarna 60
 Nyodlingen 60, 137
 näbba 36, 40
 Näbban 40
 Närke 139
 näs 36
 Näshögen 36
 Nätterud 85

 odling 58, 61
 Odlingen 61, 137
 ofred 72
 Olaskasen 137
 Oles brännor 64
 omm 72
 Ormkasen 60, 91
 Oxefallet 65

paradis 72
 part 30
 Patrona 97
 *Patronsmymren 97
 Pepparhultarna (-holtarna) 26, 89, 116
 Pepparhulten 26
 pepparkvarn 67
 Pikhägnet 137
 pina 67, 121
 Pinan 72, 96
 plan 67
 plats 20, 31
 Plocken 83, 88, 102, 124, 142
 plåga 67, 121
 Plågan 72, 96
 plåt 67
 potta 67
 Presenten 69
 Priggerud 86
 Prinseslätt/en -an 136
 pumpa 67, 70 f
 Pumpan 70 f
 Pålsflaket 44
 påse 67
 pölsa 67

 Qvarnspjället 76

 rabb/e 48, 50
 rabbe 36
 Rabben 50
 rand 67
 Rasslan 142
 redutt 75
 -rena 98
 rind/e 48, 50
 Rinnane 50
 Risane 90
 Ropardrågen 34
 Roparebacken 34
 Ropareberget 34
 Ropstadviken 34
 Ropstan 32, 34
 Ruderud 85
 Rudgrund 49
 Rullarna 68 f
 rulle 67, 68 f
 rumpa 67, 122
 ry(d) 64, 66
 Ryden 66
 Ry(d)erna 66

- Råglösen 81, 82
 Räknarn 83, 84, 124
 -ränna 98
 rävgrop 72
 rävrumpa 67
 Röane 90
 rönning 58, 61 f
 Rönningarna 114
 Rönningen 61 f, 126, 129
 Rörane 90
 rös 72

 sack/a 48, 50 f
 Sackan 50 f
 sakristia 72
 sand 36
 Sandarna 26, 114, 115
 Sandbergskerud 85
 Sand(en) 26, 115
 sek 42, 47
 sid/d 48, 51
 Sid(d)erna 51
 sik 36, 40 f
 Sikarna 40
 Siken 40 f
 Sikerna 40
 Silberud 86
 Silbeslätt/en -an 136
 sjö 36
 sjöbotten 36
 sjöflå(e) 42, 47, 118
 Sjöflå(e) 47
 sjösänkning 67
 sjöände 36
 Skabba 79
 Skabban 78, 79, 80, 124, 128, 131
 Skabbera 79
 *Skabbetegen 79
 Skabborna 79
 Skacken 81, 82
 Skaldbreið 98
 skalle 36, 37
 Skallen 37
 Skamlösan 81, 82
 Skamlösen 81, 82
 Skansan 98
 Skansen 98, 139
 Skarnbad 71
 Skarpan 80, 81, 83, 124
 *Skarplyckan 83
 Skatehöggarna 36 f
 skavel 67, 72
 Skavlet 72
 Skavvålen 62
 Skavålet 62
 Skenan 78, 79 f, 93
 Skenåsen 80
 *Skenåsängen 80
 *Skenängen 80
 skifte 20, 30
 Skilbrei 98
 Skinlaa 79
 skinta 36, 41
 Skintan 41
 Skjaldbreið(r) 98
 Skjelbred 98
 Skjelbrei 98
 Skjelbreien 98
 Skjellbreida 98
 skjutbana 67
 skog 36
 Skogskälen 117
 Skomakarstan 32
 Skopersgårdet 123
 skottfjöl 67
 Skramle 98
 Skrucklan 142
 Skrymtan 78, 80
 Skrymtaremyren 80
 skräpp 67
 Skräppet 121
 Skuggerud 85, 125
 skult 67
 skuppa 67
 Skurvan 138
 Skutställningen 19
 Skutören 19
 Skvallerbäcken 142
 Skvallran 142
 Skylarna 98 f
 Skymansk(e)rud 86
 skåk 67
 Skäldebred 98
 Skäldebrederna 98
 skänk 67, 69, 121
 Skänken 69
 Skärsvikarna 115
 Skärsviken 115
 slack 36, 41
 Slacken 41, 89, 91

slips 75
 slipvind 67
 slängkappa 67
 -släppen 89, 91
 slätt 36
 slätt/a 48, 51
 Slätten 51
 Smedjekyl(en) 96 f
 Smedjekölen 97
 smedjetomt 31
 smock 30 f
 Smocken 30
 småskog 36
 smörhåla 67, 122
 snapp 67
 snip 67
 Sniperud 85, 102, 125
 sno 72, 73, 121
 Sno 68, 73, 74
 snok 67
 Snuggehultet 135
 Snuska 99
 Snåltäppan 137
 snår 36
 Sorabben 50
 Sovarfallen 65
 Spadvänd 57
 Spadvänd/erna -orna 57
 sparbössa 67
 spegel 67
 spjäll 75, 76 f
 stacka 67
 stacksto 67, 71
 Stackston 71
 Stackviken 138
 sta(d) 31, 32 f, 34
 Stenurden 90
 stockmyra 72
 Stora Armo ören 20
 Stora Gåsen 74
 Storbergsk(e)rud 86
 Stordrågarna 114
 Stor(e)dråg 26, 114
 Stor(e)drågen 26, 114
 Storodlingen 137
 strand 36, 118
 Streten 142
 stryt 67, 69
 Strytarna 69, 123
 Stryten 69, 123, 128, 131

ström 36
 Strömmerrud 85
 Stuguskallen 37
 Stutta 99
 Stutfåkern 139
 stycke 30
 styver 67
 ståstöd(e) 20, 30, 31
 Ståstöd(e)(t) 31
 Stötta(n) 99
 Stötta(r)na 99, 139
 Stötane 139
 Stöttegärdet 99
 *Stötteklev 139
 Stöttekullen 99
 Stötteåkern 99
 Stöttingarna 139
 stövel 72
 sump 42, 48
 Sumpen 78, 80
 Sumparna 48
 *Sumpängen 80
 sund 36
 Sundbergs kas 60
 Surball 67
 Svinefälla 92
 Svingarn 83, 84, 124
 svälta 51, 55 f
 Svältan 55 f
 Svälte 136
 Svältorna 55 f
 Svärd(e)rud 86
 sylta 36, 41
 Syltan 41
 Säckemossarna 83
 Säcken 81, 83
 säter 72, 73
 Södra Grund 136
 Södra Gubban 89
 Sögelågen 46 f
 Sönnarehåvden 54 f
 Sörgården 53
 tak/a 62, 63
 Takfållerud 85
 Takmanskerud 85
 teg 20, 30
 tegelom 72
 tillfälle 75, 77
 Tillfälle(t) 77

- Timotejskasen 137
 Tistelman 87
 Tjuvekätten 55
 tjärbränneri 67
 Tolebyxorna 122
 tomt 31, 33
 Tomta 33
 Tomterna 33
 tomtmål 30
 torg 30
 torkhus 67
 Torkhusåkern 26
 Torkopp 87
 torp 30
 Torpane 14, 90
 -torpane 13
 *Torret 87
 Torrt 87 f
 Torsvasen 37 f
 tove 42, 48
 Toven 48
 Tran(e)myrarna 26, 114, 115
 Tran(e)myren 26, 114, 115
 trehörning 67, 121
 trekant 67
 Trossnäs 139
 Trätan 92
 tut 67
 tuva 36
 tvåa 67
 tå 72
 tånge 36
 täppa 51, 56
 Täppan 56
 tömta 34
 tömte 34
 Tömte 34

 udde(n) 36, 122, 125
 Udden 102, 126, 129
 Udderud 86
 Uggelbo(d) 73
 ulvgrop 72
 Undervänd/an -en 137
 utgärde 51
 Uti kälen 117

 Valan 137
 Valerud 87
 vall 51, 53

 Wallbo(r)kasa 60
 vallbrott 51, 58
 Vallbrotten 58
 Vallbrottet 58
 Wallbrottet 58
 vamm 72
 Vargerud 86
 vase 36, 37 f
 Veselången 82
 Vestgrundan 135
 Vickermansk(e)rud 86
 Vid de nolare husen 123
 vik 36
 Vikene 90, 139
 vind 67
 Vinden 77
 Vintran 142
 vrå 30
 vål 58, 62
 Wåla 62
 Våldalen 62
 Vålfälle(t) 66
 vägel 67
 väla 51, 56 f
 Välan 56 f, 137
 Vålorna 56 f, 137
 vålta 51, 57
 Vältorna 57
 vänd 51, 57
 vänd/a 62, 63 f
 vända 51, 57
 -vändan 21
 -vänden 21
 Vänden 57
 vänd(n)ing 72
 värld 67
 väst 67
 Västra Grund 136
 Västra gårdet 123
 Västra kullen 102, 126, 129
 Västra Rinnane 50

 Yren 99

 åker(n) 51, 122, 127, 131
 ås 36
 Åsen 113
 Åsens Mossar 113, 114, 115
 Åsevallbrättet 58

äckra 51, 57 f

ände 67, 121

äng 51

Ängalången 82

Ängevålet 62

Änghulten 135

Ängslätt/en -an 136

Äskfält(e)rud 86

Ödegården 53

ögård 30

Ögårdarna 53

Ökeslätt/en -an 136

Örarna 20

örfil 67, 121

Östi kälen 117

Östom bäcken 102, 123, 126, 129

Östra Grund 136

ötorp 30

Övre Vålfälle(t) 66

KÄLLOR OCH CITERAD LITTERATUR

- Alfvegren=Alfvegren, L, r-genitiv och are-komposition. (Skrifter utg av Kungl Gustav Adolfs Akademien. 32. Studier till en svensk ortnamnsatlas. 10.) 1958.
- Beckman=Beckman, N, Svensk språklära för den högre elementarundervisningen. (9 . . . uppl 4 tryckn) 1959.
- Beito Genusskifte=Beito, O, Genusskifte i nynorsk. (Skrifter utg av Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo. II. Hist-Filos Klasse. No 1.) 1954.
- Beito R-bøygning=Beito, O, R-bøygning. Etterrøknader i norsk formålære. (Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo.) 1942.
- Blöndal=Blöndal, S, Islandsk-Dansk Ordbog. 1920—1924.
- Broberg=Broberg, R, Värmland — ett språk- och kulturgeografiskt gränsområde. (i: Nationen och hembygden. 8. Skriftserie utg av Värmlands nation i Uppsala.) 1960.
- Bruhn=Bruhn, E, Ägonamn i Rönnebergs härad. I. (Meddelanden från Svenska Ortnamnsarkivet. 2.) 1931.
- Dahlstedt=Dahlstedt, K-H, Efterledsapokope i nordsvenska dialekter. (Skrifter utg genom Landsmåls- och folkminnesarkivet i Uppsala. Ser A: 11.) 1955.
- Dalbyordb=Dalbyordboken. ULMA.
- DNO I: 1, I: 3=Lindén, B, Dalska namn- och ordstudier. I: 1, I: 3. (Sv Lm B 49, 57.) 1947, 1954.
- Ejder=Ejder, B, Marknamn och kulturhistoria. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap. 7.) 1951.
- ek=Ekononisk karta över Sverige. Värmlands län. (Rikets allmänna kartverk. 1: 10 000.) 1963—.
- En diskussion om sta-namnen. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Ser A Nr 18.) 1967.
- Ernvik=Ernvik, A, Glaskogen. (Skrifter utg genom Landsmåls- och folkminnesarkivet i Uppsala. Ser B: 7.) 1951.
- Fritzner=Fritzner, J, Ordbog over Det gamle norske Sprog. I—IV. 1886—1972.
- Frödin=Frödin, J, Skogar och myrar i norra Sverige i deras funktioner som betesmark och slåtter. (Instituttet for sammenlignende kulturforskning. Ser B: Skrifter. XLVI.) 1952.
- Hallesby=Hallesby, H, Stedsnavnene i en Østfoldbygd (Østkroken i Aremark). (Avhandlingar utg av Det Norske Videnskaps-Akademi i Oslo. II. Hist-Filos Klasse. No 2.) 1945.
- Hedblom=Hedblom, F, De svenska ortnamnen på säter. (Skrifter utg av Kungl Gustav Adolfs Akademien. 13. Studier till en svensk ortnamnsatlas. 2.) 1945.
- Heggstad 1930=Heggstad, L, Gamalnorsk ordbok med nynorsk tyding. 1930.
- 1931=Heggstad, L, Teigenamn frå Voss. (Vossebygdene. Tidsskrift utgjeve av Voss sogelag. Nr XXI.) 1931.

- Hellberg 1960=Hellberg, L, Om språklig och saklig ortnamnsforskning. (i: Befordringsmål vid Uppsala universitet. Professuren i nordiska språk.) 1960.
- 1960 Pl f=Hellberg, L, Plural form i äldre nordiskt ortnamnsskick. (Uppsala universitets årsskrift. 1960: 1.) 1960.
- 1967=Hellberg, L, Kumlabygden . . . III. Ortnamn och äldre bebyggelse. 1967.
- Hellquist=Hellquist, E, Svensk etymologisk ordbok. 3 uppl. Nytryck. 1970.
- Holmberg=Holmberg, B, Tomt och toft som appellativ och ortnamnelement. (Skrifter utg av Kungl Gustav Adolfs Akademien. 17. Studier till en Svensk ortnamns-atlas. 4.) 1916.
- Jacobsen—Matras Jacobsen, M A og Matras, Chr, Føroysk-donsk orðabók. 2 útg. 1961.
- Janzén 1936=Janzén, A, Studier över substantivet i bohuslänskan. (Göteborgs Kungl Vetenskaps- och Vitterhetssamhälles Handlingar.) 1936.
- 1962=Janzén, A, Sakkunnigutlåtande . . . (i: Befordringsmål vid Uppsala universitet. Professuren i nordiska språk, särskilt ortnamnsforskning.) 1962.
- Jonsson=Jonsson, H, Nordiska ord för vattensamling. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap. 16.) 1966.
- Kallstenius=Kallstenius, G, Översikt av Värmlands svenska dialekter. (Sv Lm XXI: 2.) 1927.
- Kolsrud=Kolsrud, S, Austlandsmål. (i: Helsing till Olav Middtun på 50-årsdagen.) 1933.
- Kousgård Sørensen=Kousgård Sørensen, J, Danske bebyggelsesnavne på -sted. (Navnestudier udg af Stednavneudvalget. Nr I.) 1958.
- Landtm=Landtmanson, S, Västergötlands folkmål. 4. Formläran. (Skrifter utg av Kungl Gustav Adolfs akademien för folklivsforskning. 6: 5.) 1950.
- Levander—Björklund=Levander, L och Björklund, S, Ordbok över folkmålen i övre Dalarna. Första bandet A—F. (Skrifter utg genom Landsmåls- och folkminnesarkivet i Uppsala. Ser D: 1.) 1970.
- lh=Lantmäterihandlingar från Värmlands läns lantmäterikontors arkiv i Karlstad.
- Lindberg=Lindberg, C, Terrängordet köl (käl, kielas). 1941.
- Lindroth, H, Studier över ortnamnen på -lösa. (i: Fornvännen 10.) 1915.
- Lindroth 1922=Lindroth, H, Kust- och skärgårdsnamnen i Göteborgs och Bohus län. (Skrifter utg av Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs Högskola. 3.) 1922.
- Lindqvist=Lindqvist, N, Bjärka-Säby ortnamn. Förra delen. 1926.
- Lisse=Lisse, Chr, Tradition og fornyelse i marknavne. (i: Ti Afhandlinger. Navnestudier udg af Stednavneudvalget. Nr 2.) 1960.
- Lumholt=Lumholt, I, Ordforrådet i Sokkelund herreds marknavne. (Navnestudier udg af Institut for navneforskning. 5.) 1967.
- Långström=Långström, T, Svenska fordonstermer. (Meijerbergs arkiv . . . 10.) 1955.
- Magnusson=Magnusson, J, Tillägg till Adolf Norens ordbok öfver Fryksdalsmålet. (Sv Lm II: 2.) 1880.
- Moberg=Moberg, L, Om de nordiska nasalassimilationerna *mp > pp*, *nt > tt*, *nk > kk* med särskild hänsyn till svenskan. (Undersökningar till en atlas över svensk folkkultur. Språkliga serien. 1.) 1944.
- Mägist=Mägist, J, Värmlandsfinska ortnamn I, II. (Commentationes Humanarum Litterarum XXXV: 1, XXXV: 2.) 1966, 1969.
- NG=Norske Gaardnavne. 1898—1936.
- Nilén=Nilén, N, Ordbok öfver allmogemålet i Sörbygden. (Bidrag till kännedom om Göteborgs och Bohusläns fornminnen och historia . . . Bd 1: Bihang.) 1879.

- NoB=Namn och bygd. Tidskrift för nordisk ortnamnsforskning. 1913—.
- Noreen Ordb=Noreen, A, Ordbok öfver Frykdalsmålet samt en ordlista från Värmlands Älfdal. 1878.
- Noreen=Noreen, E, Ärtemarksmålets ljudlära. 1. (Sv Lm B 43.) 1917.
- OAU=Ortnamnsarkivet i Uppsala.
- OAud=Ortnamnsarkivet i Uppsala, dialektordsregistret.
- OGB=Ortnamnen i Göteborgs och Bohus län. 1923—.
- Olson=Olson, E, De appellativa substantivens bildning i fornsvenskan. 1916.
- Rietz=Rietz, J E, Svenskt dialektlexikon. (1862—67.) 1962.
- Ross=Ross, H, Norsk Ordbog. (1895.) 1971.
- Sahlgren=Sahlgren, J, Skagershults sockens naturnamn. I. 1912.
- Sahlgren ANF 44=Sahlgren, J, Nordiska ordstudier . . . 8. Fsv *tæppa* . . . (i: Arkiv för nordisk filologi. 44.) 1928.
- Sandred=Sandred, K I, English Place-Names in *-stead*. (Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Anglistica Upsaliensia. 2.) 1963.
- SAOB=Ordbok över svenska språket utg av Svenska akademien. 1898—.
- Schlyter=Schlyter, C J, Ordbok till Samlingen af Sweriges Gamla Lagar. (Samling af Sweriges Gamla Lagar. 13.) 1877.
- SOV=Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Värmlands län. 1922—.
- SOÄ=Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Älvsborgs län. 1906—48.
- Ståhl=Ståhl, H, Kvill och tyll. (Skrifter utg av Kungl Gustav Adolfs Akademien. 20. Studier till en svensk ortnamnsatlas. 5.) 1950.
- Ståhle=Ståhle, C I, Sakkunnigutlåtande . . . (i: Befordringsmål vid Uppsala universitet. Professuren i nordiska språk, särskilt ortnamnsforskning.) 1962.
- Söderwall=Söderwall, K F, Ordbok öfver svenska medeltidsspråket. 1884—1918. Supplement. 1925—.
- Torp 1909=Torp, A, Gamalnorsk ordavledning. (i: Hægstad—Torp, Gamalnorsk ordbok med nynorsk tyding.) 1909.
- 1919=Torp, A, Nynorsk etymologisk ordbok. 1919.
- ULMA=Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala.
- Widmark=Widmark, G, Det nordiska *U*-omljudet. I. (Skrifter utg av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. 6.) 1959.
- Zetterholm=Zetterholm, D O, Hå 'ärfäste'. (i: Ordgeografi och språkhistoria. Bidrag från Nordiska seminariet vid Uppsala universitet. Nordiska texter och undersökningar. 9.) 1936.
- Zilliacus=Zilliacus, K, Ortnamnen i Houtskär. (Studier i nordisk filologi. 55. Skrifter utg av Svenska Litteratursällskapet i Finland. Nr 416.) 1966.
- Aasen=Aasen, I, Norsk Ordbog med dansk forklaring . . . 1873.
- Åström=Åström, P, Degerforsmålets formlära jämte exkurser till ljudläran. (Sv Lm XIII: 2.) 1893.

BILAGOR

FREKVENSLISTOR FÖR HUVUDLEDER

Bil 1

	I: A: α: 1												I: A: α: 2										I: A: α:				
	Maskuliner					Femi- niner	Neutrer																				
	Del	Part	Smock	Teg	Ögård		Summa	Vrå	Skifte	Stycke	Ståstöd(e)	Tomtmål	Torg	Torp	Ötorp	Summa	Båsta(d)	Hugg	Lott	Magasintomt	Plats	Smedjetomt	Sta(d)	Tomt	Summa	Sta(d)	Tömta/tömta
Jösse hd						0									0										0		
Ar sn						0									0										0		
Ba sn						0									0										0		
Bn sn				1		1									0								1		1		
Bsk sn			3			3			3				1		4		2						1		3		
Eda sn	1					1	1		2	1					3			2			1		1		4		
Gsk sn						0			2				1		3								1		1		
Kö sn						0		2					2		4							2			2		
M sn						0		1					2	1	4										0		
Ny sn						0							2		2				1					1			
Åå sn				1		1						1			1									0		1	
Summa	1	0	3	2	0	6	1		3	7	1	0	1	8	1	21	0	2	2	1	0	1	2	4	12	0	1
Nm hd																											
Bl sn					1	1									0										0	1	
vF sn						0									0										0		
Ho sn					3	3			1						1										0		
J sn				2		2			1				1		2										0		
Ka sn					1	1			1						1										0		
Sid sn						0								1	1	1									1		
Sil sn		1	1	4	3	9	1		1				8		9								1	1	1		
Sk sn				1		1			1						1				1					1	1		
Tr sn						0									0					1				0	0		
Tö sn						0									0									0	0		
Öv sn		1				1			1						1								2		2		
Summa	0	2	1	7	8	18	1		0	6	0	0	0	10	0	16	1	0	0	0	1	0	2	1	5	1	0
Näs hd																											
Kila sn			2			2	1		1			1		11		13		1	3						4		
Tveta sn			1			1	2							3		3			2						2		
Summa	0	0	3	0	0	3	3		1	0	0	1	0	14	0	16	0	1	5	0	0	0	0	0	6	0	0
Lh	0	0	1	5	0	6	0		2	0	0	0	0	0	0	2	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0

I: A; β: a: 1 Maskuliner

	Backe	Björklund	Botten	Bäck	Dal	Enerhöggs	Holme	Hög	Högs	Klövsten	Knatte	Kulle	Lerbacke	Lerkulle	Gruskulle	Mosse	Rabbe	Sand	Sjö	Sjöbotten	Sjöände	Skalle	Skog	Småskog	Ström	Tånge	Udde	Vase	Ås	Summa	
Jösse hd																															
Ar sn					2		1					1				5													1	3	
Ba sn					2																								9	5	
Bn sn					1											3	1											1	2	28	
Bsk sn				1	14							1									1							4	8		
Eda sn																											1	1	1	12	
Gsk sn	2	1			1		1				3			1	2												1	7			
Kö sn	2				3						2					1	1											1	10		
M sn	5												1		4													1	5	0	
Ny sn																															
Åå sn																															
Summa	18	1	1	1	23	0	0	2	0	0	0	7	0	1	0	15	0	3	0	0	1	0	0	0	0	0	7	1	5	87	
Nm hd																															
Bl sn	1				2	1											1													4	
vF sn					1			1																						3	
Ho sn												1														1				1	
J sn																														3	
Ka sn					1																									2	
Sid sn					1																									4	
Sil sn	9				3			2				9			1	10	1											1	4		
Sk sn																	1												3		
Tr sn																		1											1	1	
Tö sn																														0	
Öv sn	1				1							1																	1	4	
Summa	15	0	0	0	9	1	0	0	3	0	0	11	0	0	0	1	1	12	0	0	0	1	0	0	0	0	2	0	3	59	
Näs hd																															
Kila sn	8	1		16		1					1	13			1	8	4			1		1	1	1	1	3			5	66	
Tveta sn	8		1	3				2						1	3	2	11	1										1	33		
Summa	16	1	0	19	0	1	0	0	2	1	13	0	0	1	1	11	2	15	1	1	0	0	1	1	1	3	0	6	99		
Lh	4	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	4	1	0	0	2	0	4	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	19	

	I: A: β: a: 1 <i>Femininer</i>																			
	Basmyr	Bräcka	Dulpa	Flaga	Flata	Gjuta	Hall	Hed	Håla	Klamm	Kulpa	Lid	Mad	Myr	Näbba	Sik	Skinta	Slack	Slätt	Strand
Jösse hd																				
Ar sn																				0
Ba sn			1											14						1
Bn sn																				0
Bsk sn														24						24
Eda sn														2				1	1	2
Gsk sn							1							8						9
Kö sn								1						4						5
M sn	1													6						7
Ny sn														3						3
Åa sn									1	1								1		1
Summa	1	0	1	0	0	0	1	1	1	1	0	0	0	61	0	0	0	0	2	1
Nm hd																				
Bl sn														9						9
vF sn									1					4						1
Ho sn		1									1	1		4						7
J sn																				0
Ka sn				1										10						3
Sid sn														18						19
Sil sn		3			1				2			1	1	36			1	1		45
Sk sn						1								3						4
Tr sn													1	1						2
Tö sn														2						2
Öv sn												1		5						6
Summa	0	4	0	1	1	1	0	0	3	0	1	3	2	92	0	0	1	1	0	3
Näs hd																				
Kila sn									2					1	22	1	2		1	2
Tveta sn										1				1	31	1		1		1
Summa	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1	0	0	2	53	1	3	0	0	1	3
Lh	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	18	0	1	0	0	0	0

	I: A: β: a: 1 <i>Neutrer</i>									
	Berg	Brän(n)e	Djup	Fjäll	Fält	Hål	Kärr	Näs	Snår	Sund
Jösse hd										
Ar sn	1									1
Ba sn								1		1
Bn sn										0
Bsk sn					1					1
Eda sn		1			2			1		4
Gsk sn										0
Kö sn					1		1	1	1	4
M sn	1									1
Ny sn					1			1		2
Åå sn										0
Summa	2	1	0	0	5	0	1	4	1	0 14
Nm hd										
Bl sn								1		1
vF sn										0
Ho sn								2		2
J sn										0
Ka sn										0
Sid sn										0
Sil sn	1									1
Sk sn										0
Tr sn										0
Tö sn										0
Öv sn										0
Summa	1	0	0	0	0	0	0	3	0	0 4
Näs hd										
Kåla sn	1			3				3		7
Tveta sn	1		1	1						1 4
Summa	2	0	1	4	0	0	0	3	0	1 11
Lh	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0 3

	I: A: β: a: 2																
	Bjurdamm	Blöta	Bratt	Dräg	Dy	Dyssel	Döp	Flak	Hult	Kjos	Låg	Mo	Sek	Sjöfla(e)	Sump	Tove	Summa
Jösse hd																	
Ar sn				1					1								2
Ba sn				1					2								3
Bn sn								1									1
Bsk sn				2					9								11
Eda sn									2								2
Gsk sn				2	1				3							1	7
Kö sn																	0
M sn									2								2
Ny sn																	0
Åå sn																	0
Summa	0	0	0	6	1	0	0	1	19	0	0	0	0	0	0	1	28
Nm hd																	
Bl sn									1		1						2
vF sn				2													2
Ho sn							1		1								2
J sn																	0
Ka sn																	0
Sid sn																	0
Sil sn			3						4			2	1				10
Sk sn																	0
Tr sn																	0
Tö sn										1							1
Öv sn																	0
Summa	0	0	3	2	0	0	1	0	6	1	1	2	1	0	0	0	17
Näs hd																	
Kila sn		1		2		2			7			1		6			19
Tveta sn	1			3					6			2		1	1		14
Summa	1	1	0	5	0	2	0	0	13	0	0	3	0	7	1	0	33
Lh	0	0	0	6	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	8

	I: A: β: a: 3									
	Bjurdämma/ bjurdämme	Grund	Hål/a	Jämn/a	Mark	Rabb/e	Rind/e	Sack/a	Sid/d	Slätt/a
Jösse hd										
Ar sn										0
Ba sn										0
Bn sn			1							1
Bsk sn			3			2		1		6
Eda sn			2						1	3
Gsk sn									1	1
Kö sn									1	1
M sn					1					0
Ny sn					1					1
Ää sn									1	1
Summa	0	0	6	0	1	0	2	0	1	4
Nm hd										
Bl sn										0
vF sn			3							3
Ho sn		2								2
J sn			1							1
Ka sn			1						1	2
Sid sn	1		4							5
Sil sn			2	1					1	4
Sk sn			1							1
Tr sn			1							1
Tö sn			1							1
Öv sn						1				1
Summa	1	2	14	1	0	1	0	0	0	2
Näs hd										
Kila sn			2							2
Tveta sn			1							1
Summa	0	0	3	0	0	0	0	0	0	3
Lh	0	0	5	0	0	1	0	1	0	1

	I: A: β : b: 2								
	Brofning	Bröt(t)ning	Hägnad	Hägne	Kas	Nyodling	Odling	Rönning	Väl
Jösse hd									
Ar sn									0
Ba sn				1				3	4
Bn sn								1	1
Bsk sn						3	1	10	14
Eda sn								3	3
Gsk sn		1							1
Kö sn								2	2
M sn									0
Ny sn								1	1
Ää sn									0
Summa	0	1	0	1	0	3	1	20	0 26
Nm hd									
Bl sn					1			2	3
vF sn	1							1	2
Ho sn								2	2
J sn								1	1
Ka sn									0
Sid sn					3				3
Sil sn	2							5	1 8
Sk sn		1							1
Tr sn					1				1
Tö sn									0
Öv sn								3	3
Summa	3	1	0	0	5	0	0	14	1 24
Näs hd									
Kila sn			1			1	1	28	1 32
Tveta sn					3		3	21	1 28
Summa	0	0	1	0	3	1	4	49	2 60
Lh	0	2	0	0	2	2	0	11	1 18

	I: A: β: b: 1											
	Maskuliner						Femininer					
	Bråte	Gård	Hage	Vall	Åker	Summa	Bröia	Gärdsia	Hacka	Hävd	Ingårding	Kätta
Jösse hd												
Ar sn	4					4						
Ba sn	9	1	3	1	1	15	2					
Bn sn	3				4	7						
Bsk sn	18		7			25						
Eda sn	7		4	5	4	20	4					
Gsk sn	3		4	1	3	11	5					
Kö sn	5	1	3		2	11	1					1
M sn	9		1		3	13	3					
Ny sn	4		1		1	6	4					
Åå sn	4		1	1		6	1					1
Summa	66	2	24	8	18	118	20	0	0	0	0	2
Nm hd												
Bl sn			3		5	8						
vF sn			2		3	5						
Ho sn	1		1		2	4			1			
J sn	2				1	3	1	2				
Ka sn	3		1	1	2	7						
Sid sn	1		1			2						
Sil sn	26		22	4	57	109				1	1	
Sk sn	4	1	1		2	8	1				1	2
Tr sn						0						
Tö sn	2	1				3						
Öv sn	3			1	2	6						
Summa	42	2	31	6	74	155	2	2	1	1	2	2
Näs hd												
Kila sn	24		22	5	4	55						
Tveta sn	12		9	1	1	23						
Summa	36	0	31	6	5	78	0	0	0	0	0	0
Lh	18	0	4	5	19	46	0	0	0	0	0	0

										Neutrer						
Lycka	Svälta	Täppa	Väla	Välta	Vänd	Vända	Äkra	Äng	Summa	Gärde	Hag	Hemgärde	Land	Utgärde	Vallbrott	Summa
1								1	2							0
8								15	25	15		2	4			21
3		1						8	12	1						1
12		3						48	63	31		1	2			34
8							1	21	34	77	2		2			81
12		2						20	39	15			2			17
1								1	4	9			1			10
9	1							2	15	6		2	1			9
10		1						12	27	39		1	1			41
7								9	18	8			1			9
71	1	7	0	0	0	0	1	137	239	201	2	6	14	0	0	223
		3							3	6						6
				1					1	3						3
		4							5	4						4
	1							1	4	3						3
	2								1	7						7
8								8	10	7			1			8
		2					14	15	41	65	2		1	1		69
							3	2	9	6			2			8
					1				1	1						1
									0	3	1					4
								7	7	4						4
8	3	3	6	1	1	0	17	33	82	109	3	0	4	1	0	117
40	5	1			3			70	119	410	5		1		10	426
14	1				2	1		27	45	117		3			2	122
54	6	1	0	0	5	1	0	97	164	527	5	3	1	0	12	548
24	0	0	0	0	0	0	3	19	46	117	1	0	0	0	2	120

	I: A: β: b: 3					Summa
	Hag/e	Intag/a	Kätta/kätte	Tak/a eller intak/a	Vänd/a	
Jösse hd						
Ar sn	1					1
Ba sn	6	2				8
Bn sn						0
Bsk sn	3	4		1	1	9
Eda sn	12	6	1			19
Gsk sn	2	4			1	7
Kö sn		2				2
M sn	1	1				2
Ny sn	1	5				6
Åå sn	2				1	3
Summa	28	24	1	1	3	57
Nm hd						
Bl sn		1			2	3
vF sn	2	1			1	4
Ho sn						0
J sn						0
Ka sn	1					1
Sid sn						0
Sil sn	9	11			5	25
Sk sn						0
Tr sn						0
Tö sn	1					1
Öv sn					2	2
Summa	13	13	0	0	10	36
Näs hd						
Kila sn	19	1			8	28
Tveta sn					7	7
Summa	19	1	0	0	15	35
Lh	29	0	0	0	12	41

	I: A: β : c						
	Fast genus						Väx- lande genus
	<i>Femininer</i>				<i>Neutrer</i>		Ry(d)
	Bräuna	Bränsel	Flat	Summa	Fall	Fälle	
Jösse hd							
Ar sn				0			0
Ba sn				0			0
Bn sn				0	2		2
Bsk sn				0			0
Eda sn	1			1			0
Gsk sn			1	1	1		1
Kö sn				0	1		1
M sn				0			0
Ny sn				0			0
Ää sn				0			0
Summa	1	0	1	2	4	0	4
Nm hd							
Bl sn				0			0
vF sn	1		2	3			0
Ho sn				0			0
J sn				0			0
Ka sn				0			0
Sid sn				0			0
Sil sn	2			2			0
Sk sn	1			1	1		1
Tr sn				0			0
Tö sn				0			0
Öv sn				0			0
Summa	4	0	2	6	1	0	1
Näs hd							
Kila sn	1	1		2	1	3	4
Tveta sn				0			0
Summa	1	1	0	2	1	3	4
Lh	0	0	0	0	0	0	0

I: B: 1 (forts) Maskuliner

Kove	Krok	Kusk	Kyrkogård	Lapp	Loge	Långfredag	Matsäck	Nygg	Plan	Plåt	Påse	Rulle	Skult	Skänk	Snip	Snepp	Spiegel	Stryt	Styver	Trehörning	Trekant	Tut	Vägel	Väst	Ände	Örfil	Summa
1																			1								0
	2						1	1			1									1		1			1		1
							1														1		1		1		6
	4																				1			1		1	7
		1		1										1													4
	1															1											1
	1	1	1														1										5
																											3
																				1							2
1	8	0	1	1	0	0	1	1	0	0	0	1	0	1	0	1	0	0	1	2	1	0	1	0	1	1	30
																		2						1			7
																							1				2
																								1			0
																											1
																											3
																											7
	2	1			1	1			1		1																20
																											2
																											0
																											0
																						1					2
0	2	1	0	0	1	1	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0	1	0	2	0	0	44
	2														1	1				1							11
	1																1			3	1						11
0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	4	1	0	0	0	0	0	22
0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	1	0	8

I: B: 1 (forts) *Femininer*

Länga	Mast	Mölja	Pepparkvarn	Pina	Plåga	Potta	Pumpa	Pölsa	Rand	Rumpa	Rävrumpa	Sjösänkning	Skottfjöl	Skjutbana	Skuppa	Skåk	Slipvind	Slängkappa	Smörhåla	Snok	Sparbössa	Stacka	Stacksto	Tvåa	Vind	Värld	Summa
1										1					1						1						0
											1								1								4
															1				1								2
																			1								6
																			1				1				6
	1								1								1		1								4
																			1								3
																											0
											1																0
																											3
1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	3	0	0	0	0	1	0	1	0	4	0	1	0	0	1	0	0	28
							1									1											3
										1	1																3
								1																			2
				1																							2
					1																						1
						1																					2
										1		1						1	1					1	1		8
																											2
																											1
																				1							0
0	0	0	0	1	1	1	1	1	0	2	1	0	1	0	0	1	0	1	1	1	0	0	0	0	1	1	25
								2		1		1			2							1					13
		1	1											1								1					5
0	0	1	1	0	0	0	0	2	0	1	0	1	0	1	0	2	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	18
0	0	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	4

Bil 15

	I: B: 3				
	Bo	Gåse	Häck	Kloft/a	Summa
Jösse hd					
Ar sn					0
Ba sn					0
Bn sn					0
Bsk sn					0
Eda sn					0
Gsk sn					0
Kö sn					0
M sn	1				1
Ny sn					0
Ää sn					0
Summa	1	0	0	0	1
Nm hd					
Bl sn					0
vF sn					0
Ho sn					0
J sn					0
Ka sn					0
Sid sn					0
Sil sn				1	1
Sk sn					0
Tr sn					0
Tö sn					0
Öv sn					0
Summa	0	0	0	1	1
Näs hd					
Kila sn		1			1
Tveta sn			1		1
Summa	0	1	1	0	2
Lh	0	0	0	0	0

Bil 16

	I: B: 4						
	Allé	Förgätmigej	Förpantning	Krekel	Redutt	Slips	Summa
Jösse hd							
Ar sn							0
Ba sn							0
Bn sn							0
Bsk sn							0
Eda sn					1		1
Gsk sn							0
Kö sn							0
M sn							0
Ny sn	2						2
Ää sn							0
Summa	2	0	0	0	1	0	3
Nm hd							
Bl sn				1		1	2
vF sn							0
Ho sn							0
J sn							0
Ka sn							0
Sid sn				1			1
Sil sn							0
Sk sn							0
Tr sn							0
Tö sn							0
Öv sn							0
Summa	0	0	0	2	0	1	3
Näs hd							
Kila sn							0
Tveta sn		1					1
Summa	0	1	0	0	0	0	1
Lh	0	0	1	0	0	0	1

	I: C					
	<i>Maskuliner</i>			<i>Neutrer</i>		
	Flade	Kreke	Summa	Spiäll	Tillfälle	Summa
Jösse hd						
Ar sn			0			0
Ba sn			0			0
Bn sn			0			0
Bsk sn		1	1		2	2
Eda sn		2	2			0
Gsk sn			0			0
Kö sn		1	1			0
M sn			0			0
Ny sn			0			0
Åå sn		1	1			0
Summa	0	5	5	0	2	2
Nm hd						
Bl sn			0			0
vF sn			0	1		1
Ho sn			0			0
J sn		1	1	1		1
Ka sn			0			0
Sid sn			0			0
Sil sn			0	3		3
Sk sn	1		1	1		1
Tr sn			0			0
Tö sn			0			0
Öv sn			0	2		2
Summa	1	1	2	8	0	8
Näs hd						
Kila sn			0			0
Tveta sn			0			0
Summa	0	0	0	0	0	0
Lh	0	0	0	4	0	4

Innehåll

Förord	3
Källangivelser och teckenåtergivning	5
Förkortningar av territoriella namn	7
Viktigare förkortningar	9
<i>Inledning</i>	11
Termen och begreppet ägonamn	11
Kring ägonamnens genus, numerus och sakliga syftning	13
Den plurala formen hos namn av typen <i>Bergane</i>	13
Ortnamn med från grundordets genus avvikande ändelser	17
Materialurval	18
Namnens ledindelning	19
Mångtydigheten hos vissa dialektala böjningsmönster	22
Apokope i värmländska	24
Kvantitetsosäkerhet i värmländska	24
<i>Materiallets slumpmässighet och de statistiska beräkningarna</i>	26
Principer för sammanräkning	26
Materiallets slumpmässighet	26
De statistiska beräkningarna	27

Avdelning 1

Materialredovisning och kommentar

I. Huvudleden är ett dialektalt appellativ i normal böjningsform	30
I: A Huvudleden betecknar område, areal o d	30
a. Generellt eller kameralt	30
1. Dialektalt fast genus	30
2. Dialektalt växlande genus	31
3. Huvudleden är ett av två eller tre möjliga dialektala appella-	
tiv, vilketdera kan ej bestämmas	34
β. Speciellt (speciell mark)	36
a. Huvudleden betecknar naturföreteelse	36
1. Dialektalt fast genus	36
2. Dialektalt växlande genus	42
3. Huvudleden är ett av två eller tre möjliga dialektala appella-	
tiv, vilketdera kan ej bestämmas	48
b. Huvudleden betecknar äga	51
1. Dialektalt fast genus	51
2. Dialektalt växlande genus	58

3. Huvudleden är ett av två eller tre möjliga dialektala appellativ, vilketdera kan ej bestämmas	62
c. Huvudleden kan beteckna naturföreteelse eller äga	64
I: B Huvudleden har annan innebörd än område, areal e d	67
1. Dialektalt fast genus	67
2. Dialektalt växlande genus	72
3. Huvudleden är ett av två eller tre möjliga dialektala appellativ, vilketdera kan ej bestämmas	73
4. Dialektalt genus ovisst	75
I: C Huvudleden kan beteckna område, areal eller ha annan innebörd	75
II. <i>Huvudleden är icke ett dialektalt appellativ i normal böjningsform</i>	78
1. Huvudleden är en bildning av vanlig substantivbildningstyp till appellativ eller en ellips	78
2. Huvudleden är en bildning av samma slag som II: 1 till adjektiv eller verb	81
3. Huvudleden är en bildning med <i>are</i> -suffix	83
4. Huvudleden är en bildning med <i>ing</i> -suffix	84
5. Huvudleden är en bildning med <i>rud</i> -suffix	84
6. Huvudleden är en annan typ av bildning	87
III. <i>Huvudleden är ett dialektalt appellativ eller en speciell namnbildning, ovisst vilket</i>	89
IV. <i>Huvudledens etymologi är ovisst</i> <i>Dess förhållande till dialektalt appellativ m m är obestämbart</i>	92

Avdelning 2

Kap 1. <i>Namnens byggnad</i>	102
Kap 2. <i>Genus</i>	104
Huvudleden är ett dialektalt appellativ	104
Huvudleden är en speciell namnbildning	109
Kap 3. <i>Numerus</i>	112
Kap 4. <i>Bestämd och obestämd form</i>	118
Kap 5. <i>Ägonamnstyper i materialet</i>	120
Namn vilkas huvudled är ett dialektalt appellativ	120
Huvudleden betecknar inte område, areal e d	120
Bestämning utan huvudled — en elliptisk bildning	123
Speciella namnbildningar	123
<i>Sammanfattning</i>	126
<i>Summary</i>	129
<i>Noter</i>	132
<i>Namn- och huvudledsregister</i>	143
<i>Källor och citerad litteratur</i>	153
<i>Bilagor: Frekvenslistor för huvudleder</i>	157

Birgit Falck-Kjällquist

Studier över ägonamn i sydvästra Värmland

Ägonnamnen utgör en betydande del av ortnamnen i en trakt. Detta arbete presenterar ägonamnsbeståndet i några värmändska socknar. Cirka 3000 namn behandlas. Stort utrymme ägnas åt tolkningen av namnen. En syntaktisk ledindelning görs och namnens uppbyggnad och förhållande till dialektens allmänna struktur diskuteras. Vissa namnelement indelas även i olika semantiska kategorier.

Serie A

- 16 Hans Jonsson *Nordiska ord för vattensamling*. 1966
- 17 Gösta Holm *Epoker och prosastilar*. 1967
- 18 Gösta Holm (utg.) *En diskussion om sta-namnen*. 1967
- 19 Åke Hansson *Fonematiska studier i skånska dialekter*. 1969
- 20 Ulrik Eriksson *Åselesvenska 1. Introduktion*. 1971
- 21 Anne Marie Wieselgren *Carl-Johans-tidens prosa*. 1971
- 22 Birgitta Erlandsson *Om växlingen ū-ō i ord av typen no. bru-sv. bro.* 1972
- 23 Inger Haskå *Studier över bestämdhet i attributförsedda nominalfraser*. 1972
- 24 Ulrik Eriksson *Åselesvenska 2. Målutjämning. Modeller för analys och syntes med tillämpningar*. 1973
- 25 Birgit Falck-Kjällquist *Studier över ägonamn i sydvästra Värmland*. 1973

Serie B

- 1 Gudrun Österlund *Lunds studenters tilltalsnamn under femtio år*. 1966
- 2 Bengt Pamp *Ortnamnen i Sverige*. 3. uppl. 1971
- 3 Jan Einarsson *Kommandoordens utveckling i svenskan*. 1968
- 4 Rolf Gravé *Biblicismer och liknande inslag i Sara Lidmans Tjårdalen*. 1969
- 5 Åke Hansson *Fonemgeografisk och fonemhistorisk forskning*. 1969
- 6 Gösta Holm *Medeltida stadgespråk*. 1969
- 7 Ulf Teleman *Definita och indefinita attribut i nusvenskan*. 1969

Serie C Studier i tillämpad nordisk språkvetenskap

- 1 Bengt Loman och Nils Jörgensen *Manual för analys och beskrivning av makrosyntagmer*. 1971
- 2 Nils Jörgensen *Syntaktiska drag i svenska dialekter — en bibliografisk översikt*. 1970
- 3 Nils Jörgensen *Om makrosyntagmer i informell och formell stil*. 1970
- 4 Jan Einarsson *Sammanträdet som talsituation*. 1971
- 5 Ulf Teleman *Tre uppsatser om grammatik*. 1972

Serie D Meddelanden. Distribuerade av Institutionen för nordiska språk, 223 63 Lund

- 1 Lars Svensson *Bibliografiska hjälpmedel rörande svenska språket*. 1972
- 2 Lars Svensson (red.) *Fyra arbeten om talspråk*. 1972